

Riksdagens protokoll 1996/97:112

Måndagen den 2 juni

Protokoll
1996/97:112

Kl. 9.00 – 11.37
13.00 – 16.43

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 26 och 27 maj.

2 § Svar på interpellation 1996/97:302 om sjöfylleri

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! Elver Jonsson har frågat om regeringen avser att förelägga riksdagen en proposition med förslag om en promillegräns till sjöss. Elver Jonsson har också frågat om regeringen avser att omdisponera budgetmedel för informationskampanjer i syfte att minska de alkoholrelaterade sjöolyckorna.

För att stävja alkoholanvändningen i sjötrafiken ändrades på mitt initiativ straffbestämmelsen om sjöfylleri den juli 1991. Ändringarna innebär en skärpt syn på denna typ av brottslighet, bl.a. genom att brottet delades in i två grader; sjöfylleri och grovt sjöfylleri. Ett av syftena med lagändringen var att det skulle komma till tydligare uttryck att vissa gärningar borde bedömas strängare.

Brottsförebyggande rådet har på regeringens uppdrag utvärderat 1991 års reform. Av utvärderingen framgår att det övergripande målet med lagändringar har uppnåtts; domstolarna ser i dag strängare på sjöfylleribrott och andelen fängelsestraff för sådana brott har mer än fördubblats. Vidare framgår att påföljden för sjöfylleri och grovt sjöfylleri har bestämts enligt relativt enhetliga normer och att det tas hänsyn till den alkoholkoncentration som uppmätts.

Brottsförebyggande rådets utvärdering ger alltså vid handen att vi har en relativt väl fungerande sjöfyllerilagstiftning. I olika sammanhang har emellertid diskuterats om det inte för sjötrafiken borde införas promillegränser för alkoholkoncentration i blod och utandningsluft efter mönster från rattfyllerilagstiftningen.

Denna fråga har behandlats på ett utförligt sätt av Väg- och sjöfyllerikommittén i betänkandet *Grovt rattfylleri och Sjöfylleri*. Kommittén underkände tanken på ett *nedre* gränsvärde för alkoholhalten vid enkelt sjöfylleri. Däremot föreslog kommittén ett *övre* gränsvärde för grovt sjöfylleri som begåtts i en syssla som efter omständigheterna ställt höga krav på gärningsmannen.

I den efterföljande propositionen år 1993 avstod regeringen från att lägga fram något förslag om promillegränser på sjön. Det finns skäl att i detta sammanhang kort redogöra för några av de argument som har anförts för detta beslut.

Inom sjötrafiken råder särpräglade och mycket varierande förhållanden. Medan nykterhetskravet i vägtrafiken enbart avser förare, gäller för sjölivet att nykterhetskravet ombord omfattar inte endast den som framför ett fartyg utan även den som i övrigt fullgör uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss. Såvitt avser yrkessjötrafiken har man menat att förhållandena mer torde kunna liknas vid vad som gäller inom arbetslivet i allmänhet.

Vidare omfattar sjölagens regler all trafik på sjön från kanotpaddling på öde fjällsjöar och brädsegling till navigering av Finlandsfärjor och oceangående fartyg. Det har framhållits att det är lätt att tänka sig ett flertal situationer där det allmännas intresse av att ingripa med strikta promilleregler inte är särskilt påtagligt. Att i en lagbestämmelse särskilja de situationer där ett behov av promilleregler kan sägas föreligga från de situationer där ett sådant behov inte finns har befunnits vara förenat med betydande svårigheter.

De argument som kan anföras mot införandet av ett nedre gränsvärde har i princip återopats också mot att införa ett gränsvärde för grova brott. Härutöver har bl.a. pekats på svårigheten att i de grova fallen dra gränsen mellan uppgifter som ställt höga krav på gärningsmannen och andra uppgifter.

Till det nu anförda kan läggas att Sjösäkerhetskommittén i sitt betänkande *Handlingsprogram för ökad sjösäkerhet* avstyrker införandet av en nedre promillegräns för sjöfylleri. De flesta remissinstanser som tar upp frågan, bl.a. Rikspolisstyrelsen och Kustbevakningen, är negativa till införande av gränsvärden till sjöss. Kommitténs betänkande bereds nu vidare i Kommunikationsdepartementet.

I sammanhanget bör avslutningsvis påpekas att den nuvarande regleringen inte innebär att en uppgift om alkoholkoncentrationen skulle vara betydelselös i sjöfyllerisammanhang. Tvärtom används analysbevis för att bedöma påverkansgraden redan med gällande bestämmelser i flertalet mål om sjöfylleri. Som jag nämnt har det emellertid framhållits att graden av berusning i dessa mål måste kunna vägas mot andra för sjötrafiken särpräglade omständigheter som kan föreligga i det enskilda fallet.

Fru talman! Som framgått av den gjorda redovisningen finns det en rad problem med att införa strikta promillegränser i sjölagens fylleribestämmelser. Jag är emellertid inte beredd att nu ta slutlig ställning i denna fråga. Den kommer att aktualiseras i Justitiedepartementet i samband med beredningen av Drograttfylleriutredningens betänkande *Droger i trafiken*.

När det gäller Elver Jonssons andra fråga om budgetmedel för information om sjösäkerhet får jag hänvisa till den kommande budgetpropositionen.

Anf. 2 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Det finns en samstämmighet om att sjöfylleriet är för omfattande och att behovet av en förbättrad nykterhet i sjötrafiken är angeläget. Den frågan har funnits med under hela efterkrigstiden. Från 1961 har frågan var uppe till behandling och beslut 20 gånger i riksdagen, dvs.

i genomsnitt mer är vartannat år. Parallellt med detta har det lagts fram åtta propositioner och flera tunga statliga och offentliga utredningar i ämnet. Det har förutsatts många gånger att någonting skulle ske.

När jag nu, fru talman, tackar justitieministern för svaret är statsrådet knappast överraskad över att jag säger att jag är bedrövad över att svaret är så passivt. Vad det handlar om är att ge övervakande myndighet, dvs. sjöpolis m.fl., ett enkelt instrument för att kunna stoppa och undvika olyckstillbud och sjöolyckor, som ofta lett till svåra skador, i en del fall till en bråd död. Onyktert åkande i våra allt snabbare fritidsbåtar har stört och oroat många badande och turister. Det är ingen tvekan att det i det allmänna rättsmedvetandet finns ett starkt stöd för en ordning som likställer krav på säkerhet och nykterhet i sjötrafik med kraven vad gäller landtrafiken. Nordiska rådet har gjort ett sådant uttalande. Den svenska socialstyrelsen föreslog i ett delfprogram för några år sedan att regeringen skulle verka för en lagstiftning där man jämställer onykterhet i sjötrafiken med onykterhet i vägtrafiken.

Vad gäller onykterhet och fylleri i sjötrafik finns inget givet mått. Det kan förbättras och försämrats. Det finns en uttrycklig straffbestämmelse, men den är svår att bedöma och hantera. En viss uppstramning skedde 1991, då det blev en uppdelning av sjöonykterhet i dels sjöfylleri, dels grovt sjöfylleri.

Justitieministern hänvisar till 1991 års beslut, men jag tror inte man skall övertolka det. BRÅ säger i sin utredning att man med en portion god vilja kan finna stöd för att tro att beteendet förändrats efter den reformen. Men den logiska slutsatsen är annars att eventuella förändringar av beteendet till sjöss knappast kan hänföras till 1991 års lagändringar. Så långt BRÅ:s rapport.

Justitieministern säger vidare att domstolarna i dag ser strängare på rattfylleribrott och att andelen fängelsestraff för sådana brott mer än fördubblats. Det är alldeles riktigt, men det fanns en tid då justitieministern var ansvarig för departementet under den tidigare perioden och verkade för en ordning att man inte skulle ha en sträng påföljd vid onykterhet i trafiken. Nu är justitieministern närmast nöjd med situationen och säger att det är relativt väl fungerande. Så hemfaller fru statsrådet åt att säga att man naturligtvis kan diskutera att ha ett mönster enligt rattfyllerilagstiftningen. Den frågan har vi faktiskt diskuterat under många år. Det finns ett förslag från Väg- och sjöfyllerikommittén. Där tar statsrådet fasta på den del där man inte hade positiva förslag men närmast undviker att nämna det faktum att man vid grovt sjöfylleri ville ha en promillelagstiftning. De svårigheter som det talas om, om det särpräglade för en promillelag, borde ju tala för den. Man får ett intryck i svaret – visserligen litet övertolkat – att det vore illa om någon vore nykter i onödan på sjön. Jag tror inte att problemet är att det finns för många som uppträder nyktert i båtlivet utan att det är för få som gör det.

Jag skulle vilja fråga angående den prövning som kommer om Justitiedepartementet den här gången lägger ett tryck på att öka viljan att komma fram till ett förslag. De svårigheter som statsrådet påtalar går enligt vad bl.a. den statliga utredningen sagt att hantera.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*Svar på
interpellationer*

Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Fru talman! När man lyssnar på Elver Jonsson skulle man kunna få en föreställning om att ingenting har hänt på det här området. Det är tvärtom så att det här är ett område där det har gjorts väldigt mycket. Man kan också avläsa effekten i bl.a. antalet olyckor i samband med båttrafiken. Jag vill erinra Elver Jonsson om att det bara sedan 1991 har skett en halvering av antalet omkomna personer i sjötrafiken. 1991 omkom 80 personer vid 68 olyckor med fritidsbåtar. 1996 inträffade 33 dödsfall i 31 fritidsbåtsolyckor. Det har uppenbarligen hänt mycket när det gäller att öka säkerheten i sjötrafiken, framför allt när det gäller fritidsbåtar.

Promillegränser i sjölagen skulle vara ett enkelt instrument enligt Elver Jonsson. Det är inte det intrycket man får när man följer lagstiftningsarbetet på det här området. Den myndighet som har det yttersta ansvaret, Rikspolisstyrelsen, är som Elver Jonsson vet negativ till det. Det finns inget enkelt i det sammanhanget. Det viktiga är att de myndigheter som har att bevaka nykterheten i sjötrafiken också är mycket aktiva i sitt arbete. Det har förbättrats under senare år, med de goda resultat som vi kan se.

Därutöver är jag litet förvånad över Elver Jonssons agerande och argumentering. Jag kan inte erinra mig att Elver Jonsson var särskilt aktiv när frågan senast var uppe i riksdagsbehandlingen. Det var en borgerlig regering som avvisade de krav som Elver Jonsson nu ställer på mig. Vid den tidpunkten var det tydligen inte angeläget att agera i frågan.

Anf. 4 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Jag har försökt vara aktiv och agera i den här frågan. Under ett tjugotal år har jag motionerat i frågan. Att regeringar av skiftande slag har varit passiva tycker jag inte får hindra mig från att ta till orda även om vi nu har en socialdemokratisk regering. Det hindrar inte att min kritik också drabbar tidigare regeringar. Man kan en känsla av att justitieministrar kommer och går, men Justitiedepartementets negativa inställning till en förbättrad trafiknykterhet består.

Vi kan se vad som hände t.ex. när justitieministern lade fram sin proposition 1991 och ville ha en ganska svag förstärkning av trafiknykterheten på land. Då fick riksdagen hoppa in och skärpa det. Justitiedepartementets företrädare har flera gånger för mig förklarat att man tyckte att det var ett onödigt inlägg. Jag skulle vilja fråga Laila Freivalds: Vidhåller statsrådet att det var en bra proposition, eller blev det en förbättring då riksdagen inskred i frågan?

Det känns litet förmätet när statsrådet säger att vi nu har en bra ordning. Det är färre som omkommit och dödats, det är riktigt. Men det är inte detsamma som att det är bra. Den professionella delen – många av poliserna, båtklubbarnas ansvariga och en rad andra – har förordat ett gränsvärde. Det finns ett stort allmänt stöd för att införa det.

Sedan vill jag inte påstå att det har varit enkelt. Den kommitté som utreder frågan kom till slutsatsen att det var fullt möjligt. Mot detta har inte BRÅ invänt. Jag vill fråga justitieministern: Vad finns det för anledning att polemisera mot att det grövre sjöfylleriet skulle få den promillelagstiftning som Väg- och sjöfyllerikommittén föreslog? Det skulle vara intressant att höra argumenten mot det resonemang som fördes i den utredningen.

Jag tror, fru talman, att vi har att övervinna ett motstånd som inte sällan kommer från juridiska kretsar. En del invändningar kommer med rätta, en del med en allmän ovilja. Att jag vågar påstå någonting så här långtgående beror på den erfarenhet som finns när det gäller trafiknykterhetsfrågor i riksdagen. Det är inte alltid tack vare Justitiedepartementet som vi fått en förbättrad lagstiftning, utan trots agerandet från departementet är den ganska hygglig.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*svar på
interpellationer*

3 § Svar på interpellation 1996/97:288 om varvsstöd

Anf. 5 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Marie Granlund har frågat mig dels hur regeringen avser att arbeta inom OECD och EU för att fartygssubventionerna skall avvecklas, dels om jag kan tänka mig att återinföra någon form av svenskt varvsstöd om våra konkurrentländer inte avvecklar sina stöd.

Innan jag går in på frågan om det internationella arbetet skall jag i korthet belysa varvsindustrins problem.

Varvsindustrin är en internationell industri. Marknaden för nybyggda fartyg utgörs ofta av hela världen. Priserna på nybyggda fartyg har de senaste 20–25 åren varit kolossalt låga som en följd av att omfattande statsstöd lämnats i syfte att fylla överkapaciteten efter oljekrisen i början av 1970-talet. Så gott som samtliga länder runt om i världen lämnar stöd till den nationella varvsindustrin. Det innebär att problemet är globalt. Det bästa sättet att hantera detta är därför att så stor del som möjligt av världens samlade fartygsproducenter ges en möjlighet att konkurrera på samma villkor genom att stödet till varvsindustrin avvecklas. Det OECD-avtal som har träffats mellan EU, Japan, Norge, Sydkorea och USA om att slopa subventionerna är för närvarande det bästa sättet att skapa konkurrensneutralitet och lika villkor för varvsindustrin. Det kan därför inte nog understrykas hur viktigt det är att avtalet träder i kraft och att det inte äventyras på något sätt.

Av det som jag nu har sagt framgår att problemet enligt Sveriges uppfattning måste lösas i internationellt samförstånd. Vi har därför engagerat oss starkt i arbetet med att nå överenskommelse i OECD.

Också inom EU har vi arbetat aktivt för att stödet skall slopas så snart som möjligt. I ministerrådet har vi motsatt oss varje förslag som på något sätt kan äventyra OECD-avtalets möjligheter att träda i kraft. Sverige är alltså en av de medlemsstater inom EU som driver frågan om ett slopat varvsstöd hårdast. Denna linje kommer vi att hålla fast vid i fortsättningen.

När det så gäller frågan om att återinföra varvsstödet är det inte självklart att Sverige skall överge den nuvarande inriktningen på näringspolitiken och lämna mer stöd till varven än övrig industri. Långsiktigt vore detta en osund användning av statens medel. Sverige bör i stället sträva efter att konkurrera med en fartygsproduktion med högt förädlingsvärde och inte konkurrera med låga priser som skapas på konstlad väg genom statliga subventioner.

Det skulle kunna hävdas att varvsstödet – i vart fall som en temporär åtgärd – bör återinföras av "rättviseskäl" för att ge svenska varv samma förutsättningar som övriga varv inom EU. Jag vill emellertid erinra om att det s.k. sjunde varvsdirektivet som tillåter stöd till Europas varv upphör att gälla vid årsskiftet. Vid samma tidpunkt kommer den EG-förordning som införlivar OECD-avtalets förbud mot varvsstöd att träda i kraft. De svenska varven kommer följaktligen att kunna konkurrera med övriga varv inom EU på neutrala villkor efter årsskiftet. För en så kort tid som fram till årsskiftet är det inte motiverat att återinföra varvsstödet.

Anf. 6 MARIE GRANLUND (s):

Fru talman! Jag tackar näringsministern för svaret. Sverige är i dag det enda land som avskaffat sitt varvsstöd. Den svenska varvsindustrin konkurrerar för närvarande med varv i länder som i större eller mindre omfattning får statliga subventioner. Denna situation är i längden ohållbar. Det är orimligt att förvänta sig att varven i Sverige skall kunna bedriva sin verksamhet så kostnadseffektivt att de kan hävda sig mot de stödmottagande länderna. Situationen kan förbättras bara genom att sunda konkurrensförutsättningar finns mellan de olika länderna. Jag delar näringsministerns uppfattning att detta måste ske genom internationella överenskommelser. Tyvärr har det gått mycket trögt.

Förhandlingarna inom OECD resulterade i juli 1994 i en överenskommelse mellan EG, Finland, Förenta staterna, Japan, Sydkorea, Norge och Sverige. Det avtalet innebar i princip att alla direkta och indirekta stöd till varvsindustrin skulle upphöra den 1 januari 1996. Så har emellertid inte skett på grund av att USA som som enda part inte har ratificerat avtalet. Nyligen har dessutom EU:s ministermöte beslutat om en förordning som medger stöd i Tyskland, Spanien och Grekland för varv i omstrukturering. Jag tycker att man måste driva det här internationellt. Jag skulle vilja fråga näringsministern hur han ser på den framtida utvecklingen internationellt, om stödet verkligen kommer att avskaffas 1997 som näringsministern nu har meddelat.

Storskalig varvsindustri hör knappast till de branscher i Sverige som kommer att ha de bästa långsiktiga förutsättningarna. Vad som däremot är viktigt är att slå vakt om den betydande kompetens som finns när det gäller skeppsbyggnadskunskap och fartygsproduktion. Framtidsutsikterna i dag för de svenska kvarvarande varven är dystra om inte likvärdiga konkurrensförutsättningar medges.

De befintliga varven har i dag svårt att rekrytera personal, vilket ytterligare försämrar deras konkurrenskraft. Detta får negativa konsekvenser inte bara för varven utan också för många underleverantörer och för företag inom andra delar av industrin som tillverkar komponenter och moduler för leverans till varven. I dag är ca 5 000 personer verksamma inom varvsnäringen.

Min andra fråga till näringsministern är: Är det tänkbart att införa någon form av varvsstöd till svensk varvsnäring i avvaktan på internationella överenskommelser, om detta inte skulle träda i kraft 1997?

Fru talman! Frågan om varvsstöd har ju aktualiserats till och från. I näringsutskottets betänkande om näringspolitiken förutsatte man att åtgärder skulle vidtas för att svenska varv skulle få möjlighet att konkurrera med varven i Europa och i övriga världen. Därför var det naturligtvis en stor besvikelse att något sådant inte fanns med i vårbudgeten. Av den sista delen av Anders Sundströms svar framgår att dessa problem i princip skulle vara lösta från årsskiftet, och därmed har frågan kommit in i ett litet annorlunda skede. Självfallet skulle åtminstone inte jag agera om jag vore säker på att dessa stöd vore borta vid årsskiftet. I så fall skulle jag naturligtvis lugna ned mig litet grand. Men detta har sagts så många gånger att man inte är riktigt säker på att övriga länder inom EU eller OECD alltid gör som vi från svensk sida tycker att de skall göra.

Min fråga angående påståendet att subventionerna skall försvinna från årsskiftet är: Är detta egentligen så säkert? Är inte förutsättningen även här att exempelvis USA skriver under avtalet?

Precis som Marie Granlund sade vill jag säga att så länge det förekommer olika stödsystem är det ett problem för den varvsindustri som försöker konkurrera utan stöd.

Anders Sundström har alltså tiden fram till årsskiftet på sig. Men om dessa förhoppningar inte infrias från årsskiftet utan subventionerna fortsätter, kan man då utgå från att Sverige ändå kommer att agera, naturligtvis temporärt, på ett sådant sätt att stöd införs i avvaktan på att övriga länder avvecklar sina subventioner? På den punkten vore det intressant att få ett besked från näringsministern.

Fru talman! Jag vill först göra en intressant reflexion. Sverige satsade ju under 70- och 80-talen mycket stora pengar på varvsstöd för att möta osund konkurrens från andra länder. Man kan säga att den typen av subventioner långsiktigt visade sig vara misslyckade. Jag tror därför att det ligger väldigt mycket i att försöka förmå företagen att konkurrera med förädlingsvärde och kvalitet i stället för med pris.

Jag såg en artikel i Göteborg-Posten från den 14 maj där man skrev att Cityvarvet söker ny flytdocka och att full beläggning har gett varvet vinst för fjärde året i rad.

Detta visar att denna industri även i Sverige nu försöker hitta lösningar där man inte är beroende av subventioner. Om detta lyckas och vi samtidigt blir av med subventionerna är jag övertygad om att det kan bli en stor konkurrensfördel för Sverige.

Jag skall därefter svara på frågorna. Marie Granlund frågade: Kommer varvsstödet att avvecklas under 1997? Jag vågar inte säga att det blir så. Det finns naturligtvis olika uppfattningar mellan olika länder. Men det finns ett antal argument som ändå talar för att vi rör oss åt det hållet. Det första är att det faktiskt finns ett beslut i ministerrådet om att det sjunde varvsdirektivet inte skall förlängas utan att det skall ersättas av någonting annat. Det kan då vara t.ex. OECD-avtalet, vilket är förstahandsalternativet. Något annat kan bli något sämre än OECD-alternativet men något bättre än sjunde varvsdirektivet. Det kommer att föras en förhandling under hösten.

Det andra som talar för att det ändå kommer att ske en förändring är att nästan alla EU:s länder har problem med sina statsbudgetar. Man har svårt att få dem att gå ihop och svårt att klara konvergenskraven. Det gör att flertalet av dessa länder nu ensidigt kommer att tvingas reducera sitt varvsstöd. Man kan alltså säga att det sjunde varvsdirektivet kommer att avvecklas. Det kommer inte att förlängas på samma sätt som har skett tidigare.

Hur långt vi når i förhandlingarna för att komma bort helt och hållet från varvsstöd är fortfarande oklart. Men kommissionen har sagt att varvsstöd, därest det skall finnas kvar, skall ha inriktningen av ett utvecklingsstöd. Det betyder att det inte skall vara fråga om några driftsbidrag utan att stöden mer skall vara inriktade på forskning, utveckling och ny teknik. En sådan inriktning, där man satsar på ny teknik i stället för på driftstöd, skulle naturligtvis även Sverige kunna tänka sig att stödja.

Marie Granlunds andra fråga löd: Kan vi införa något stöd om inget händer under 1997? Det får vi ta ställning till då. Jag tycker inte att vi nu skall flagga för att vi skall införa något sådant, utan vi skall hårt och konsekvent nu driva linjen att OECD-avtalet skall bli det som kommer att gälla fr.o.m. 1998. Sedan får vi se om vi lyckas med detta.

Lennart Beijer frågade: Är det säkert att subventionerna försvinner? På den frågan kan jag ge ungefär samma svar som jag gav på Marie Granlunds första fråga.

Anf. 9 MARIE GRANLUND (s):

Fru talman! Jag delar uppfattningen att det inte var så lyckosamt med det tidigare varvsstödet i Sverige och att det var bra att avveckla det. Men det innebär samtidigt ett problem om inte andra länder gör det. Man måste alltså hela tiden göra avvägningen om andra länder kommer att avveckla sina stöd. Jag har uppfattat att branschen i dag har mycket svårt att konkurrera utan detta stöd, och stora delar av branschen kommer att slås ut. Därför är det mycket viktigt att se på hur man skall underlätta för att även vi i Sverige skall kunna ha en skeppsbyggnadskunskap, så att vi skall kunna tillverka mindre fartyg här och så att detta kunnande inte slås ut. Det finns nämligen en stor risk för det.

Det som näringsministern säger om vad som händer internationellt verkar positivt. Tyvärr har vi litet dåliga erfarenheter, men det går kanske vägen den här gången. Men trots allt har man nyligen beslutat om att några av EU:s länder faktiskt får införa varvsstöd.

Skulle näringsministern kunna utveckla det som han sade om att man skulle kunna införa någon form av stöd för teknikutveckling? Om det är något som kan vara nära förestående så vore det mycket positivt.

Anf. 10 LENNART BEIJER (v):

Fru talman! Det som sägs i svaret och det som näringsministern sedan har sagt har jag samma uppfattning om. Förhoppningsvis går det åt rätt håll, så att vi kommer ifrån subventionspolitiken till varven. Det vore bra för hela varvsnäringen och naturligtvis framför allt för den svenska som under flera år har fått leva utan detta stöd. Men man kan inte låta år efter år gå och bara åse hur vår egen varvsindustri inte har en chans att i slutänden konkurrera. Om förhoppningarna om att subventionerna kan tas

bort vid årsskiftet inte skulle infrias måste vi vara beredda att vidta några åtgärder från svensk sida.

Anders Sundströms svar är litet uppmjukat när han talar om att det tydligen är klart att sjunde varvsdirektivet försvinner. Vad som kommer i stället är däremot mindre klart. Då blir det alltså en förhandling, och vi vet ju att sådana förhandlingar kan vara knepiga. Jag tycker därför att det är viktigt att näringsministern ser till att vi, om subventionerna inte försvinner från årsskiftet, inte är låsta utan att han kommer att se över vilka eventuella åtgärder som vi då måste vidta.

Anf. 11 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag har två synpunkter. Den första gäller stödet som nu är godkänt i Grekland, Spanien och Tyskland. Vi skall komma ihåg att det inte är fråga om något nytt varvsstöd. Det är ett stöd som redan tidigare är godkänt för dessa tre länder. Men i Tysklands fall försnillades det av oseriös verksamhet och drabbade varvsarbetarna i Tyskland. Därför godkände EU att nya pengar fick skickas in som skulle användas på det sätt som de gamla skulle ha använts. Sverige gick i och för sig emot detta. Men det är viktigt att beskriva den riktiga situationen.

Hur vi skall ställa oss till ett eventuellt åttonde varvsdirektiv, eller vad det kan komma att heta, vet jag ännu inte. Det som nu är viktigast är att vi hårt driver frågan om att ta bort driftsstöden. Det känns mycket viktigt. Det visar sig då att vår linje kan bli en stor konkurrensfördel. Då har vi ju ett antal varv som faktiskt överlevt utan subventioner, och helt plötsligt hamnar varven i vår omvärld i samma läge som vi befinner oss i. Det ger oss en fördel i förhållande till andra länder. Just nu är det naturligtvis jobbigt. Men den industri som har klarat sig bäst i Sverige är ju den som har levt under de hårdaste villkoren och haft den hårdaste konkurrensen. Om vi då lyckas få bort statsstöden till varven kan det bli en framgång. Jag känner att vi är ganska nära den situationen. Med litet kraft kan vi kanske orka bryta igenom under hösten.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1996/97:291 om den elintensiva industrin

Anf. 12 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Eva Björne har frågat mig om det är min avsikt att fullfölja den nuvarande energi- och energiskattepolitiken mot de elintensiva industrierna.

Ett viktigt mål för regeringens energipolitik är att värna om den elintensiva industrins internationella konkurrenskraft. De energipolitiska program som behandlas i riksdagen innebär en omfattande och målmedveten satsning på teknisk utveckling inom energiområdet. Genom att bidra till ett ekologiskt och ekonomiskt uthålligt energisystem skapar vi förutsättningar för långsiktiga konkurrensfördelar för svenskt näringsliv.

I propositionen 1996/97:84 *En uthållig energiförsörjning* framhålls att stängningen av de två reaktorerna i Barsebäck skall genomföras på ett sådant sätt att en strukturomvandling inom industrin inte orsakas av höjda

marknadspriser på el. Stängningen av de två reaktorerna skall inte äventyra den industristruktur och det uppvärmningssystem som Sverige har byggt upp under decennier.

Energibeskattningen är ett viktigt styrmedel i strävandena att skapa ett ekologiskt uthålligt samhälle. Sverige har valt att, i väsentligt högre grad än de flesta andra länder, använda ekonomiska styrmedel som skatter och avgifter för att påverka resursanvändningen i miljövänligare riktning. Energiskatterna har också stor betydelse för produktionskostnaderna i den energiintensiva industrin och för industrins konkurrenskraft.

Energibeskattningen måste därför utformas så att den ger goda förutsättningar för den svenska industrins konkurrenskraft. Det skall vara lönsamt att investera i varu- och tjänsteproduktion i Sverige, och det skall vara fördelaktigt att investera i ekologisk energiteknik, bl.a. effektivare energianvändning.

En översyn av energiskattesystemet kommer att genomföras i Regeringskansliet. Översynen skall utgå från de riktlinjer för energibeskattningen som anges i 1997 års energipolitiska uppgörelse. Översynen beräknas vara genomförd så att förslag kan lämnas till riksdagen under år 1998.

Avsikten är att översynen skall omfatta i princip hela energiskattesystemet. För den elintensiva industrin är det främst produktionsskatterna på el som har betydelse. I dag är förhållandena på elmarknaden sådana att produktionsskatterna kan föras vidare från producenterna till såväl industrin som hushållen genom ökade elpriser.

Produktionsskatten på kärnkraft kan medföra snedvridningar i elproduktionssystemet. Eftersom den rörliga kostnaden påverkas av skatten snedvrids den kostnadsmässiga rangordningen av elproduktionsanläggningarna med ett sämre resursutnyttjande som följd. Dessa problem med produktionsskatterna på el har uppmärksamats under de senaste åren.

Riksdagen beslutade hösten 1996 att det andra steget av tidigare beslutade höjningar av produktionsskatterna på kärnkraft och vattenkraft skulle återtas och ersättas med höjda energiskatter på el och fossila bränslen. Under hösten 1996 beslutade riksdagen också att den rörliga vattenkraftsskatten skulle läggas om till en fastighetsskatt baserad på markvärdet.

Regeringen har våren 1997 föreslagit riksdagen att fastighetsskatten på vattenkraft sänks med 50 % av den nivå som fastställdes vid omläggningen.

Regeringen har således genom de åtgärder som vidtagits inlett en process med omvandling av produktionsskatterna på el.

Regeringen avser att senast i budgetpropositionen för år 1998 återkomma till frågan om nivån och utformningen av produktionsskatten på el. Regeringen kommer därvid, om den bedömer att produktionsskatten på el till någon del skall behållas, att överväga om det är möjligt och ändamålsenligt att ersätta den nuvarande skatten på kärnkraftsproducerad el med en fast skatt som är oberoende av produktionsnivån.

Anf. 13 EVA BJÖRNE (m):

Fru talman! Jag tackar ministern för svaret. I svaret säger ministern att regeringen har vidtagit en hel del åtgärder och inlett en process med omvandlingen av produktionsskatterna på el och att man senast i september i

år i budgetpropositionen kommer att ge besked om just den här produktionskatten. Längre ned i svaret står det att om regeringen därvid bedömer att produktionskatten på el till någon del skall behållas kommer man att lägga om den på kärnkraftselen så att den blir oberoende av produktionsnivån.

Kan jag tolka det, ministern, att det även diskuteras att helt och hållet ta bort produktionskatten på el?

Jag tycker att ministern i svaret är positiv till den svenska elintensiva industrin och till att den skall kunna fortleva i landet. Ministern säger också att inte ens stängningen av två reaktorer i Barsebäck skall påverka eller på något sätt orsaka att det blir höjda marknadspriser på el. Därför skall man utforma energibeskattningen på ett sådant sätt att den elintensiva industrin behåller sin konkurrenskraft. Man skall också göra en total översyn av energiskattesystemet, och förslag skall lämnas till riksdagen under 1998.

Under 1998 skall man inom Gränges Industri, som interpellationen gäller, ha en omförhandling om köp av el. Den omförhandlingen kräver ju att förutsättningarna på marknaden är stabila. Gränges vill ju ha ett avtal som täcker en så lång period som möjligt, så att man vet vad som händer i framtiden när det gäller kostnader för tillverkningen.

I Norge pågår just nu överläggningar mellan den elintensiva branschföreningen och regeringen om kontrakt som skall ändras eller omförhandlas åren 2004–2007. De kommer att gälla fram till åren 2020–2025. Det handlar alltså om minst 15 år som den elintensiva industrin i Norge är garanterad avtal. Det är helt andra tidsfaktorer än i Sverige, där det kanske kommer att handla om ett eller två år. Det är alltså mycket oförutsebart.

I Frankrike har det statliga elbolaget gjort upp med regeringen om att sänka elpriset med 14 % under en treårsperiod. Vad jag vet är elpriset för den elintensiva industrins stora elanvändare på väg ned även i USA och i Sydafrika.

Jag tycker inte att vår elintensiva industri under de här förutsättningarna har den konkurrenskraft som den borde kunna ha med lägre skatter och avgifter. Jag tycker att det verkar omöjligt, herr minister, att skapa detta med de här förutsättningarna. Man behöver längre framförhållningstider än vad som nu är fallet.

Anf. 14 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Först och främst vill jag än en gång understryka att vår avsikt är att ha ett energiskattesystem som ger vår elintensiva industri starka konkurrensfördelar. Det är också så att Sverige *har* en stor sådan verksamhet, men det innebär inte att allt är bra.

Eva Björne tar upp två exempel, Norge och Frankrike, där man tydligt skall kunna erbjuda längre kontrakt. Det finns naturligtvis skillnader i energipolitiken i Sverige i förhållande till både Norge och Frankrike. Om jag börjar med Norge, skall vi ha klart för oss att Norge, till skillnad från Sverige, är ett land som importerar el. Marknadsförutsättningarna i Norge är alltså sämre än i Sverige. Norrmännen har en stor import av el, och det har de haft under lång tid. De har också större svängningar i sitt elförsörjningssystem än vad vi har. Samhället är ju stor ägare till elkraften i Norge. Kommunen och staten äger i stort sett all elkraft. Därför gör elfö-

retagen ibland andra bedömningar än kommersiella. De gör mer samhällsekonomiska bedömningar vid elleveranser. Så är det också i Frankrike. Där är elmarknaden fortfarande starkt reglerad. När Eva Björne nämner just de två exemplen, måste vi alltså komma ihåg att det är två exempel där energipolitiken är uppbyggd efter ett mönster som Eva Björne egentligen inte gillar, vad jag kan förstå.

Vad gäller det andra exemplet, USA, är det ju riktigt så till vida att USA har mycket låga skatter på energi, framför allt på el som produceras genom fossileldning. Deras kol, olja och naturgas har stor konkurrenskraft. Men Eva Björnes och min uppfattning är ju att vi skall försöka hålla tillbaka fossileldad kraftproduktion för att minska trycket på vårt klimat. Med de restriktioner som Eva Björne och jag gillar finns det egentligen bara *ett* sätt att hantera detta, om vi vill ha en fortsatt öppen elmarknad och inte ansluta oss till Norges och Frankrikes modell. Det är att i enlighet med energiöverläggningen och den energiproposition som vi förhandlat fram se till att vi ökar tillförseln av el från sådant som är förnybart och långsiktigt uthålligt, och att vi har ett skattesystem som gör att vi har mindre beskattning av industrin.

Då finns det ett problem, det vill jag gärna deklarerat. Produktionskatten har den fördelen att den har en mycket bred skattebas. Alla konsumenter, oavsett om det är fråga om industri eller hushåll, betalar denna skatt. När man växlar en produktionsskatt på kärnkraft och vattenkraft till en konsumtionsskatt, innebär det att en betydande del av skattebasen faller bort. En större börda måste bäras av hushållen. Under den period som vi nu har haft, har vi genomfört budgetsaneringen samtidigt som vi har klarat av medlemskapet i EU. Då har vi sagt att det är rimligt att vi, i varje fall nu, har en ganska bred skattebas, för just nu är betalningsförmågan hos den elintensiva industrin god. Men på sikt skall vi ut ur detta system och åstadkomma en beskattning där vi lyfter bort skatterna från produktionsbeskattning till mer av konsumtionsskatt. Men det måste ske i en takt där de som skall betala detta, nämligen hushållen, faktiskt också har råd att göra det. Det är därför vi går försiktigt fram.

Anf. 15 EVA BJÖRNE (m):

Fru talman! Herr ministern har helt rätt när han talar om systemet med det statsägda elbolaget i Frankrike osv. Men resultatet blir ju ändå att den elintensiva industrin i Sverige får sämre konkurrensvillkoren. Det är så jag anser att det inte skall vara. Man måste försöka utjämna det här. Det *kan* man göra med hjälp av de skatter och avgifter som vi har i Sverige. Ministern säger att vi skall ha ett skattesystem som ger fördelar till den elintensiva industrin, och att denna har haft, och än så länge har, betalningsförmåga. Jag skulle naturligtvis helst se att vi även slapp konsumtionsskatter på hushållen. Det är självklart. Det är ju inte heller bra att de drabbas.

Om man ser på just Gränges, som jag har frågat om här, försvinner nu, i och med den här produktionsskatten, de vinster som har genererats där under senare år. Dessa vinster skulle främst ha använts till investeringar i företaget. 75 % av tillverkningen i Gränges sker i en del av fabriken som är ganska ålderdomlig, där det är stora utsläpp i både luft och vatten. Man har byggt om 25 % och fått ned utsläppen kraftigt.

I svaret pekar ju ministern på att man genom skatter och avgifter vill styra mot en miljövänlig användning ute i industrin. Men det här är inte miljövänligt. Här har vi utsläpp. Här har vi det som påverkar miljön i Sundsvall. Vi vill ha kvar den här industrin. Vi tycker att det är en bra industri både för regionen och för landet. Men vi vill ha den så miljövänlig som möjligt, och det förutsätter att företaget kan generera vinster och att man har en långsiktig planeringsperiod som man kan arbeta under. Det är det som ministern kan påverka genom de här skatterna och avgifterna. Det handlar om att sänka produktionsskatter – eller helst ta bort dem helt och hållet – och se till att Gränges och annan elintensiv industri kan arbeta på så sätt att de är konkurrenskraftiga, att de har goda produkter att sälja, att de kan generera vinster och att vi får en miljövänlig produktion.

Anf. 16 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Får jag först säga något om Gränges. Det som är glädjande med Gränges är att det nu blir ett eget företag. Det måste inte i fortsättningen leverera sina vinster till Electrolux. I stället får dessa användas i Gränges. Jag har följt Gränges under väldigt många år, mer än 15 år. Det är ett företag som under lång tid genererat bra resultat, men som inte alltid fått använda pengarna till att investera i sin elintensiva verksamhet. Jag är övertygad om att den nya organisationen ger företaget ökade möjligheter och att man därmed kanske också kan ta det andra steget i Sundsvall för att minska miljöpåverkan och, för det har man *också* uppnått i den modernare delen av anläggningen, få betydligt lägre elkostnader. Det känns bra att man kan åstadkomma detta.

Vad jag fastnar litet grand vid är Eva Björnes resonemang om att vi vill ha det som i Frankrike. Vi gillar inte regleringen, men den ger ju ändå fördelar för vår elintensiva industri. Jag är inte så övertygad om det. Jag är rätt övertygad om att den franska modellen, eller den norska, faktiskt i det långa loppet är till nackdel också för deras egen elintensiva industri. Vi skapar en mer konkurrenskraftig, effektiv, elproduktionsapparat. Det gynnar på sikt naturligtvis också vår egen elintensiva industri. Vi skall också se till att vi ställer om skattesystemet så att konkurrenskraften bibehålls. Den elintensiva industrin i Sverige har en mycket god konkurrenskraft. Den har en bra utveckling i förhållande till andra länder.

Anf. 17 EVA BJÖRNE (m):

Fru talman! Jag sade inte att jag vill ha det som i Frankrike. Jag sade att vi här i Sverige skall ha förhållanden som gör att vi kan möta produktionen i Frankrike på en konkurrenskraftig nivå. Jag menar att skatter och avgifter skall sänkas och hållas på en sådan nivå att konkurrenskraften kan vidmakthållas.

Jag frågade i mitt första inlägg om jag kunde tolka ministern så att produktionsskatten antagligen kommer att försvinna, att vi inte kommer att behöva ha kvar skatten. Jag tycker nog att man, när man sätter skatter och avgifter, även skall titta på att företagen har möjlighet att bedriva sin produktion på ett miljövänligt sätt. Ministerns svar genomsyras av att det skall vara en ekologiskt hållbar produktion i svenska företag, det skall vara miljövänligt. Det är hela regeringens inriktning att vi skall ha det på

det sättet. Då får man inte sätta skatter och avgifter på ett sådant sätt att man förhindrar företagen att investera så att man får en sådan produktion.

Som Sundsvallsbo undrar jag: Varför skall just vi i Sundsvall utsättas för en extra miljöstörning som vi inte skulle behöva med ett annat skattesystem?

Anf. 18 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Först vill jag säga något om produktionsskatterna. Mitt svar är att produktionsskatterna successivt skall tas ut ur det svenska systemet. I vilken takt vi klarar det kan jag inte säga, men det skall ske successivt. Vi visar också att vi gör det. Vi har fattat två beslut, och skall i september fatta ett tredje, som går i den riktningen.

Det andra är konkurrenskraften. Jag följer ju väldigt noga de elintensiva industriernas konkurrenskraft – också hur det ser ut för Gränges Aluminium i Sundsvall och hur de olika enheterna i Sundsvall ser ut. De har en hyfsad konkurrenskraft, kan man säga, om man ser till den sammantagna bilden. Sedan kan man naturligtvis önska att vi skall ha allt i Sverige som vi har i dag, men utan skatter och avgifter. Det går naturligtvis inte ihop. Vi måste ha både–och. Vi måste ha skatter och avgifter, och vi måste också ha ett välfärdssystem som fungerar bra.

Jag vill säga, och det är det viktigaste tycker jag, att Sveriges energipolitik faktiskt är mycket konkurrenskraftig gentemot sådana länder som Frankrike och Norge. I likhet med Norge har vi mycket vattenkraft, men förutom att vi har vattenkraft, som de har i Norge, har vi också bioenergi. Vi har i dag också kärnkraften, som svarar för en betydande del av vår elproduktion. Vi har alltså betydligt bättre möjligheter att leverera konkurrenskraftig el än vad Norge har i ett långt perspektiv.

Sedan kan naturligtvis Norge, som är ett land med väldigt stora statsinkomster, under perioder subventionera sin industri, men jag är inte säker på att det är långsiktigt bra. Det kan Frankrike också syssla med, men jag är inte heller säker på att det kommer att vara till Frankrikes fördel i det långa loppet. Jag tror faktiskt att vi kommer att tjäna på det här.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1996/97:298 om effektivare energianvändning

Anf. 19 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Yvonne Ruwaida har frågat mig om dels en indragning av en reservation på 281 miljoner kronor från anslaget Vissa åtgärder för effektivare användning av energi, dels hur regeringen avser agera för att Sverige skall vara ett föregångsland inom effektivare energianvändning.

I propositionen 1996/97:84 *En uthållig energiförsörjning* presenteras ett omfattande program för ett ekologiskt och ekonomiskt uthålligt energisystem. Totalt föreslår regeringen att ca 9 miljarder kronor anslås under de kommande sju åren. Vidare föreslås en ny myndighetsorganisation

med en ny energimyndighet, som bl.a. skall verkställa huvuddelen av omställningsåtgärderna och samordna omställningsarbetet.

Regeringen föreslår att 100 miljoner kronor anslås för teknikupphandling av energieffektiv teknik. Det är *en* fortsättning på den nuvarande verksamheten vid NUTEK, som interpellanten hänvisar till. Anslaget storlek motsvarar den omfattning som teknikupphandlingen har haft inom verksamheten med energieffektivisering under de gångna sex åren.

I det nya programmet finns åtgärder för minskad elanvändning, ny elproduktion från förnybara energikällor, effektivare energianvändning och utveckling av ny energiteknik. Verksamhet som har finansierats över det nuvarande anslaget för effektivare användning av energi kommer att kunna fortsätta under flera av de föreslagna delprogrammen. Jag vill särskilt peka på de nya anslagen för minskad elanvändning och effektivare energianvändning och på det nya energiteknikbidrag som föreslås i den stora satsningen på teknikutveckling.

De medel som nu föreslås för minskad elanvändning (1 650 miljoner kronor) är inriktade på bostadsuppvärmningen och ersätter delvis åtgärder som tidigare vidtagits inom samma program som teknikupphandlingen.

Anslagen för effektivare energianvändning (450 miljoner kronor) är inriktade på teknikupphandling av energieffektiv teknik och information, utbildning, rådgivning m.m. om effektivare användning av energi. Jämfört med tidigare avdelas betydligt större resurser till lokal information och rådgivning.

Det nya energiteknikbidraget (sammanlagt 1 610 miljoner kronor) är avsett för introduktion av ny energiteknik på marknaden och gäller teknik på såväl tillförselsidan som användningssidan. Det betonas uttryckligen i propositionen att teknikupphandling bör kunna utnyttjas inom ramen för denna verksamhet.

I den ekonomiska vårpropositionen föreslås att energiöverenskomsten finansieras genom dels befintliga anslag och reservationer inom Utgiftsområde 21 (Energi), dels ianspråktagande av tillgängligt reformutrymme som vi lyckats skapa. Vissa reservationer har därför dragits in, bl.a. 281 miljoner kronor från anslaget Vissa åtgärder för effektivare användning av energi.

För att undvika missförstånd vill jag betona att indragningen av dessa medel inte berör något vid NUTEK beslutat projekt och inte heller någon verksamhet som inbegriper avtal med en extern part. Däremot kan givetvis projekt som man planerar att starta senare behöva omprövas inom de nya program som tar vid efter nyår.

De resurser som år 1991 anslags till energieffektivisering har i stort sett legat inom ett enda program, och medel har anslagits på ett anslag. I den nya, omfattande verksamhet som nu föreslås i propositionen finns det flera delprogram. Resultaten av de delverksamheter som tidigare låg inom ett och samma program kommer att redovisas vart och ett för sig. Det är viktigt för statsmakternas styrning och resultatvärdering. En effektiv användning av energi är en viktig uppgift för hela den nya myndigheten, inte enbart för verksamheten under en särskild anslagsrubrik.

Därmed har jag besvarat Yvonne Ruwaidas båda frågor. Indragningen av reservationen är ingen nedskärning, utan gäller finansieringen av en

utvidgad verksamhet för effektivare energianvändning. Sverige fortsätter att vara ett föregångsland inom effektiv energianvändning.

Anf. 20 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Först vill jag tacka näringsministern för svaret. Statsminister Göran Persson talade på SSU:s och Byggnads miljöseminarium. Han nämnde då att belysningsindustrin i Sverige hade en besparingspotential på ca 4–5 TWh inom en 10–15-årsperiod. Han hävdade att med den effektivare elbelysning som skulle kunna ske kan man spara in nästan motsvarande båda Barsebäcksreaktorerna.

Flera av de projekt som skulle leda till denna effektivisering inom elbelysningsområdet kommer att avbrytas. Det är inte fråga om avtal, utan det handlar om s.k. principöverenskommelser som träffats mellan olika parter tillsammans med kansliet för effektivare energi. De kommer inte att kunna fullföljas. Kansliet för effektivare energi har kunnat jobba väldigt effektivt och bra just tack vare kombinationen av teknikupphandling, programkrav, nätverksbyggande information, regionala energihushållningsprojekt och samarbete med energitjänsteföretag. Man har alltså jobbat på olika nivåer samtidigt. Det är just därför att man haft denna flexibilitet och därför att man kunnat jobba integrerat som man har lyckats.

Sveriges regering har skrutit med den här verksamheten inför FN. På Dagens Nyheters ledarsida, där man inte brukar backa upp regeringens omställning av energipolitiken, har denna verksamhet lovordats. Likadant är det med Socialdemokraternas största tidning Aftonbladet. Dagens Industris ledarsida och Forskning och Framsteg har stöttat det här. Det gäller också belysningsbranschen, ventilationsbranschen och värmepumpsindustrin. Även Bill Clintons miljörådgivare Eileen Clausen och t.ex. Leif Johansson, som i dag är koncernchef på Volvo och som tidigare har jobbat på Electrolux, har stöttat denna verksamhet. Det finns knappast någon annan energipolitisk verksamhet som i dag har ett sådant stöd i Sverige. Därför undrar jag, näringsministern, varför man drar ned på anslagen till just den här verksamheten. Det är ju vad propositionen i fråga innebär.

Ett av näringsministerns besked förvånar mig. Det gäller då att det nya energiteknikbidraget på 1 610 miljoner kronor skulle kunna användas även för energianvändning. Det är en nyhet. Det är inte något som framgår av propositionen. Där framhålls att det gäller teknikupphandling på tillförselsidan. Betyder det här att regeringen har ändrat sig på den här punkten? Hur tänker näringsministern verka för att genomdriva dessa intentioner?

Näringsministern påstår också att de 1 650 miljoner kronorna till bostadssektorn delvis skall ersätta åtgärder inom teknikupphandlingsprogrammet. Att satsa på effektvakter, braskaminer och vattenburen värme är bra, men det är inte just det som man har jobbat med inom kansliet för effektivare energi. Det gäller där inte den typen av energieffektivisering. Även om man på det här sättet sparar energi, gör det inte att man kan få samma nytta av en produkt med färre kilowattimmar.

Anf. 21 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Två synpunkter.

För det första är resurserna för det som vi i egentlig mening avser med teknikupphandling i stort sett oförändrade. Vi kommer i framtiden att använda ungefär lika mycket som det som historiskt har använts för egentlig teknikupphandling.

Vill vi, för det andra, från regeringen redan nu uttala att vi vill försäkra oss om att en större del av de här pengarna används till rådgivning och information på den lokala nivån? Det vill i vart fall jag. Det bygger på min tro att väldigt mycket av besluten på det här området måste fattas lokalt. Jag är ingen anhängare av stora centrala administrationer, där makten koncentreras till några myndigheter som får väldigt stort inflytande och som riksdag och regering avhänder sig beslutanderätt till.

Jag vill att riksdag och regering skall uttala ungefär hur pengarna skall användas. Jag vill att en del av pengarna redan nu skall öronmärkas för en lokal information som skall byggas upp på den lokala nivån.

Jag vet inte om jag skall tolka Yvonne Ruwaidas inlägg så att hon önskar mer av centralstyrning och makt till myndigheter och mindre till riksdag, regering och kommunfullmäktige.

Anf. 22 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Mycket av det arbete som utförts på kansliet för effektiv energi är mycket bra. Det har skett mycket decentraliserat. Man har jobbat med olika aktörer på marknaden, även med kommuner. Man har också arbetat med olika regionala projekt. Ett projekt, Energieffektiva Värmland, har t.ex. byggts upp tillsammans med kansliet för effektiv energi men mestadels tillsammans med de olika aktörerna i Värmland.

Man tänker senare starta ett projekt som kallas Energieffektiva Skåne. Sådana här projekt kommer att ha en lamslående inverkan. Det är inte de som arbetar inom kansliet för energieffektivare energi som bestämmer. De är ett slags katalysatorer för en process. Det är faktiskt de olika lokala aktörerna på marknaden som har gjort arbetet. Det är alltså inte fråga om ett storskaleprojekt.

Jag vet att det har riktats en del kritik från Riksrevisionsverket mot kansliet för effektivare energi. Å andra sidan har ca 17 utredningar använt mycket starka lovord om det arbete som där har bedrivits. Detta arbete är en process, och det kan inte genomföras på annat sätt.

Jag undrar om näringsministern t.ex. har läst den utvärdering som har gjorts av det här arbetet av Peter Lund. Denne framhåller hur viktigt det är att det här arbetet bedrivs som en process och att pengarna inte skall delas upp.

Jag kan inte heller se annat än att det i den framlagda propositionen föreslås en minskning av de resurser som går till energieffektivisering. Jag har inte fått svar på min tidigare ställda fråga om näringsministern och regeringen nu kommer att verka för att de aviserade teknikpengar som skulle satsas på energitillförsel nu även skall satsas på energianvändning. Det framgår inte av propositionen. Det är för mig en nyhet när näringsministern säger detta. Jag skulle gärna vilja få ett svar på frågan hur man tänker genomdriva detta.

Det finns en massa olika aktiviteter som kansliet för effektivare energi har lyckats med. Ett exempel är ekoenergiarbetet, som har lett till att t.ex.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*svar på
interpellationer*

Scania har minskat energianvändningen med 15 %. Man har även minskat koldioxidutsläppen. Det är ett lysande resultat. Ekoenergiarbetet kommer att läggas ned helt enkelt därför att man inte har några avtal om det. Det finns inte pengar budgeterade för detta i framtiden.

Även de regionala projekten liksom projektet Det miljöanpassade kontoret är hotade. De belysningsprojekt som jag har talat om är hotade, eftersom pengarna helt enkelt dras in. Jag vet inte om det här arbetet skall utföras någon annanstans. Har man på något sätt planerat för detta?

Det här kansliets verksamhet har fungerat flexibelt och integrerat, och man arbetar parallellt med teknikupphandlingen också med med information, med förarbeten, med nätverksbyggande och med seminarier. I den interna budgeten har man på kansliet redogjort för sådant som egentligen är en del av teknikupphandlingen som om det inte vore teknikupphandling. Det har kanske kallats förarbeten eller information. Det verkar som om regeringen tror att det här inte är en del av teknikupphandlingen, men det är en väsentlig del härav, och utan den kommer teknikupphandlingen inte att lyckas.

Man tror att bara de pengar som i den interna budgeten är avsedda för teknikupphandling har varit teknikupphandling. Jag tror att Näringsdepartementet på den punkten helt enkelt har missförstått hur kansliet arbetar.

Anf. 23 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Efter att ha lyssnat på Yvonne Ruwaida är jag än mer övertygad om att propositionen är korrekt. Först och främst avslöjades en syn som för mig är litet förvånansvärd, nämligen att om en centralt placerad myndighet disponerar hela anslaget, ger det ett stort inflytande för den lokala nivån. Jag tycker att det är en näst intill naiv inställning. Alla som har någon erfarenhet av denna verksamhet vet att det naturligtvis ger mycket större inflytande till den lokala nivån, om man skickar pengarna direkt dit.

Jag är helt övertygad om att vi får minst lika bra, ja bättre utdelning av den nya teknik för energieffektiviseringar som i dag inte kommersialiseras och av de investeringar som vi vill få i gång i både tillförsel och hushållning, om vi bygger upp starka lokala och regionala organisationer. Det är inte alls så som Yvonne Ruwaida säger, att möjligheten att bedriva verksamheter regionalt försvinner. Jag vet att ett antal kommuner redan sitter och jobbar på att bygga upp starka regionala enheter för att föra ut information om ny teknik.

För mig låter alltså denna kraftfulla argumentation för en centralistisk syn på hur en sådan här verksamhet skall byggas upp märklig. Att det sker från Miljöpartiet känns väldigt märkligt.

Det som egentligen är teknikupphandlingsprogrammet blir inte mindre än i dag. Det avsattes efter den utvärdering som gjorts 103 ½ miljon kronor i 1991 års beslut. Av totalt anvisade medel har 542 miljoner avsatts för särskilda ändamål. Av dessa har ca 19 %, eller 103 ½ miljon, avsatts för teknikupphandling. Vi satsar nu mer pengar än så på teknikupphandling.

Jag har naturligtvis följt den här debatten väldigt noga, men den har gjort mig mer bekymrad än glad. Jag inser naturligtvis att det är väldigt många som vill ha inflytande över de 9 miljarderna. Jag är litet förvånad

över att det är så många som så lätt faller undan för opinionsbildning och som inte har någon egen idé om hur pengarna faktiskt skall användas.

Jag har en mycket tydlig uppfattning: Jag vill att de skall användas ute i verksamheten, långt ute i bostadsområden och på industriområdet. Pengarna skall fördelas dit ut, inte skickas från riksdag och en regering till en myndighet som har fullmakt att hantera pengarna precis som den vill. Detta har också Riksrevisionsverket kritiserat. Jag tycker att regering och riksdag skall ta hänsyn till detta och lägga fram ett förslag med mer av öronmärkning av hur pengarna skall användas.

Anf. 24 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Inget annat energipolitiskt projekt har någonsin blivit så lovordat som detta – av fackföreningsrörelsen, av industrin, från forskningshåll och från politiskt håll liksom även av kommunerna. De lokala kommunerna tycker att det här är ett oerhört bra projekt. Det gynnar även enskilda individer i Sverige. Man jobbar i det på många olika nivåer.

Det framgår av näringsministerns besked hur man tror att det ligger till, och det är just det fel jag har talat om. Kansliet för effektivare energianvändning har budgeterat en viss summa för teknikupphandling. Men förarbeten, seminarier och annat runt omkring, som också har varit en del av teknikupphandlingen, har inte ingått i budgeten för teknikupphandling. Dessa aktiviteter har ingått i teknikupphandlingen. De är en väsentlig del av den.

Nu säger näringsministern att lika mycket resurser kommer att finnas kvar för det som har ingått i budgeten för teknikupphandling. Totalt sett blir det dock en neddragning. Man klarar inte teknikupphandlingen utan det andra som jag har nämnt. Det är kombinationen av flexibilitet och integration som har gjort kansliet för effektivare energiuupphandling så effektivt.

Av propositionen framgår att mycket pengar går till bostadssektorn, 1 650 miljoner kronor. Det är bra. Men jag förstår inte varför man satsar så litet på energieffektivisering. Det är litet pengar som satsas.

Jag vill fortfarande ha ett svar på mina frågor: Innebär det som ministern har sagt i dag ett nytt besked? Betyder det att pengar från energiteknikbidraget skall kunna användas även för teknikupphandling på energianvändningssidan? Det framgår inte av propositionen. Hur kommer man att driva igenom detta?

Anf. 25 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill göra två korta kommentarer. Jag sade i mitt interpellationssvar att de medel som nu föreslås för minskad elanvändning, 1 650 miljoner kronor, är inriktade på bostadsuppvärmning och delvis ersätter åtgärder som tidigare genomförts inom samma program som teknikupphandlingen. Vi skall komma ihåg att det tidigare teknikupphandlingsprogrammet hade en yvig omfattning. Det användes inte bara för teknikupphandling. En del av de pengar som gick till det som kallades för teknikupphandling kan användas också inom detta program. Det är viktigt att komma ihåg.

För det andra innebär budgeten inte någon neddragning av anslaget för teknikupphandling. Det är en fråga om hur man ser på styrningen av

verksamheter. Jag menar att riksdag och regering skall tala om hur mycket resurser som skall satsas på forskning och utveckling, hur mycket man är beredd att satsa för att ersätta två reaktorer i Barsebäck i fråga om tillförsel av ny energi och hur mycket man vill satsa på teknikupphandling. Vi skall också tala om hur mycket vi är beredda att satsa på information och rådgivning. Det vi satsar på information och rådgivning vill vi satsa direkt på kommuner eller myndigheter som har till uppgift att syssla med det. För mig som förtroendevald är det ganska självklart. Jag tror på att politiken skall ha inflytande.

Jag är förvånad över Miljöpartiets inställning. Miljöpartiet vill lägga inflytande och makt hos en central myndighet, i stället för att folk ute i Sverige skall engagera sig i information, rådgivning och utvecklingen av alternativ. Vi står för två olika synsätt. Det ena innebär att man tror att all klokhet finns hos en central myndighet. Det andra, representerat av mig, innebär att man tror att den finns ute i kommunerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1996/97:304 om privata företags möjlighet att konkurrera med offentlig verksamhet

Anf. 26 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Ola Karlsson har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till att genomföra den s.k. Underprissättningsutredningens förslag eller vilka åtgärder i övrigt jag är beredd att vidta för att ge privata företag bättre möjligheter att konkurrera med offentlig verksamhet på likvärdiga villkor och för att skärpa lagstiftning och tillsyn av offentliga aktörer i syfte att förbättra konkurrensen.

Ola Karlsson inleder sin interpellation med att konstatera att bättre fungerande konkurrens är av stor betydelse för att förbättra effektivitet, tillväxt och dynamik och att en allt större del av offentlig verksamhet bör utsättas för konkurrens. Jag tror att de flesta kan instämma i att det är viktigt att främja en väl fungerande konkurrens mellan företag och därmed skapa väl fungerande marknader till nytta för medborgare och konsumenter. Konkurrensens fördelar skall självklart tas till vara också inom den offentliga sektorn. Det är emellertid viktigt att konkurrensen inte blir ett mål i sig utan ses just som ett av flera medel, och ett mycket viktigt medel, för att bedriva en verksamhet på bästa sätt.

Regeringen har senast i finansplanen i budgetpropositionen för 1997 understrukt att anbudsupphandling är ett viktigt medel för att effektivisera förvaltningen, och Statskontoret har på uppdrag av regeringen utformat ett förslag till riktlinjer för Regeringskansliets kontakter med myndigheterna när det gäller anbudsupphandling av tjänster. Statskontorets förslag bereds för närvarande. När det gäller den kommunala sektorn har Kommunförbundets styrelse i politisk enighet antagit ett handlingsprogram för ökad konkurrens i den kommunala sektorn, och utbildnings- och informationsinsatser genomförs fortlöpande.

Förutsättningarna för konkurrens kan emellertid vara olika, t.ex. beroende på om det är fråga om verksamheter som vård och omsorg eller mer

tekniskt inriktade verksamheter. Det har också stor betydelse var verksamheten bedrivs geografiskt. I många fall är förutsättningarna för konkurrens små eller obefintliga. Därför är det viktigt att frågan om när, hur och i vilken omfattning en offentlig verksamhet skall utsättas för konkurrens avgörs med utgångspunkt i förutsättningarna i berörd verksamhet. I den kommunala sektorn är det de lokala politikerna som inom ramen för den kommunala självstyrelsen själva skall avgöra dessa frågor. I den statliga sektorn har regering och riksdag det yttersta ansvaret. Jag avvisar mot den här bakgrunden alla krav på lagstiftning på detta område. Det gäller också Underprissättningsutredningens förslag till lagstiftning. Detta har jag också klargjort för berörda parter.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*svar på
interpellationer*

Anf. 27 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Jag skall börja med att tacka för svaret, även om det gör mig litet bekymrad och förvånad. Svaret visar att ingenting alls görs för att förbättra företagandets villkor, när det väl kommer till handling och det inte bara gäller ord och fraser. Detta är ett problem. Hälften av anmälningarna till Konkurrensverket gäller offentliga aktörer. Offentliga aktörer dumpar priserna med hjälp av skattepengar. Offentliga aktörer gynnar egna bolag och förvaltningar i stället för att låta enskilda företag konkurrera på lika villkor. Det drabbar solarieägare, gymägare, trädgårdsanläggare, åkare, korvtillverkare, tvätterier och hotell. Det drabbar en mängd små och stora företag. Det beror inte på att de är dåliga som företag utan på att de tvingas konkurrera på olika villkor.

Min frågeställning sönderfaller i två delar. För det första handlar det om ifall vi skall konkurrensutsätta verksamheter. För det andra gäller det om konkurrens skall ske på lika villkor, när vi konkurrensutsätter verksamheter.

Jag kan i någon mån förstå ministrerns svar när det gäller den första delen, även om jag inte delar hans uppfattning. Jag menar att det finns betydande effektiviseringsvinster att hämta hem vid en upphandling i konkurrens. Vi skall upphandla i konkurrens, om någon så begär. Vi skall öppna en större del av den totala ekonomin för företagsamhet och konkurrens. Det skulle gynna kvinnligt företagande. Det skulle skapa förutsättningar för en mängd nya, små företag. Jag beklagar den ideologiska låsning och den dogmatism som statsrådet gör sig till till för.

Den andra delen av min frågeställning handlar om att ge företagen lika villkor, när man väl har bestämt sig för upphandling i konkurrens. Jag begriper inte alls näringsministerns ställningstagande i den delen. Det borde vara självklart att vi gav aktörerna lika villkor, att gymägaren inte skall drabbas av att det kommunala gymmet sänker priserna med hjälp av skattepengar, eller att tvätteriet inte skall drabbas av att landstingstvätten dumpar priserna. Man gör det inte därför att man är duktig på att tvätta, utan därför att man har tillgång till skattepengar, som används för att subventionera verksamheten. Jag skulle gärna vilja ha ett tydligare svar från statsrådet. Detta berörs inte alls i interpellationssvaret. Vilka är skälen till att statsrådet inte vill ge företagen och det offentliga samma villkor?

Varför skall man inte tävla på lika villkor? Är det rimligt att landstingets tvätterier konkurrerar ut privata tvätterier, inte därför att de är duktiga, utan därför att de använder skattepengar för att sänka priserna?

Varför kan vi inte ställa krav på särredovisning när det offentliga ägnar sig åt näringsverksamhet?

Anf. 28 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Det är två frågor som Ola Karlsson tar upp – och jag tycker att han gör det på ett bra sätt – och två principiella resonemang. Den första frågan är: Skall vi ha en lagstiftning där vi säger att all verksamhet i princip skall konkurrensutsättas? På den frågan svarar jag nej. Jag anser inte det.

Jag anser att riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige skall kunna säga att det finns vissa områden där medlet konkurrens inte är det bästa medlet att åstadkomma det bästa samhället. Det finns områden där det finns andra verktyg som man kan jobba med. Det accepterar vi inom vissa områden. Vi accepterar det t.ex. när det gäller eldistribution. Den skall inte utsättas för konkurrens. Där har vi en särskilt lagstiftning.

För moderaterna är konkurrens ett utmärkt verktyg för att klara sådana mycket svåra frågor som barnomsorg och äldreomsorg, men däremot inte när det gäller polisväsende. Jag har själv litet svårt med detta. För mig är medlet konkurrens för att hantera barnomsorg inte entydigt och tydligt ett bra verktyg. Det kan finnas andra verktyg. Därför menar jag att vi inte i enlighet med förslaget från Underprissättningsutredningen skall reglera på ett sådant sätt att vi direkt eller indirekt får en situation där konkurrensen är överordnad och blir mål i stället för medel.

Det är mitt svar på den första frågan. Där har vi skilda uppfattningar. Man kan fundera över vem som är dogmatisk. Vi är ideologer båda två, Ola Karlsson och jag. Så till vida är det rätt. Men frågan är vem som är dogmatisk. Är det den som säger att konkurrens är målet, eller den som säger att konkurrens är medlet? Jag anser att det är den senare, som säger att det är medlet, som står för det sunda, och att den som säger att konkurrens är målet är den som står för något slags dogmatism.

Den andra frågan är: Finns det behov att genomföra förändringar och förbättringar i det regelverk som finns i dag som gäller de verksamheter som vi konkurrensutsätter? Mitt svar på den frågan är: Det finns behov att göra det. Hur vi skall reglera det sitter vi just nu och resonerar om med de berörda parterna, näringslivets företrädare och Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Det som är glädjande är att det i botten hos Kommunförbundet och Landstingsförbundet finns en väldigt entydig syn, redovisad i ett gemensamt dokument utformat av Kommunförbundet, om hur man ser på konkurrens. Där för man just detta principiella resonemang, som bygger på att om vi konkurrensutsätter skall spelreglerna vara lika och hållbara.

Jag tror att man kan komma fram på väldigt många olika sätt. Underprissättningsutredningens huvudförslag är inte det som jag i första hand reflekterar över. På den andra frågan tror jag nog att vi kan vara väldigt överens, men inte på den första.

Anf. 29 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Näringsministern konstaterar att det finns områden som inte lämpar sig för konkurrens. Den uppfattningen delar jag. Det är väl

ingen tillfällighet att nätverksamheten vad gäller eldistribution ligger i olika former av monopol. Däremot har jag litet svårare att förstå varför vi inte skulle kunna låta föräldrarna välja barnomsorg utan i stället ger politikerna monopol i en fråga som borde ligga allra närmast föräldrarna och familjen.

Om vi uppehåller oss litet mer vid frågan om att ge olika verksamheter lika villkor, vill jag återigen fråga: Är det rimligt att landstingsägda tvätterier konkurrerar ut privata företag, inte därför att de är duktigare på att tvätta, utan därför att de kan sänka priserna med hjälp av skattepengar? Är det rimligt att vi använder skattepengarna på det viset? Är det rimligt att vi har ett regelverk som tillåter det offentliga att slå ut privata företag?

Är det inte i stället rimligt att vi inför en lagreglering som hindrar det offentliga att underprissätta och konkurrera ut små företag när det beror på att man använder skattepengar till det? Jag tror att det vore att sända en mycket god signal till företagsamheten att vi vill ge näringslivet möjligheter att utmana det offentliga, att vi vill ge näringslivet goda spelregler, att vi inte accepterar korssubventionering och att vi inte accepterar kommunala bolag som tillverkar korv med skattepengar. Det förekommer faktiskt.

I dag har vi den situationen att det är politikerna som bestämmer när företagarna skall få ställa upp i tävlingen vid konkurrensutsättning. Det är politikerna som bestämmer hur stort försprång den offentliga aktören skall få i den tävlingen. Det är det offentliga och politikerna som bestämmer sig för om man vill flagga av efter halva loppet och konstaterar, att eftersom den offentliga aktören var litet dålig på att springa flaggar vi av, avbryter upphandlingen och låter honom ändå få anbudet. Det kan göras i och med att det är möjligt att avbryta upphandlingen utan reella skäl. Det är också möjligt – eftersom det är politikerna som avgör – att bestämma om den offentliga aktören skall få åka taxi under halva maratonloppet med hjälp av skattepengar för att därigenom vinna på upploppet.

Jag menar att detta inte är rimligt. Vi måste få ett regelverk som gör att aktörerna tävlar på hyggligt lika villkor inom ramen för de regler och det regelverk som dagens konkurrenslag syftade till, men som inte är tillämpligt mot den offentliga sektor. Näringsministerns tal om ett gott näringsklimat och ett gott företagsklimat saknar trovärdighet när man väljer att skjuta problemen framför sig. Man konstaterar: Detta gör vi ingenting åt, trots att problemen ökar alltmer och vi ser dem alltmer. Varför händer det inget på detta område?

Anf. 30 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Nu diskuterar vi återigen den andra frågan. När det gäller den första frågan kan vi konstatera – och det blir jag ännu mer övertygad om – att Ola Karlsson har väldigt enkelt att bestämma sig för, att när det gäller upphandling av eldistribution går det inte att utsätta verksamheten för konkurrens. Men när det handlar om omsorgstjänster är konkurrensutsättning utmärkt och perfekt. Där är konkurrens ett fantastiskt medel. Det skall t.o.m. lagstiftas om att detta medel skall vara överordnat alla andra medel. Det tycker jag är dogmatism.

Alla som någon gång har sysslat med upphandlingar, vilket flertalet av oss ändå har hållit på med, vet hur oerhört svår en upphandling är när man skall upphandla sådana enkla saker som att bygga ett hus, en väg eller någonting annat, eller köpa en maskin. När man skall upphandla någonting så komplicerat som hur man bäst bryr sig om sina egna barn, tror jag alla som har suttit i en inköpsfunktion någon gång inser att detta medel faktiskt har sina begränsningar. Det är synd att inte Ola Karlsson ser det.

I den andra frågan, om när verksamhet väl skall utsättas för konkurrens, är det delvis som Ola Karlsson säger. Det finns problem där den offentliga sektorn har det för lätt, men det finns också motsatsen. Den kommunallag vi i dag har innebär att det inte är möjligt för en kommun, om vi tar det exemplet, att vinna stordriftsfördelar och producera tjänster i områden som är större än kommunens egna geografiska område.

Det bekymrar kanske inte Ola Karlsson så mycket att lagstiftningen inte är konsekvent inom de olika områdena. För mig är det intressant att försöka hitta en uppgörelse där vi hittar ett konsistent regelverk som, där vi skall ha konkurrens, uppnår just det som Ola Karlsson efterfrågar – lika konkurrens. Man skall inte använda konkurrenslagstiftningen som ett sätt att försvåra all statlig och offentlig verksamhet och så att säga se till att den privata åker taxi och den offentliga med kollektivtrafiken. Man skall ge bägge områdena samma möjligheter.

En sådan dialog pågår för närvarande. Näringsdepartementet driver den, och näringen och kommuner och landsting är inblandade. Den är helt utan dessa dogmatiska övertoner, och samtalet fungerar ganska bra. Om detta landar i en lagstiftning eller i någonting annat som kan ha samma innebörd vet jag inte. Det får vi se. Däremot är jag faktiskt inte beredd att införa en lagstiftning som likställer upphandling av plåt, maskiner och byggnader med att ta hand om små späda barn.

Anf. 31 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Jag börjar förstå varför alltför socialdemokratiska politiker ser trötta och grå ut, när de bekymrat funderar över den komplicerade upphandlingen av barnomsorgen. Jag inser kanske först nu varför det socialdemokratiska samhällsbygget ser ut som det gör, om man offentligt skall reglera sådana här mycket komplicerade frågor.

Jag håller nämligen med om att det är komplicerat att handla upp barnomsorg och äldreomsorg, och det måste vara alldeles synnerligen besvärligt att handla upp det när man låter brukarna, konsumenterna, av tjänsterna stå utanför. När man inte lägger över upphandlandet på dem som berörs av det blir det naturligtvis oerhört komplicerat och knepigt att landa i ett bra resultat. Jag håller alltså med om att detta är komplicerat, och därför skall vi lägga ut det på brukarna och konsumenterna. Det är också ytterligare ett skäl till att vi skall ha konkurrens, så att man skall kunna väga olika alternativ mot varandra och inte bara ha en enda enhetslösning. Jag tror att det vore mycket lättare att handla upp plåt än att handla upp barnomsorg i monopolform. Inom barnomsorgen behövs verkligen konkurrens.

Jag konstaterar att jag inte har fått något besked från statsrådet om det är fel att landstingsägda tvätterier konkurrerar ut privata verksamheter.

Jag tolkar det som att statsrådet accepterar detta och tycker att det är helt i sin ordning.

Jag konstaterar också att jag inte har fått något svar på frågan om särredovisning och snabb lagstiftning för att ge möjlighet till konkurrens på lika villkor.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*svar på
interpellationer*

Anf. 32 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag måste säga att jag är väldigt förvånad över det som Ola Karlsson nu säger. Det är alltså inte brukarna eller konsumenterna, dvs. föräldrarna – för det är väl dem som avses med detta språkbruk – som skall få bestämma, utan man skall vid en konkurrenslagstiftning sitta någonstans och avgöra hur vård, omsorg och utbildning skall utformas. Skall föräldrarna få välja t.ex. en offentlig skola, utbildning eller barnomsorg oavsett om priset är en krona upp eller ned? Det är väldigt lätt att titta efter hur det ser ut i Sverige. Det finns ett mycket starkt stöd hos medborgarna för att vi skall behålla vår välfärdsmodell. Den välfärdsmodellen är mycket starkt förankrad.

Det handlar om att moderaterna bakvägen, genom att upplyfta konkurrens som mål i stället för som medel, på något sätt försöker slå ut den svenska välfärdsmodellen. Jag är näringsminister, och som näringsminister är jag fullt övertygad om att den svenska välfärdsmodellen är en stark konkurrensfördel för Sverige. Jag tror inte ett dugg på moderaternas modell, där man bakvägen – därför att man naturligtvis inte klarar att argumentera i sak – vill få omkull välfärdsmodellen. Moderaterna vill gå bakvägen, genom att upprätta konkurrens som mål i stället för medel, och slå sönder den svenska välfärdsmodellen. Det kommer jag aldrig att gå med på. Jag kommer aldrig att acceptera det, och jag hoppas att inte heller svenska folket någon gång gör det.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1996/97:305 om näringsklimatet

Anf. 33 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Per Westerberg har ställt fem omfattande frågor till mig om vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förbättra näringsklimatet.

Westerbergs frågor kan ge intryck av att den ekonomiska utvecklingen i Sverige är dyster. Så är ju inte fallet. Jag vill peka på några positiva faktorer. Ränteläget är lägre än vad det har varit på många decennier. Inflationen är mycket låg. Produktivitetsutvecklingen i industrin är dubbelt så snabb som den genomsnittliga inom Europeiska unionen. Produktivitetsutvecklingen i den kunskapsbaserade delen av näringslivet är i ett historiskt perspektiv mycket hög. Exportordertillväxten i stora delar av industrin är mycket hög. Vinsterna i de svenska börsnoterade bolagen ligger på en hög och stabil nivå, vilket tillsammans med låga räntor resulterat i successivt stigande börskurser.

Företagsklimatet är en mycket komplex massa av de mest skilda faktorer, allt ifrån attityder och entreprenörsanda till infrastruktur, kunskapsnivå, skatter och produktivitetstillväxt. När t.ex. den engelska tidskriften

The Economist nyligen presenterade en analys av företagsklimatet i 58 länder baserades den på hela 66 olika faktorer i tio olika huvudgrupper.

På några området är villkoren i absolut topp, medan de är sämre på ett antal andra områden. När det gäller skatter är Sverige ett typiskt genomsnittsländ. Sammanvägt är villkoren dock så bra att The Economist ger det svenska näringslivsklimatet betyget mycket gott, och rangordnar oss på tionde plats bland 58 länder.

Även om man inte skall övertolka analyser av detta slag är det uppenbart att näringsklimatet i Sverige har förbättrats avsevärt under de senaste åren. Men denna process måste fortsätta. Troligtvis har vi bara lämnat startgroparna på vägen mot en helt ny typ av tillväxtpolitik, där statens roll för näringslivets utveckling kommer att förändras kraftigt. Det räcker dock inte med att en engelsk ekonomitidning tycker att det svenska näringsklimatet är mycket gott i internationell jämförelse. Det avgörande är naturligtvis att de svenskbaserade företagen också anser detta, när de jämför med villkoren för företagande i andra länder.

För regeringen handlar det goda företagsklimatet om att utifrån tryggheten av vissa kritiska ramvillkor eller spelregler skapa bättre specifika förutsättningar för olika delar av näringslivet. Ett bra näringsklimat i den framväxande och snabbt föränderliga kunskapsekonomin kräver nya samarbetsformer mellan olika aktörer i samhället. Detta är inte möjligt utan en nära dialog mellan de olika aktörerna inom olika produktionssystem, både lokalt, regionalt och nationellt. Här ingår företag, branschorganisationer, myndigheter, högsolor, fackliga organisationer, kommuner, stat osv.

Företagens anpassningsförmåga inför nya tekniker, ny kunskap och nya utmaningar handlar om ett komplext samspel mellan olika parter, där regeringen utgör en del. En rad olika åtgärder har redan vidtagits och olika anpassningar har redan skett. Hit hör utbyggnaden av ett avancerat infrastruktursystem, moderna telekommunikationer, ett av världens mest utbredda IT-användande, kraftig satsning på högskoleutbyggnad, Kunskapslyftet, införande av flexibla arbetsorganisationer osv.

Vissa resultat kan avläsas som tyder på att Sverige allmänt sett ligger långt framme i denna process i förhållande till industrivärlden i övrigt. Ett sådant – och en av de absolut mest påtagliga indikatorerna på företagsklimatet – är att Sverige under 1990-talet har haft dubbelt så snabb produktivitetstillväxt som EU och en kraftigare produktivitetstillväxt än nästan något annat land i världen.

Den absolut viktigaste åtgärden som regeringen kan vidta för att underlätta framväxten av kunskapssamhället är att bidra till ett samhällsklimat där det finns en positiv inställning till nya tekniker, nya kunskaper och nya utmaningar, dvs. ett samhällsklimat där framtiden inte upplevs som ett hot. Detta kräver i sig både starka och trygga medborgare, en mera påtaglig entreprenöriell inställning i alla delar av samhället och en ökad förmåga till flexibilitet och förändring. Här finns konfliktytor och motstridiga intressen. Den mest framkomliga vägen är återigen att de olika parterna i dialog med varandra hittar de nya och långsiktigt nödvändiga lösningarna.

För att säkerställa utbudet av kunskap och öka produktionens kunskapsinnehåll är det nödvändigt med en generell höjning av utbildningsnivån samt en utbyggnad av högskolan. Det krävs nya och flexibla

utbildningsformer för människor som finns ute i arbetslivet. Det är nödvändigt att företagen arbetar med lärande organisationer internt. Det behövs utökat nätverksamarbete för kunskapsöverföring dels mellan olika företag, dels mellan företag och andra kunskapscentrum. Regeringen arbetar med att kraftigt öka utbildningskapaciteten och med att skapa ökade möjligheter till lokalt och företagsanpassade utbildningar samt att utveckla olika nätverk för kunskapsspridning.

När det gäller mindre och medelstora företag har åtgärder vidtagits som t.ex. utökad satsning på vissa industriforskningsinstitut, pengar för samordning mellan regionala högskolor och näringslivet och ökad satsning på industriella utvecklingscentrum. En småföretagardelegation har tillsatts för att lägga fram förslag som kan bidra till ökad tillväxt.

När det gäller de ekonomiska förutsättningarna för nyckelpersoner är det i första hand en fråga för arbetsmarknadens parter och den interna lönepolitiken på olika arbetsplatser. Tiden medger inte att marginalsatserna diskuteras här, utan det får ske i annat sammanhang.

Anf. 34 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Det råder nog inte tvekan om att näringsministerns och min syn på näringsklimatet i Sverige avviker högst påtagligt. Jag tror att den slutsats man kan dra är, att även om det finns ljuspunkter – det förnekar jag inte på något sätt – är nog näringsministerns främste fiende verkligheten.

Jag tror inte att små och medelstora företagare och alla de många hundratusentals arbetslösa känner igen sig i det himmelrike i form av ett förnämligt näringsklimat som näringsministern vill måla upp. Jag tror att det finns en ganska stor enighet i Sverige om att vi behöver i storleksordningen 500 000 nya jobb för att få ned arbetslösheten, återskapa en fungerande och bra tillväxt och därmed även få ett fungerande och bra samhälle. Många av dessa jobb måste komma i de mindre, medelstora och växande företagen. Sedan regeringsskiftet har de huvudsakligen fått höjda skatter, hårdare arbetstidsregleringar och sämre regler, i synnerhet för småföretagen.

Jag tycker inte att det har varit en bra politik, även om det finns delar som kanske har varit mindre dåliga när det gäller näringsklimatet. Vi behöver en radikal förändring för att kunna få en snabbt växande sysselsättning inom näringslivet. Jag ser inte att det finns tecken och vilja att åstadkomma en sådan förändring.

Sverige är ju inte landet som följer de övriga med den svaga sysselsättningen i näringslivet. Under senare årtionden har vi snarare varit avvikare. Det är frågan om att vi har haft en sämre utveckling, och den har varit långvarig. Vi behöver bryta den negativa utvecklingen, inte bara kortsiktigt över konjunkturen utan också långsiktigt för att åter få en bestående välfärdstillväxt.

När vi införde karensdagen fick vi en utveckling i Sverige där vi gick från en väldigt hög sjukfrånvaro på arbetsmarknaden till en högst normal eller t.o.m. låg sjukfrånvaro.

När sparandebeskattningen i Sverige sänktes till en kontinental nivå gick vi från en låneekonomi till en mycket bra sparkvot som också tryggar kapitalförsörjningen till delar av näringslivet.

Därför är det inte förundrande att jag påstår att vi har en låg andel mindre och medelstora företag och framför allt få växande företag. Det har naturligtvis sin förklaring. Det är inte så att löntagarna är rationella medan företagarna inte begriper sitt bästa. Det är nämligen så att de har sämre regler än i många andra länder. Vi har fått en fokusering på nedläggning av företag. I stället bör vi hjälpa t.ex. L M Ericsson att få fler tekniker och civilingenjörer för att bli konkurrenskraftiga. Vi skall inte minska satsningarna på forskning och tekniskt utveckling, utan öka dem för att kunna få mer kunskap och fler och bättre arbeten som kan generera bra löner.

I det sammanhanget skulle jag vilja ställa några frågor till näringsministern. Det har varit ett regimskifte i Storbritannien där Tony Blair, den nye premiärministern från Labourpartiet, har markerat för den europeiska unionen att han vill satsa på en ökad flexibilitet i arbetslivet. Är näringsministern beredd att ställa upp bakom Tony Blairs uppfattning i den delen, i synnerhet med tanke på den brittiska bakgrunden?

Anser Anders Sundström att det är rimligt att vi skall ha konkurrenskraftiga skatter och regler för svenska företagare på en nivå som motsvarar den europeiska?

Är Anders Sundström beredd att se till att vi även får rimliga skattenivåer för nyckelpersoner som inte är utländska medborgare?

Detta är några av de frågor som påverkar näringsklimatet.

Anf. 35 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vet inte vad det tjänar till att köra en vända till av den här debatten om näringslivsklimatet. Per Westerberg säger att jag målar upp ett himmelrike i interpellationen. Det var inte min avsikt att beskriva verkligheten på det sättet. Jag hoppas att Per Westerberg inte heller uppfattade att det var himmelriket han lämnade efter sig. Jag tycker att det också är en grov förvanskning av hur verkligheten såg ut.

Vi kan konstatera att Sverige mår något bättre nu än 1994. Det är väl ändå en slutsats vi kan dra. Det beror på att vi har gjort ett tufft, svårt och hårt arbete.

Jag skall svara på frågorna. Den första handlade om flexibilitet. Jag vill se mycket mera flexibilitet. Frågan är bara vad vi menar med flexibilitet. Om vi menar att Sverige snabbare skall anpassa sig till en omvärld med mycket låga löner, mycket svaga sociala skyddsnät och en besvärlig tillvaro över huvud taget för den som har det svårast och knepigast, är svaret nej. Det är inte det jag menar med flexibilitet. Om man med flexibilitet i stället menar att vi skall ha fler människor som får chansen att vidareutbilda sig och utveckla sig i sitt arbete, får byta bostadsort och arbetsplatser, vill jag ha mer flexibilitet.

Det är därför som vi nu lägger ned så mycket tid och kraft på att bygga ut de regionala högskolorna och öka utbildningsinsatserna på den lokala nivån. Det är en satsning på både den lokala och den regionala nivån för att knyta ihop småföretagen med våra regionala högskolor. Den vägen kan vi skapa övergångar från stora till små företag och från högskolor till små företag.

Skatterna är en litet mer komplicerad fråga. Skatterna är ju relaterade till någonting här i världen. Man har ju inte skatter bara för skatternas skull. Skatter har vi ju för att betala saker som vi tycker är viktiga att ha.

En del länder tycker att det är mycket viktigt att samhället ingenting gör. Jag är inte säker på att dessa samhällen är bättre för näringslivet. Jag är definitivt säker på att det inte är bättre för alla de människor som far illa i dessa länder. Skatter är relaterade till någonting, och i det här fallet till vad vi har för verksamheter som vi vill bedriva gemensamt.

På några områden vill jag ha en mer omfattande verksamhet än Per Westerberg. Jag vill t.ex. ha mer pengar än Per Westerberg för vård, omsorg och utbildning. Per Westerberg vill ha mer till försvaret än vad jag vill ha. Vi vill bägge ha skatter, men litet olika typer. Jag vill ha en litet större gemensam sektor än Per Westerberg. Det är riktigt. Jag anser att det är till fördel för Sverige. Det är ingen belastning att ha ett bra välfärdssystem.

Sedan måste naturligtvis de skatter som vi tar in betalas av någon. Då har vi i Sverige valt ett system där vi har lagt merparten av skatterna på oss konsumenter. Det är vi som via konsumtionsskatter, inkomstskatter och kommunalskatter i huvudsak betalar vår välfärd. Vi har valt att ha ganska låga skatter på produktion och investeringar. Det har visat sig vara ganska framgångsrikt. Men det klart att vi även där måste göra justeringar. Jag har tidigare sagt, och jag säger det igen, att jag tror att vi t.ex. på inkomstskattesidan successivt kommer att få anpassning av nivåerna över Europa så att vi mer och mer liknar varandra. Men samtidigt måste vi ha en skattebas så att vi får in inkomster för att klara vårt välfärdssamhälle, eftersom vi tror att det är bra för Sverige.

Anf. 36 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Självfallet måste vi ha skatter för att klara vårt välfärdssystem. Men jag tror inte att det är bra att lägga mer skatter på växande mindre och medelstora företag eller företagare. De skall skapa välfärd och nya jobb, och de nya jobben skall ge skatteintäkter och välfärd i landet.

Där skiljer vi oss åt. Ger vi hårdare regler för svenska och utländska företag blir det färre jobb i Sverige. Det blir mindre skatteunderlag och mindre möjligheter att värna välfärd, frihet och enskilda människors möjlighet att välja, och därmed blir det också ett sämre välstånd i landet totalt sett. Där skiljer jag mig från näringsministerns grunduppfattning.

När det gäller Tony Blair och Storbritannien tycker jag att Labourpartiet, eller New Labour, har visat ett utomordentligt nytt fritt tänkande, inte minst när det gäller mindre och medelstora företag, som imponerar i många avseenden. Från en brittisk utgångspunkt driver han inom den europeiska unionen frågan om ökad flexibilitet när det gäller arbetskraften.

Självfallet menar inte jag att man skall driva ned lönerna. Man skall tvärtom ha flexibilitet. Modellen skall vara L M Ericsson i Norrköping. Vi skall inte koncentrera oss på någon form av utpressning av företaget, utan på hur vi skall kunna hjälpa fram företaget och ge det möjligheter att behålla arbetskraft. Frågan är hur man även skall kunna utveckla de delar som klarar av att betala bättre och bättre löner, varför man har brist på civilingenjörer i Sverige, varför 80 % av akademikerna går till offentlig sektor och inte till privat sektor – det som hämmar teknik- och kunskapsunderhåll i svenskt företagande.

Under 20–25 år har kunskaps- och teknikunderhållet fallit i svenska exportprodukter. Det är allvarligt från den utgångspunkten att det innebär att vi i allt större utsträckning konkurrerar med lönenivåer och andra saker som är mindre trevliga. Det är just nedskärningar på kunskapsutveckling och forskning och satsningar på ökade skatter på företagande som jag vänder mig emot. Jag tycker därför att Tony Blair och New Labour har visat framfötterna när de pekar på flexibilitet och ser bristerna på arbetsmarknaden som ett av Europas stora problem.

Sedan finns det ju anledning att här återkomma till verkligheten. Jag tycker att även Anders Sundström som näringsminister har anledning att gå in på det. Det finns stora problem, och jag tycker att man mycket seriöst måste ställa sig en fråga. Visserligen var det problem 1994 – det förnekar jag inte på något sätt – efter en av de besvärligaste lågkonjunkturen i Europa sett i början av 90-talet. Vi måste alla – alla partier, alla i denna kammare – ställa oss frågan: Varför har vi färre mindre och medelstora företag i Sverige än utomlands? Varför växer de inte? Finns det några rationella skäl, precis som när det gällde sjukfrånvaron i näringslivet eller den låga sparkvoten, som var närmast negativ? Varför får vi i Sverige inte den utveckling av sysselsättningen i näringslivet årtionde efter årtionde som vi behöver? Varför ser vi inte till att vi får en mycket stark vändning?

Jag tycker att vi skall ta de bästa exemplen runt om i världen och studera dem – det gör vi. Man har lyckats radikalt bättre med sysselsättningen i USA. Allt är inte bra i USA. Men det finns korn och idéer där som vi har anledning att ta till vara. Det finns det också i Storbritannien och inte minst i Holland, som har visat upp många framgångseffekter under de senaste åren.

Fru talman! Jag undrar vad näringsministern vill göra för att få en radikal förändring som ger nya jobb och växande mindre och medelstora företag.

Anf. 37 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Först och främst delar jag Per Westerbergs uppfattning att vi behöver återskapa en halv miljon jobb som försvann i början av 90-talet. Det tycker jag är den ambition vi måste ha. Vi måste komma tillbaka dit.

Sedan tycker jag att man inte skall svartmåla i onödan. När det gäller den totala sysselsättningen i Sverige har vi, med undantag för perioden 1993–1994, haft ungefär samma utveckling som övriga världen. 1990 var Sverige faktiskt det land i världen som hade flest sysselsatta.

Per Westerberg har den egenheten att han tycker att anställning i offentlig sektor inte är någon bra typ av anställning. I Sverige har vi, stället för att betala för barnomsorg och sjukvård via en avgift till en leverantör eller till ett försäkringsbolag, valt att betala denna avgift till kommunen. Men när man anställer människor i ett landstingsägt sjukhus värderas inte detta på samma sätt.

Det har jag litet svårt att förstå. Jag förstår inte det intellektuella resonemang som ligger bakom denna tanke. Det återkommer ju ofta i beskrivningen av den privata sysselsättningen, när man jämför privat sysselsättning i Sverige och andra länder. Ett försäkringsägt sjukhus i USA, som är hälften så effektivt jämfört med ett landstingsägt sjukhus i Sve-

rige, värderas på något sätt mycket högre än det landstingsägda sjukhuset i Sverige. Jag förstår inte den kopplingen.

Vad håller vi nu på med? Vad är det viktigaste som vi nu sysslar med? Det är några saker. Sedan vi har klarat statsfinanserna och inflationen och sedan vi har gjort en del förändringar i arbetsrätten, jobbar vi nu med utbildning, med forskning, med det ekologiskt uthålliga och med internationalisering. Vi jobbar också med att ställa om samhällsorganisationen, något som vi har haft en debatt om här tidigare i dag. Vi lägger mer av ansvar och befogenheter på den lokala och regionala nivån för att bli starkare. Det känns väldigt bra att kunna jobba på det sättet.

Jag vill säga till Per Westerberg att det inte kan vara roligt att vara John Major. Per Westerberg har legat i skydd av Thatcher och Major i 15 års tid. Men när socialdemokraterna så vinner valet i Storbritannien är han den förste som överger Major. Kan inte Per Westerberg hålla fast vid sina gamla hjältar ett tag till?

Anf. 38 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Major har gjort mycket bra i Storbritannien. Jag lämnar inte Major och många av de åsikter han har drivit. Jag är dock imponerad över nytänkandet, över hemläxan som New Labour har gjort i opposition. Jag är imponerad över den utomordentligt positiva näringsstruktur och den politik gentemot mindre och medelstora företag som man driver. Jag tycker att Anders Sundström skulle studera Tony Blairs New Labour, inte minst dess näringspolitik. Det finns mycket att hämta där, och man kan fundera över om det finns idéer som kan passa även i Sverige.

Fru talman! Jag tycker att näringsministern är väl nöjd med läget i Sverige. Vi ligger på snittet i världen när det gäller sysselsättning. Ändå är förvärvsfrekvensen den sämsta i Sverige på närmare 30 år. Vi har en oerhört hög arbetslöshet som vi knappast sett motsvarigheten till. Det är ingenting som vare sig näringsministern eller jag kan känna oss nöjda med. Något som borde jaga oss dag och natt är hur vi skall klara de nya jobben, de nya företagen, de växande företagen och framför allt de jobb som ger bättre och bättre lönenivåer och som gör att svensken inte blir fattigare och fattigare för varje dag som går i relativa termer jämfört med omvärlden.

Jag är inte nöjd. Jag nöjer mig inte med det facit vi har i dag. Det är bara att titta på statistik från World Economic Forum, där Sverige faller och minskar sin relativa konkurrenskraft gentemot andra länder. Sverige är nu nere på tjugoandra plats. Man kan även säga att marknadstillväxten är dålig i Sverige. Tittar man på små och medelstora företag i European Business Survey kan man säga att vi har en mycket liten internationalisering när det gäller mindre och medelstora företag. Vi har en mycket liten anpassning till nya marknader och nya marknaders krav.

Fru talman! Jag tycker att det finns mycket kvar att göra. Vi har anledning att vara mycket missnöjda med nuvarande läge, och det gäller att studera varje möjlighet att förbättra sysselsättning och företagande.

Anf. 39 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! När det gäller läget delar jag Per Westerbergs bedömning att det finns fantastiskt mycket kvar att göra. De här tre åren har varit en

Prot. 1996/97:112

2 juni

svar på
interpellationer

tuff period. Det ser bättre ut nu än vad det gjorde för tre år sedan, men det finns fortfarande väldigt mycket som är ogjort.

Det innebär inte att det är så dystert som Westerberg beskriver det. Sverige har inte en sysselsättning som ligger på snittet i världen. Det är definitivt inte så. Sverige har en betydligt bättre sysselsättning än så. Vi är fortfarande bland de allra bästa i världen när det gäller sysselsättning. Men vi har ju ett tapp på en halv miljon arbetstillfällen som försvann mellan 1990–1994. Vi låg ju på första plats 1990, och det innebär att vi har en gigantisk arbetsuppgift framför oss.

Vår uppfattning är att svaret inte ligger i de där knepen med att göra de anställda otrygga och ge dem lägre löner, utan det ligger i att höja förädlingsvärdet och kunskapsinnehållet. Det är därför jag pekar ut de här områdena: kunskap, utbildning, internationalisering, som har en oerhörd betydelse, den ekologiskt uthålliga nytekniken, som betyder så mycket, och den lokala nivån.

Vi skiljer oss åt på några områden. Det är klart att man kan säga att vi skall låna i stället för att skatta, men det tror inte jag ger någon bra verksamhet. Man kan också säga att vi i stället för att skatta skall skära hårt i välfärden, men det tror jag inte heller leder till någon bra tillväxt. Det var ju det som låg bakom New Labours framgång i Storbritannien – att man ville ha mer välfärd. Det var också därför man fick förtroendet att regera.

Vi har dock mycket ogjort. Vi har det mycket lättare nu, när vi har statsfinanserna i balans och inflationen nere. Det gör att vi har skaffat oss verktyg och handlingsutrymme, vilket saknades för tre år sedan när vi började. Nu gäller det bara att se till att vi inte får tillbaka en låntagarregering utan att vi kan ha en regering som också har resurser. Det är viktigt, Per Westerberg.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1996/97:324 om centrum för traumatologi och katastrofmedicin i Linköping

Anf. 40 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Viola Furubjelke har frågat mig om jag är beredd att verka för en överenskommelse där Landstinget i Östergötland övertar mark, lokaler och utrustning som i dag används för utbildning och forskning i traumatologi och katastrofmedicin i Linköping.

Bakgrunden är att Försvarsmakten i enlighet med riksdagens försvarsbeslut (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:110–112) lämnar Linköpings garnison, där centrumets verksamhet i dag bedrivs.

Försvarsutskottet (bet. 1996/97:FöU1 s. 108) ansåg i samband med försvarsbeslutet att det var viktigt att samarbetet mellan Försvarsmakten och det katastrofmedicinska centrumet i Linköping kunde fortsätta i någon form. Regeringen har sedan i 1997 års regleringsbrev beslutat att Försvarsmakten under budgetåret skall fortsätta samarbetet med det katastrofmedicinska centrumet i Linköping. Regeringen har också begärt in

en redovisning av resultatet av detta samarbete i samband med årsredovisningen. Denna skall lämnas den 1 mars 1998.

För att interpellantens förslag skall kunna förverkligas krävs överläggningar mellan landstinget, Försvarsmakten och Fortifikationsverket. Jag vet att sådana överläggningar har påbörjats, och jag vill inte föregripa resultatet av dessa.

Tack, fru talman!

Anf. 41 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Garnisonens nedläggning var ett hårt slag för Linköpings kommun, inte bara på grund av förlusten av arbetstillfällen utan också på grund av att en del av stadens identitet därmed gick förlorad. Det är emellertid nu viktigt att så långt som möjligt minska skadeverkningarna för Linköpings kommun och för länet. Ett sådant initiativ skulle kunna vara att låta det centrum för utbildning och forskning i traumatologi och katastrofmedicin som så framgångsrikt har utvecklats i samarbete mellan Linköpings universitet, landstinget, räddningstjänsten och garnisonen få goda förutsättningar att fortleva och utvecklas.

En bidragande orsak till att det här arbetet blev så framgångsrikt, har fått en sådan omfattning och blivit erkänt både nationellt och internationellt var just samverkan med Linköpings garnison. Men efter nedläggningen av garnisonen finns det nu en oro i Linköpings kommun för att denna samverkan med försvaret kommer att upphöra och att hela verksamheten därmed skulle riskeras. För att verksamheten skall kunna fortsätta krävs nämligen att en lösning av de frågor jag har listat i min interpellation kommer till stånd mellan berörda parter. Det är också viktigt att man kan ha en långsiktighet i planeringen av verksamheten.

Försvarsministern säger nu i sitt svar att han vet att sådana överläggningar har påbörjats. Om så är fallet kan jag inte annat än välkomna det. Men så sent som för två veckor sedan, när den här interpellationen inlämnades, var man i Östergötlands läns landsting väldigt orolig för verksamhetens fortsättning, och att några förhandlingar hade initierats kände man då inte till. Emellertid vill jag välja att tolka försvarsministerns svar mycket positivt. Jag ser det som att min interpellation redan har haft avsedd effekt och att förhandlingar därefter har påbörjats. Snabbare resultat än så kan man ju knappast önska på en interpellationsframställan. Det är ett väldigt positivt besked, och jag ser fram emot resultatet av de här förhandlingarna.

Jag förstår att försvarsministern inte vill föregripa ett resultat, men kanske kunde försvarsminister ändå litet grand lätta på förlåten och ge några synpunkter kring det här centrumets fortsatta verksamhet.

Anf. 42 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Det är verkligen förståeligt om man i Linköping, både inom kommunen, landstinget och universitetet, känner att man står inför en risk att förlora någonting som har varit framgångsrikt.

När försvarsutskottet behandlade försvarspropositionen gjorde det faktiskt en skrivning som jag nu vill läsa in till protokollet: "Utskottet anser det viktigt att samarbetet mellan Försvarsmakten och det katastrof-

medicinska centrumet i Linköping kan fortsätta i någon form.” Regleringsbrevet är naturligtvis författat mot den bakgrunden. Självklart måste försvarsutskottets uttalande vara vägledande för det faktiska förhandlingsarbete som skall äga rum.

Vad jag har fått reda på är att man i morgon, den 3 juni, möts till en förhandlingskontakt.

Går man igenom de frågor som interpellanten har tagit upp finner man att det här rör många olika aspekter. Det har att göra med fastigheter och sjukvårdsutrustning. Det har att göra med avtalsmöjligheter, t.ex. mellan landstinget och Försvarsmakten, för punktinsatser, för kortare kurser eller någonting sådant, och det kan också finnas element där det är fråga om mera långsiktiga avtalsmässiga möjligheter.

Jag anser att försvarsutskottets uttalande skall vara det vägledande men att myndigheterna bör ha en betydande frihet att kunna förhandla på den grundvalen. Det är ju ändå så att garnisonen i Linköping stängs. Ett trängregemente i Sverige läggs ned. När det gäller försvarets sjukvårdsfunktion står vi, såvitt jag kan förstå, inför ett reformbehov. Det finns ganska mycket som behöver göras när det gäller förändringar inom försvarets sjukvårdsfunktion.

Detta gör att jag inte tycker att det vore bra om regeringen här gick in med tydligare anvisningar om hur försvarsutskottets uttalande bör tolkas. Det bör göras av myndigheterna. De skall redovisa till regeringen den 1 mars 1998 hur den samverkan som varit har gått till, och därigenom får vi naturligtvis möjlighet till en fortsatt dialog mellan regeringen och myndigheterna. Jag hoppas, ungefär på samma sätt som interpellanten formulerade det, att det skall vara möjligt för parterna – för det är ju flera parter här – att i en förhandling se till att resultatet blir att inga allvarliga skador åsamkas den kvalitet som centrumet har kommit att få rykte för.

Jag vill avrunda mitt inlägg med att säga att försvarsutskottets inriktning gäller men att jag tror att det är en fördel, ja, en nödvändighet, att myndigheterna på den statliga sidan har en betydande rörelsefrihet när det gäller att genomföra förhandlingsarbetet.

Tack, fru talman!

Anf. 43 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Jag hör en väldigt positiv ton i försvarsministerns inlägg. Jag välkomnar inte minst försvarsministerns synpunkt om att kvaliteten i centrumets verksamhet inte bör åsamkas några allvarliga skador, och även att det skall vara en öppen förhandling där de frågor som jag har tagit upp i interpellationen kan komma upp på bordet. Detta är ett mycket positivt besked för Linköping. Det är de facto så att det här centrumet alltså utvecklas. Den här veckan, kanske redan i dag, inleds den allra första internationella kursen i WHO:s regi för utbildning av lärare i katastrofmedicin vid det här centrumet.

Centrumet och universitetet har vunnit denna utbildning i en ärlig och hederlig tävlan med alla andra universitet runt om i Europa. Endast tre universitet har utsetts att få utbildningen, och Linköpings universitet är ett av dem. Det finns en vilja att ta vara på den utvecklingskapacitet som centrumet har.

Jag hoppas alltså på Försvarsmaktens och de förhandlande parternas goda vilja att nå en överenskommelse, och att centrumet för traumatologi och katastrofmedicin skall kunna utvecklas vidare i Linköping.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*Svar på
interpellationer*

Anf. 44 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Jag är också glad att höra att andra intressenter utanför Försvarsmakten nu är med. Det kanske kan innebära att centrumet bärs upp av fler intressenter än Försvarsmakten. Det tror jag vore nästan det bästa som kunde ske för att man skall kunna nå syftet att upprätthålla det mycket höga intresse och den goda kvalitet som centrumet står för.

Anf. 45 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Det finns ingen anledning att ta kammarens tid ytterligare i anspråk när försvarsministern och jag är så överens i den här frågan.

Professor Sten Lennquist, som är den enda professorn i det här ämnet, har sin verksamhet förlagd just till det här centrumet. Jag är övertygad om att han är glad över att få ta emot de positiva synpunkter som försvarsministern här har gett uttryck för.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1996/97:282 om finansiell samordning mellan sjukförsäkringen och hälso- och sjukvården

Anf. 46 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Bo Könberg har frågat mig varför regeringen inte ämnar använda sig av erfarenheten från det framgångsrika försöket med finansiell samordning mellan sjukförsäkringen och hälso- och sjukvården och genomföra detta i alla landsting.

Som Bo Könberg känner till har regeringen i sin proposition 1996/97:63 Samverkan, socialförsäkringens ersättningsnivåer och administration, m.m. nyligen till riksdagen lagt fram förslag om utformningen av ett system med friare mål- och resultatstyrd användning av medel avsedda för samverkansprojekt och rehabilitering i syfte att uppnå samverkansvinster. I beredningen av regeringsförslaget har ingått den utvärdering som Bo Könberg hänvisar till, dvs. den gemensamma slutrapport (Finansiell samordning 1997:1) om lokal finansiell samordning mellan socialförsäkring och hälso- och sjukvård som lämnats av Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen. Men regeringen har i sina förslag gått längre än vad som skulle varit fallet om vi i stället endast hade föreslagit att FINSAM-modellen skulle ha införts i hela landet.

Med regeringens förslag skapas möjligheter för samtliga aktörer som behöver samverka. Regeringens förslag inskränker sig således inte enbart till att samverkan skall kunna ske mellan försäkringskassan och landstinget.

Förslagen i propositionen innebär bl.a. att gemensamma verksamhets- och handlingsplaner kan upprättas på central myndighets- och regionnivå, liksom att program för gemensam utbildning kan utformas. Gemensam utbildning underlättar en gemensam utveckling. Regeringen anser att det

gemensamma målet för de samverkande myndigheterna bör vara att personer i t.ex. utsatta grupper som saknar fast förankring på arbetsmarknaden, i så stor utsträckning som möjligt skall omfattas av och själva företa aktiva åtgärder i syfte att få arbete. Målet för de samverkande myndigheterna kan vara att inom en överblickbar framtid uppnå resultat i form av t.ex. kortare sjukskrivningstider, minskade kostnader för sjukpenning och förtidspension eller sjukbidrag samt färre socialbidragstagare. Folkhälsofrågor kan givetvis också beaktas, men bör inte utgöra ett självständigt mål i detta sammanhang.

Regeringens förslag utgår från att det inte föreligger behov av ytterligare försöksverksamhet vad avser olika samverkansmodeller inom rehabiliteringsområdet utöver dem som för närvarande bedrivs.

Av propositionen framgår vidare att en friare mål- och resultatstyrd användning av medel avsedda för samverkansprojekt utvecklas i syfte att uppnå samverkansvinster. Samverkansprojekt ges en gemensam ram för åtgärder och insatser, och de ekonomiska besluten fattas av respektive myndighet eller förvaltning.

Regeringen har därför i sin ekonomiska vårproposition föreslagit att försäkringskassorna inom ramen för s.k. särskilda medel ges möjlighet att bedriva olika projekt bl.a. i syfte att förbättra samverkansformerna och därmed effektivisera rehabiliteringen för framför allt utsatta grupper.

Resultaten av samverkansprojekten skall systematiskt följas upp. Den friare mål- och resultatstyrda användningen av medel avsedda för samverkansprojekt skall gemensamt utvärderas av Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Ändringarna föreslås gälla fr.o.m. den 1 januari 1998.

Regeringen anser att samverkansprojekt som är en del av ordinarie verksamhet och som involverar personal på olika nivåer inom respektive myndighet eller organisation har goda möjligheter att göra rehabiliteringen av människor med komplex problematik effektiv genom den breddning av kompetens och resurser som samverkan ger.

Anf. 47 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Låt mig börja med att tacka statsrådet för svaret. Det är i och för sig en vanlig inledning på en interpellationsdebatt, men den känns mer angelägen nu när det har blivit så att flera av statsråden inte tycker att de behöver svara på interpellationer. Jag vill därför uttrycka min speciella glädje över att statsrådet Klingvall inte tillhör den gruppen.

Däremot kan jag kanske inte påstå att jag blev så mycket klokare av svaret på den fråga jag har ställt.

Bakgrunden till frågan är att de allra flesta av oss tycker att det är bättre med aktiva åtgärder än med passiv sjukskrivning och sjukpension. Ett par viktiga åtgärder under 90-talet har varit införande av de s.k. Dagmar-pengarna, som har kunnat föras över från försäkringskassor till landsting efter lokala uppgörelser. Det andra är det som interpellationen egentligen rör, försöksverksamheten med finansiell samordning, det som brukar kallas FINSAM.

Till historiken hör i och för sig ett långvarigt motstånd från socialdemokratiska ministrar i slutet av 80-talet. De vände sig mot tankegångarna att man skulle kunna göra överföringar mellan olika system. Motståndet

bröts glädjande nog i början av 90-talet. Resultatet blev bl.a. de två saker jag redan har nämnt.

Den nuvarande regeringens insatser på de här områdena är hittills två. Bägge är enligt min mening negativa. Det första är en halvering av de s.k. Dagmar-medlen och en stor risk för att de försvinner helt och hållet efter nästa år. Det andra är den passivitet efter FINSAM-utvärderingen som jag har påtalat i min interpellation.

Bakgrunden var att det beslöts att man under åren 1993–1995 skulle bedriva en försöksverksamhet inom några områden i landet. Den förlängdes senare med ett par år. Det beslöts om en omfattande utvärdering. Den är genomförd av Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket i förening. Den presenterades i februari i år, och som jag visade i min interpellation är det en väldigt positiv utvärdering. Verksamheten har gett överskott, och man har haft en rad andra goda effekter.

Vad gör regeringen i ett sådant läge? Man för fram förslag från en del andra håll. Det är inget fel på det. Men den här frågan lägger man helt åt sidan. Vi i Folkpartiet har protesterat mot det. Försäkringskassaförbundets direktör har beklagat de bristande beskeden och de ekonomiska förutsättningarna. Inte minst har landstings- och kassadirektörerna i de län som har berörts och som har arbetat med FINSAM gjort uttalanden och skrivit om hur besvikna de är över propositionen. Jag skall återge vad de på några punkter har framfört i en skrivelse av den 21 maj, dvs. för ett par veckor sedan.

Man gör sammanfattningen att FINSAM har möjliggjort snabbare och bättre omhändertagande och vård, att patienten vinner. Man talar om aktivt handlande och vinst för alla i stället för passivt utbetalande. De åtta direktörerna på båda sidor om samarbetsstrecket säger: Vi vill ha en fortsatt möjlighet att samverka med fri användning av socialförsäkringsmedlen enligt FINSAM-modellen. Man slår fast att regeringens förslag, dvs. den proposition vi diskuterar, är ofullständigt. Man säger: Vi måste tyvärr konstatera att regeringens proposition inte tar till vara de resultat och erfarenheter som FINSAM visar. Man slår också fast att man tycker att de förslag som nu läggs fram ger mycket begränsade möjligheter att uppnå de mål som regeringen ställer upp i förhållande till de möjligheter som ges i FINSAM. Det är alltså en rätt förödande kritik mot den proposition som har lagts fram.

Sammanfattningsvis: Det är en mycket intressant idé. Det gäller ett mycket viktigt område. Det finns miljardvinster som hägrar. Genomtänkt försöksverksamhet, positiv utvärdering – regeringen lägger den åt sidan. Här i riksdagen kommer statsrådets partivänner att hävda att man inte vill ha någon lösning enligt FINSAM-modellen och att man skall vänta tills utvärderingen av de s.k. SOCSAM-försöken är klara våren 2001. Det är handlingskraft det!

Jag har två frågor. Den ena är: Går det att få något besked om vad som händer med Dagmar-medlen? Annars får vi ta upp det i något annat sammanhang. Till sist förstås: *Varför* skjuta upp ställningstagandet till våren 2001?

Anf. 48 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Som jag sade i mitt svar till Bo Könberg är FINSAM-försöken och utvärderingen av dem en del av de erfarenheter som ligger

till grund för regeringens proposition. Det som är mycket intressant och t.o.m. spännande i dag är ju att det också finns en rad andra försök som pågår och har pågått vid sidan av FINSAM, och nu också SOCSAM, som har växt fram av en lokal kraft och av lokala initiativ. Så samverkan är inte exklusivt för FINSAM-försöken, utan det finns också andra erfarenheter.

Tillsammans med FINSAM och den särskilda utredningen om samverkan, *Egon Jönsson*, har detta legat till grund för regeringens proposition. Nu tar vi ett väldigt viktigt steg framåt. Vi föreslår att samverkan skall vara ett arbetssätt som skall tillämpas över hela landet i framtiden. Regeringen vill helt enkelt gå längre än FINSAM. Vi vill få med alla aktörer.

Jag tror, Bo Könberg, att vi är helt överens om att det är aktiva åtgärder som behövs. Det handlar om att effektivt utnyttja samhällets samlade resurser om vi skall klara de behov som en hel del människor faktiskt har av stödåtgärder för att komma ifrån rundgången mellan trygghetssystem och för att inte hamna i en gråzon och inte få den hjälp de behöver. Därför finns det enligt regeringens bedömning nu väldigt starka skäl för att utveckla bra och ändamålsenliga samverkansmodeller och för att de skall få bygga på lokala förutsättningar.

Det handlar om att ge dessa projekt bra gemensamma ramar. De projekt som pågår och som vi ser framför oss över hela landet handlar också om att mer effektivt utnyttja våra gemensamma resurser. Det var väl också avsikten när FINSAM-försöken drogs i gång: att se till att det inte går åt lika mycket pengar, utan att vi får ut mer pengar av varje satsad krona. Det är också min erfarenhet, när jag har varit ute och tagit del av de projekt som pågår i landet, att det handlar om att ett plus ett inte bara blir två utan kanske både tre och fyra, därför att man blir mycket duktigare på att använda de gemensamma resurserna.

Bo Könbergs konkreta fråga om Dagmar-medlen är en fråga för socialministern, och jag tänker låta henne svara på den, men när det gäller den andra frågan, vad vi gör nu, tycker jag att propositionen är det bästa och tydligaste beviset på vad som nu verkligen är på gång när det gäller att utveckla samverkan.

Om jag sedan skall säga någonting om utvärderingen av FINSAM så är väl det som är mest intressant att fundera över – vilket jag förstår att Bo Könberg har gjort – om FINSAM går att generalisera över hela landet. Jag har försökt läsa denna utvärdering så noggrant som möjligt, och det är svårt att se att det skulle vara möjligt att generalisera på det sätt som jag har upplevt att Bo Könberg gör i sin interpellation. Det finns en rad delar i den här utvärderingen som visar att det här i vissa fall är rätt speciella omständigheter som har gjort att man har fått ett gott resultat, men det kan vi diskutera i nästa replikskifte.

Jag vill bara ställa en fråga till Bo Könberg: På vilka grunder anser Bo Könberg att det går att generalisera resultaten av FINSAM-utvärderingen? Det vore intressant att få en sådan diskussion.

Anf. 49 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Jag har förstås hört vad statsrådet har sagt i svaret, men jag kan inte säga att jag riktigt har förstått det. Det gäller uppenbarligen inte enbart mig, utan det finns många andra som inte heller har förstått

klokheten och visheten i regeringens proposition, exempelvis alla de som har arbetat med FINSAM-försöken ute i försöksområdena, vilket framgår av den skrivelse som jag läste upp delar av.

Statsrådet nämner att den utvärdering som jag hänvisar till har ingått som grund, och den finns också omnämnd med ungefär två textstycken, tror jag, i denna proposition på säkert hundra sidor. Men den har uppenbarligen inte hos statsrådet lett fram till tankegången att man skulle kunna använda sig av den. Vi fick väl möjligen en antydning om varför i den fråga som statsrådet ställde till mig, dvs. frågan om generaliserbarheten.

Det är en tung och viktig fråga i all försöksverksamhet, men jag måste säga att efter de år jag har ägnat mig åt samhällsarbete – det är några år nu – står det klart att ett upplägg av den här typen är det naturliga: Man hade en idé. Folk var osäkra på om den fungerade i verkligheten. I stället för att genomföra den i hela landet beslutade man under föregående mandatperiod att pröva den på ett antal ställen. Man uppdrog åt de två främsta myndigheterna i landet som har ansvar för dessa frågor att göra en gemensam utvärdering av det hela. Sedan skall man förstås efter detta ta ställning till om det var bra eller dåligt.

Men det här fallet är häpnadsväckande – det är därför jag har interpellat – eftersom utvärderingen är väldigt positiv, något som statsrådet inte har emotsagt. Det naturliga är väl att då säga att man skall genomföra detta på flera håll. Det är säkert så – det är det ofta med försöksverksamheter – att det är extra goda resultat i försöksverksamheten eftersom de människor som arbetar med den kanske är extra mycket för den. Det är också möjligt att man inte kan spara 2 miljarder kronor om året utan kanske bara 1 ½ miljard kronor om året i landet och få minskat lidande, men vi kan väl se hur det blir.

Den naturliga frågan i det här fallet får jag väl rikta tillbaka: Vad är det som gör att en mycket positiv utvärdering bara läggs åt sidan medan man hänvisar till en ny utvärdering av ett annat försök som skall presenteras någon gång våren 2001?

Jag tycker inte riktigt, om jag skall vara ärlig, att det är jag som har bevisbördan för varför en lyckad försöksverksamhet skall spridas över landet. Det naturliga med en försöksverksamhet är väl detta: Är den dålig sprider man den inte utan lägger ned den där den finns, och är den bra får den fortsätta där den existerar, och man sprider den över landet.

I den skrivelse jag tidigare läst ur, fru talman, är det t.o.m. så att man på slutet, nästan uppgivet efter denna negativism från regeringens sida, säger från dessa åtta ansvariga personers sida: Vi konstaterar slutligen att propositionen inte ger förutsättningar för att fortsätta den samverkan som givit så stora mänskliga och samhälleliga vinster samt utvidga och utveckla den, och vi hoppas därför att – – –.

Det minsta de hoppas är alltså att de skall få fortsätta med detta som har varit så klokt, sparat så mycket pengar och minskat det mänskliga lidandet. Såvitt jag förstår av ordsvalet i interpellationssvaret och i det muntliga svaret nu är svaret nej. De kommer inte att få fortsätta med detta. Av någon anledning som statsrådet inte riktigt vill avslöja för oss kommer man att vilja vänta till våren 2001 för att se om detta går att generalisera.

Ja, vad man än säger, fru talman: Handlingskraft är inte vad som utmärker regeringen i den här frågan liksom i många andra frågor.

Jag är faktiskt uppriktigt förvånad. Man undrar vad som mer skulle behövas för att en hårt prövad regering som den nuvarande skulle ta till sig idén att sprida dessa försök när man har fått så goda vitsord från alla inblandade och från de statliga myndigheter som har utvärderat projektet. Vad är det som sätter stopp för detta?

Samtidigt säger statsrådet att regeringen går längre. Då är det intressant att notera att det åtminstone inte är den iakttagelse de gör som har arbetat med det hela. De tycker att de har gjort ett gott arbete, att de vill fortsätta och att det går att generalisera. Men nästan det enda vi får tillbaka från det ansvariga statsrådet är konstaterandet att hänsyn har tagits till andra försök – det är inget fel i det – och att man skall få vänta till 2001, om jag förstod svaret rätt. Är detta rimligt?

Anf. 50 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Jag tror egentligen, Bo Könberg, att vi är överens, men Bo Könberg får det att framstå som om vi inte är det. Jag tycker inte att det egentligen ligger någon motsättning i vad vi vill. Det är bara det att regeringen vill gå längre än vad FINSAM-försöken har gjort. Vi tycker att alla de inblandade aktörer som vi har anledning att samverka med när det gäller att hjälpa utsatta människor på bästa sätt skall få de förutsättningar. Så Bo Könberg är, tycker jag, bönhörd över hövan i sina krav på samverkan.

Vad jag förstår skulle detta enligt Bo Könberg egentligen bara handla om hälso- och sjukvården och försäkringskassan, medan som sagt jag och regeringen vill gå längre.

Det är inte på något sätt så att detta har lagts åt sidan. Detta finns med i det arbete som har föregått propositionen. Jag har inte heller förstått detta att Bo Könberg menar att man nu skall sluta med samverkan. Hela idén med att dra i gång försöksprojekt om samverkan är ju att finna former som kan bli permanenta och som gör att man fortsätter samverka på ett bra sätt. Jag utgår från att parterna i FINSAM-försöken kommer att samverka även fortsättningsvis.

Om man seriöst granskar denna utvärderingsrapport finner man, som Bo Könberg säger, att förutsättningar inte är lika i hela landet. Det är starkt motiverade människor som har dragit i gång detta, och de har själva valt att göra det. I åtminstone tre av dessa landsting, nämligen Södermanland, Västmanland och Gävleborg, startade man från en nivå med ett väldigt högt sjuktal. Det måste man ha med sig när man sedan värderar effekterna av försöken. Däremot hade Malmö, som är det försöksområde som har gått back och inte vunnit i ekonomisk mening på försöket, börjat med ett relativt lågt sjuktal. Det måste man ha med sig när man skall göra en värdering av detta för hela landet.

De 9 % per år som Bo Könberg nämner som en besparing i sin interpellation utgör ju en uppskattning av försökens ekonomiska effektivitet i socialförsäkringen. Uppskattningen bygger på skillnaden i kostnadsnivå mellan de områden som bedriver försöksverksamhet och de som inte har gjort det. De 154 miljoner som används i olika sammanhang kan inte användas för att uppskatta det här, utan det är en summa som bygger på en total besparing under tre försöksår i just de områden som har deltagit. Det gör att man måste vara skeptisk till möjligheten att dessa 9 % skulle

vara en reduktion som gäller hela landet, om man utsträcker detta till ett landsomfattande försök.

Min huvudpoäng är naturligtvis att regeringen vill utöka möjligheterna till samverkan. Hela poängen i propositionen är att det skall utvecklas ett arbetssätt som innebär att vi dels är mer effektiva med våra gemensamma medel, dels arbetar med individen i centrum och kan hjälpa den enskilde på ett bättre sätt. Korta sjukskrivningstider, ett bättre sätt att köpa bra rehabiliteringstjänster och allt möjligt annat kan detta att utveckla en samverkan mellan dem som har ansvaret innebära.

Anf. 51 BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! I sitt senaste inlägg inledde statsrådet med att säga att vi nog egentligen är överens. Jag har ingenting emot att vara överens med statsrådet, om det betyder att vi är överens om bra saker. Problemet är att det som statsrådet anser att vi är överens om är en sak som jag inte begriper att vi är överens om, och som de som har arbetat med detta – jag åberopar återigen den skrivelse som jag tidigare återgav – inte heller förstår.

Det är möjligt att jag, som före detta ansvarigt statsråd för de här frågorna och som den som lade fram FINSAM-propositionen, inte har förstått det. Det är också möjligt att de åtta direktörerna inte heller har förstått det. Låt mig ändå ha som hypotes att de kanske har förstått.

På den konkreta frågan om FINSAM-försöken är svaret att det finns en positiv utvärdering. Statsrådet har lagt detta åt sidan, i den enkla meningen att det inte skall vara något sådant system i resten av landet. I det utskottsbetänkande som gavs trycklov i fredags säger statsrådets partivänner i utskottet att man skall vänta med detta tills man är klar med de s.k. SOCSAM-försöken. När man slår upp det i en annan handling upptäcker man att det är våren 2001.

Då kan jag fortfarande inte förstå att en allmän oro över att det kanske inte blir 10 % besparing i hela landet skulle hindra statsrådet från att lägga fram förslaget. Som jag sade i mitt tidigare inlägg, kanske det inte blir 2 miljarder i hela landet. Jag tror att det blir det, men det kan också bli bara 1 ½ eller 1 miljard, plus minskat mänskligt lidande. Vad är det för fel med det?

Anf. 52 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Fru talman! Med det förslag som regeringen har lagt om en utökad samverkan, att inte enbart lägga ett förslag som handlar om FINSAM-modellen utan utöka samverkansmöjligheterna till att omfatta alla de myndigheter som har ansvaret, får vi ju ett helt annat underlag och helt andra möjligheter när det gäller att bli effektiva. Bo Könberg efterlyser ju att vi skall bli effektiva med våra gemensamma resurser.

Jag tror nämligen att det finns olika möjligheter att nå långt i samverkan. Det har varit min arbetshypotes hela tiden att vi inte skall lägga ut en enda modell över hela landet, utan vi skall låta människor lokalt vara med och utveckla sina modeller. Det skall naturligtvis ske med fastlagda förutsättningar, och det skall finnas en gemensam ram. Man skall ta ett eget ansvar för sin andel i finansieringen av de åtgärder som man vill vidta.

Detta skall vi nu arbeta med samtidigt som SOCSAM-försöken pågår. De skall vara avslutade år 2000, och då gör vi en gemensam värdering av det som har hänt under 90-talet när det gäller försök med samverkan. Då kan vi komma igen om vi anser att det är nödvändigt.

Jag tror att den modell som ligger i propositionen, med gemensam ram och med ett ansvarstagande för de andelar som man går in med i försöken, är en mycket god och framkomlig väg. Jag tror alltså inte på att det finns en saliggörande modell för hela landet, Bo Könberg. Jag tycker att man kan läsa ut det av Riksförsäkringsverkets och Socialstyrelsens utvärdering av FINSAM.

Det är också den erfarenhet som jag har vunnit, som jag tidigare har nämnt, vid de studiebesök jag har gjort ute i landet där jag har tittat på en rad olika projekt. Jag tror att den lokala kraften är unik och att det lokala initiativet är unikt, och det kan åstadkomma många förändringar. Det vill jag ge ett friare spelrum och bättre möjligheter.

Det är därför som regeringens proposition nu ligger på riksdagens bord. Jag hoppas att den kommer att få ett stort stöd av riksdagen. Det skickar en viktig signal till myndigheter och till medborgarna i Sverige.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1996/97:KU22 och KU28
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU21
Utbildningsutskottets betänkanden 1996/97:UbU13 och UbU14
Näringsutskottets betänkande 1996/97:NU11

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 11.37 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 13.00 då dagens arbetsplenum skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 13.00.

Meddelande om uppskjuten votering

Talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU17 och SoU18 skulle avgöras i ett sammanhang vid arbetsplenum tisdagen den 3 juni.

Föredrags

Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU17

Privata vårdgivare (prop. 1996/97:123)

Privata vårdgivare

Anf. 53 LEIF CARLSON (m):

Fru talman! Propositionen *Privata vårdgivare* kan, om man är välvillig, ses som ett steg framåt. I propositionen talar regeringen väl om privatvårdens betydelse och lättar på remisstvånget så att remiss inte får krävas inom specialiteterna barnsjukvård, gynekologi och psykiatri. Regeringen öppnar en liten möjlighet för de privata läkare som fyllt 65 år att få erhålla ersättning från försäkringskassan och att få vikariera. Men det är ett blygsamt steg. I stort är remisstvånget kvar liksom åldersgränsen. Den privata vårdgivaren är fortfarande helt utlämnad till landstingens godtycke. I verkligheten medför förslaget inte att man följer privatvårdens utveckling utan dess avveckling. Remisstvång, vårdavtal och förbud mot ersättningsetableringar innebär att privatvården inte kan verka på samma villkor som den offentliga vården. På sikt innebär det en avveckling.

Redan nu, sett över en längre tid, har ju utvecklingen för privat läkervård varit starkt negativ. Mellan 1950- och 1990-talen har kvoten mellan offentliganställda läkare och privatpraktiserande läkare ökat med en faktor på mellan fyra och fem. Utbyggnaden har alltså ensidigt gällt offentlig vård. Patienternas val har därmed satts nästan helt ur spel.

Vi delar inte Socialdemokraternas uppfattning om fördelarna med ett integrerat hälso- och sjukvårdssystem med landstingen som både producenter och finansiärer. Välbehövlig konkurrens för att pressa kostnader och effektivisera uteblir. Man värnar den egna verksamheten och hindrar andra tänkbara aktörer i vården.

Vi moderater anser att landstingen, så länge de finns kvar, skall ha en enda central uppgift, nämligen att garantera medborgarna vård och omsorg samt att se till att det finns ett brett utbud av olika vårdgivare.

Fru talman! Jag skall ta upp huvudinnehållet i våra reservationer. För oss är det självklart att en utbyggd privat vårdsektor behövs för att ge patienten valfrihet i vården. Det stärker patientens ställning, något som alla talar väl om i dag men som uppenbarligen för många inskränker sig till just tal. En utbyggd privat sektor är också kostnadspressande och ger personalen en arbetsmarknad. Det är då ett måste att yngre läkare och sjukgymnaster kan beredas en framtid inom privatvården. Åtgärder som snarast måste vidtas om den privata sektorn inte helt skall utarmas är fri etablering, att landstingen inte skall få avgöra vem som skall få etablera sig som vårdgivare, inget remisstvång och upphävande av 65-årsregeln för såväl läkare som sjukgymnaster samt rätt till ersättningsetablering.

Fru talman! Vi delar inte uppfattningen att vårdavtal utgör den naturliga verksamhetsformen för privatvården. Den enskilde vårdgivaren tar en stor risk. Han måste ha stabila och långsiktiga regler, vilket inte vårdavtalen ger. Eftersom landstingen är den enda uppdragsgivaren, är den privata vårdgivaren helt i händerna på en konkurrent. Det är ett bisarrt förhållande. Landstingen använder vårdavtalen enbart för att gynna egna intressen.

Följande framgår av rapporten *De privata allmänläkarna* från Delegationen för samverkan mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård:

”Det allmänna intrycket av de synpunkter som framkommit bland dem som upphörde med sin verksamhet, först i och med husläkarlagens upphävande eller var verksamma under 1996 i avvaktan på att pågående avtalsdiskussioner skulle avslutas, är att sjukvårdshuvudmännen varit ointresserade eller t.o.m. negativa till att träffa vårdavtal.”

Av de privatpraktiserande läkare som drabbats av 65-årsregeln har bara 20 % träffat vårdavtal. 85 % av dessa vårdavtal är på ett år eller mindre. Samtidigt säger mer än 90 % av dem som inte fått vårdavtal att de önskat fortsätta med samma villkor som 1996. Av sjukgymnasterna fick bara 4 % vårdavtal, medan 80 % önskat fortsätta. Nu fortsätter 45 % av läkarna och 37 % av sjukgymnasterna ändå med enbart patientavgiften som intäkt. Men självklart går inte det i längden, bl.a. därför att patienterna själva tvingas stå för kostnaderna för röntgen- och laboratorieundersökningar och därför att patienternas kostnader inte läggs till grund för frikort.

I Socialdemokraternas Sverige är det alltså bara de rika som kan välja vård och få kontinuitet. Alla övriga som vill ha kvar sin privata vårdgivare tvingas av landstingen till vårdgivare som de inte har efterfrågat. De förlorar sin fasta läkarkontakt. Särskilt för äldre människor kan det vara ett svårt slag. Dessutom strider det mot tanken på en flexibel pensionsålder, och tanken att möjligheterna till en god vård enbart skulle bero på läkarens ålder är ju rent befängd.

För den privata vårdgivaren innebar också mottagningen en tillgång som säkrade en stor del av ålderdomens trygghet. Här fanns investerat kapital, arbete och goodwill. Nu faller detta då han inte har rätt att överlåta verksamheten. Han bestjäls helt enkelt på frukterna av sitt arbete av sin konkurrent med staten som medbrottsling. Det är inte underligt att delegationen kan konstatera att de äldre vårdgivarna är upprörda och bittra. Delegationen konstaterar att det som allra mest upprör är ”avsaknaden av att kunna överlåta sin praktik och att därmed många års investeringar och utveckling av en verksamhet plötsligt kan betraktas som helt utan värde såväl materiellt som ur goodwillssynpunkt”.

Fru talman! Vi tar i våra reservationer upp flera andra punkter som måste åtgärdas om vi skall få svensk privatsjukvård på fötter och därmed få hela den svenska vården i bättre skick. Det rör en sund förhandlingsordning vid taxeförhandlingar, så att även oorganiserade representeras och att en skiljenämnd kan motverka landstingens totala dominans. Företagshälsovårdens roll, det reducerade ersättningstaket och arbetstiden längd, ersättning för avvecklingskostnader och rätten för vikariatsgivaren att välja vikarie är andra punkter. Jag skall inte gå in närmare på dessa, utan jag hänvisar till reservationerna.

Fru talman! Jag började med att säga att detta är ett litet steg framåt, och det är det. Men det allra mesta i propositionen och i majoritetens hemställan i betänkandet är endast välvilliga ord om privatvårdens värde. Det är ordkaskader som inte ges något substantiellt innehåll. Det är som bonden som klippte fåret och som sade: Mycket väsen för litet ull. Om svensk privatvård skall kunna spela den roll som betydelsefullt komplement till den offentliga vården som även regeringen säger sig önska, då krävs det mycket mera ull.

Fru talman! Vi står självklart bakom alla våra reservationer, men jag nöjer mig för tids vinnande med att yrka bifall till reservation 2.

Prot. 1996/97:112
2 juni

Anf. 54 KERSTIN WARNERBRING (c):

Fru talman! Såväl regering som riksdag har redan tidigare framhållit vikten av att andelen privata vårdgivare ökar. Även i regeringens proposition om privata vårdgivare, som nu ligger till grund för det betänkande som vi i dag debatterar, framhålls detta. Tyvärr har det visat sig att man i verkligheten inte har levt upp till riksdagens intentioner. Antalet privata vårdgivare minskar snarare än ökar, vilket är ett mycket oroande tecken. Det är på grund av detta som jag har en reservation avseende det inledande avsnittet om alternativa driftsformer. Det är viktigt att riksdagen klart och tydligt anger sin viljeinriktning på denna punkt.

Samverkansdelegationen har fått i uppdrag att analysera orsaker och hinder för den önskade utvecklingen. Nu måste det tas ett helhetsgrepp om situationen så att effektiva lösningar kan presenteras. Jag delar därför utskottets bedömning att Samverkansdelegationens arbete bör slutföras innan riksdagen definitivt tar ställning till konkreta förslag.

Inte minst finns det anledning att oroa sig över återväxten av privata vårdgivare. De vårdavtal som hittills har träffats gäller nästan uteslutande vårdgivare som redan har en personlig etablering och som därför kan återgå till att vara verksamma enligt lag och taxa, om vårdavtalet skulle upphöra att gälla.

Den kraftiga minskning som ägde rum vid årsskiftet på grund av pensionsavgångar har inte kompensats av att sjukvårdshuvudmännen träffat vårdavtal med nya vårdgivare. Huvudsakligen tycks detta bero på sjukvårdshuvudmännens bristande intresse, men också på den osäkerhet som en presumtiv vårdgivare naturligtvis känner inför den brist på långsiktighet som två- och treåriga – tidsbegränsade – vårdavtal medför.

För att garantera en återväxt av privata vårdgivare måste sannolikt frågan om ersättningsetablering lösas i någon form, liksom kraven på långsiktighet måste tillgodoses. Men samtidigt måste hela tiden hänsyn tas till sjukvårdshuvudmännens samlade planeringsansvar. De här frågorna diskuteras just nu i Samverkansdelegationen.

Också när det gäller remisstvänet ställer jag mig bakom utskottets förslag till skrivning. Anledningen är att jag helt enkelt anser att riksdagen i dag saknar ett allsidigt beslutsunderlag som motiverar att, utöver de begränsningar som föreslås av regeringen, ändra ett beslut som riksdagen fattat så sent som för två år sedan.

Det finns all anledning att påminna om att det är riksdagen som begärt att regeringen skall ge en allsidig belysning av remisskravets effekter vad avser patienternas valfrihet och möjlighet till adekvat vård utan onödig väntan samt i vilken utsträckning remisskravet är en kostnadseffektiv metod för att vård skall ges på rätt vårdnivå. Det här uppdraget har regeringen lagt på Samverkansdelegationen, som därför naturligtvis bör få slutföra sitt uppdrag innan riksdagen på nytt behandlar frågan.

Fru talman! När det gäller åldersgränsen för privata vårdgivare och de förändringar som nu föreslås i lagen om ersättning till sjukgymnastik och lagen om läkarvårdsersättning tycks de problem som hittills noterats mera vara en fråga om hur sjukvårdshuvudmännen tillämpar gällande regelsystem än om att göra ytterligare förändringar i lagstiftningen.

privata vårdgivare

Tillämpningen finns det all anledning att noga följa. Enligt min mening har sjukvårdshuvudmännen hittills varit alldeles för restriktiva när det gäller att träffa vårdavtal. De avtal som har träffats har nästan uteslutande varit på ett år eller t.o.m. kortare tid. Vårdavtalen har alltså i stor utsträckning träffats för att vårdgivarna skall kunna avsluta pågående behandling av gamla patienter. Detta agerande ligger enligt min mening *inte* i linje med de uttalanden som regering och riksdag gjorde i samband med att gällande regelsystem beslutades. Bl.a. förutsattes att sjukvårdshuvudmännen skulle pröva möjligheten för privata vårdgivare att vara verksamma med offentlig finansiering i ytterligare två år.

Jag vill också, fru talman, i detta sammanhang peka på en annan närliggande fråga som jag inte anser har blivit tillräckligt belyst. Det gäller de äldre vårdgivare som fortsätter att vara verksamma med enbart patientavgifter som inkomstkälla. I det här sammanhanget har patientperspektivet fullständigt glömts bort. I nästan samtliga landsting gäller nämligen att de patienter som besöker läkare som står utanför det offentliga finansieringssystemet också får betala hela kostnaden för eventuella röntgen- och laboratorieundersökningar. Dessutom utgör de patientavgifter som erlagts till dessa läkare inte underlag för den summa som patienten själv skall betala innan frikort utfärdas.

Det är alltså inte läkaren som i första hand drabbas av sjukvårdshuvudmannens beslut att inte bevilja fortsatt verksamhet, utan det är patienternas valfrihet som i högsta grad begränsas därför att patienterna helt enkelt inte har råd att stå för alla kostnader.

Jag har redan tidigare markerat att frågan om ersättningsetablering för att garantera återväxten och möjligheten att överlåta sin etablering måste få en lösning. Att däremot, som föreslås i ett antal motioner, återinföra den fria etableringsrätten tror jag inte är en framkomlig väg. Det skulle omöjliggöra det planeringsansvar som i lag åvilar sjukvårdshuvudmännen.

Jag kan också påminna om att fri etableringsrätt inte förekommer i England, Danmark, Finland, Tyskland eller Holland. I Kanada, där den har funnits ett tag, införs för närvarande successivt begränsningar i de olika provinserna.

Med hänvisning till vad jag nu anfört finns det behov av att vidta åtgärder för att främja den viktiga utvecklingen av alternativa vårdformer. Jag delar emellertid utskottets bedömning att vi bör avvakta Samverkansdelegationens arbete, så att riksdagen kan få ett allsidigt beslutsunderlag. Riksdagen har faktiskt i vissa delar beställt ett sådant av regeringen.

Fru talman! Med anledning av det jag nu har sagt yrkar jag bifall till reservation 1. I övrigt yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 55 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Fru talman! Under förra mandatperioden inleddes och genomfördes ett stort reformarbete inom den svenska hälso- och sjukvården. Vi liberaler var pådrivande i det arbetet. Två exempel med anknytning till dagens betänkande är husläkarreformen och den fria etableringsrätten för privata specialister och sjukgymnaster. Dessa två reformer, som innebar större valfrihet både för patienter och för anställda inom vården, har den socialdemokratiska regeringen nu avskaffat.

Under samma period gjordes också en del intressanta försök i en del borgerligt styrda landsting. Även andra yrkeskategorier än läkare och sjukgymnaster skulle nämligen ges möjlighet till mera självständigt arbete, exempelvis fristående barnmorskemottagningar.

Nyligen publicerade Landstingsförbundet en jämförelse mellan privat och offentlig vård, *Kostnadsjämförelser mellan privata och offentliga läkarmottagningar*, som visar på det kostnadspressande elementet i den privata vården i förhållande till den offentliga. Landstingsförbundets slutsats är: "Privata mottagningar har kunnat utveckla arbetsformer där man effektivare tillvaratar tillgängliga resurser än man gör vid sjukhusmottagningar inom motsvarande specialiteter." Det är alltså positiva resultat som visas.

Fru talman! Delegationen för samverkan mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård har bedömt att antalet specialistläkare för år 1997 skulle minska med 277 personer, 14 %, jämfört med hösten 1996 och att antalet specialistläkare enligt den nationella taxan vid ingången av 1997 skulle vara färre än det var 1993. I huvudsak beror detta på regeringens rigida regel om att läkare måste sluta med sin verksamhet vid 65 års ålder, om de inte lyckas få ett avtal med landstinget. Utredningen visar också att antalet sjukgymnaster minskade från år 1994 till år 1996.

Mot bakgrund av det minskade antalet privata specialister och allmänläkare skriver regeringen i propositionen att man i likhet med utredningen vill se att det tecknas fler vårdavtal mellan privata vårdgivare och landstingen. Det är svårt att förstå regeringens tankekedja. Först avskaffade socialministern den fria etableringsrätten. Sedan upphävdes lagen om husläkare. Därpå infördes 65-årsregeln. Det här är beslut som sammantaget minskar antalet privata vårdgivare. Sedan upptäcker regeringen att antalet verkligen minskar. Man påstår sig vara orolig över detta och önskar att fler vårdavtal tecknas.

Det är lätt att öka antalet privata vårdgivare igen. Ett råd till utskottsmajoriteten och till regeringen: Återinför den fria etableringsrätten och upphäv 65-årsregeln!

Fru talman! Folkpartiet liberalerna har i sin hälso- och sjukvårdsmotion föreslagit en utredning av företagshälsovårdens ställning, inriktning och framtida finansiering. Vi anser också att det i utredningen bör tas upp i vilken utsträckning företagshälsovården kan anslutas till försäkringskassa eller få vårdavtal med landstingen. Inom regeringskansliet bereds för närvarande hur man skall stärka företagshälsovården. Vi tycker att det enda rimliga är att följa vårt förslag för att få en samlad och långsiktig lösning vad gäller företagshälsovården.

Många olika regler gäller i dag i landstingen vad avser remisser till specialistläkare. Det är i högsta grad förvirrande för patienterna. Ibland förekommer remisstvång som inte är politiskt beslutade. I propositionen föreslås nu att krav på remiss inte längre får ställas till specialist i gynekologi, psykiatri och barnmedicin. Folkpartiet anser att det inte skall finnas något generellt remisstvång i vården. De flesta problem kan lösas genom ett förtroendefullt samarbete mellan patienten och dess husläkare eller genom att patienten själv, som ju också ofta är ganska klar över om det är en kirurg eller en öronläkare man behöver söka, klarar av att vända sig till rätt specialist.

I betänkandet anser utskottsmajoriteten att det är landstingen som bäst kan avgöra en läkares eller sjukgymnasts kompetens att upprätthålla ett vikariat. Vi anser att det är helt orimligt. Det är naturligtvis vikariatsgivaren som bäst kan avgöra vikariens kompetens och lämplighet. Det är dock vikariatsgivaren som har kunskap om de egna patienterna och vet vem som bäst lämpar sig att upprätthålla vikariatet.

Fru talman! Sammanfattningsvis kan man konstatera att regeringens förslag och slutsatser är mycket svåra att förstå. Sällan eller aldrig har man sett en så välvillig inställning till privata vårdgivare från socialdemokratiskt håll. Regeringen anför att den privata specialistvården och privata sjukgymnaster är ett betydande komplement till den offentligt administrerade vården och att privatvården skall vidmakthållas och utvecklas. Det är även vår uppfattning.

Vi har också inställningen att olika driftsformer inom hälso- och sjukvården har positiva effekter på personalen och att privat vård i vissa fall kan vara mer kostnadseffektiv. Regeringen vidhåller dock, trots den positiva inställning man säger sig ha, att det är landstingen som skall bestämma vilka läkare och sjukgymnaster som skall få etablera sig, om de skall få arbeta kvar efter 65 års ålder och t.ex. vilken vikarie de får sätta in. Dessa förslag innebär att landstingen får total kontroll inte bara över den privata vårdens utveckling utan även möjlighet att stegvis helt avveckla den vård som ges av privata läkare och sjukgymnaster. Detta kan vi aldrig acceptera.

Fru talman! Vi står naturligtvis bakom samtliga de reservationer som vi har skrivit under i detta betänkande, men jag yrkar nu bifall endast till reservation nr 2 under mom. 1.

Anf. 56 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! Propositionen om privata vårdgivare har väckt häftiga reaktioner, framför allt hos landstingsledningarna i våra tre storstadsområden.

Skälet är naturligt. Sjukvården har överlag haft väldigt tuffa sparberättigande och tvingats till hårda nedskärningar i verksamheten. Att i detta läge föreslå att en sektor av verksamheten, den privata delen, skall skyddas och undantas från sparkrav ter sig stötande.

Att man reagerat särskilt hårt i Stockholm, Göteborg och Malmö beror naturligtvis på att det är där som vi har den stora etableringen av privat sjukvård. Att ha två parallella sjukvårdssystem inom ett sjukvårdsområde är naturligtvis i sig självt kostnadsdrivande, eftersom kostnadskontrollen försvåras. Om dessutom den ena delen har fri dragningsrätt på landstingspengarna, garanterad av en nationell taxa, ökar risken för att kostnaderna drar i väg och skapar stora hål i budgeten.

Innan regeringsskiftet passade den borgerliga regeringen på att höja ersättningen kraftigt till den privata vårdsektorn, vilket ledde till att de privata läkarna fick en ersättningsökning mellan åren 1993 och 1995 på ca 25–35 % och sjukgymnasterna sannolikt en något högre ersättningsökning. Detta är en av de viktigaste anledningarna till att vi dras med stora sjukvårdsproblem i våra storstäder. En annan bieffekt är att allmänläkarutbildningen minskat kraftigt, eftersom det blivit svårt att bedöma vilken sektor som skall svara för sjukvårdsproduktionen i framtiden.

Det finns således inga tunga skäl till att just den privata sektorn skall favoriseras, allra helst som man i propositionen skriver: "Privat vård kan också i vissa fall vara mer kostnadseffektiv än den vård som bedrivs i landstingets egen regi." Om man som i vårt förslag fryser taxorna, får man ju en bra möjlighet att bevisa att man är så effektiv och tvingas att på samma sätt som den offentliga vården medverka i saneringen.

Nu har ändå regeringen beslutat att tillstyrka en ersättningsökning om 6 % till privatläkarna och 4 % till sjukgymnasterna. Detta har gjorts sedan propositionen lades fram och sedan vi har skrivit våra motioner. Om man nu hade velat ha ett råd från riksdagen, och det intrycket får den som läser propositionen, hade det varit klädsamt om man hade avvaktat denna debatt. Nu kan motionärerna känna sig överkörda, och vårt yrkande om frysta taxor är överspelat. För att markera var vi står i denna fråga vill jag ändå yrka bifall till reservation nr 3.

Jag vill också passa på att säga något om det s.k. remisstvånget – det är ju egentligen tveksamt om det existerar. Remisser förekommer, ja visst, men tvånget kan se väldigt olika ut från landsting till landsting, och i de flesta fall är det inte politiker som kräver remisser utan den s.k. professionen.

I vilket fall som helst kan jag konstatera att vi fått igenom kravet i vår partimotion att barnsjukvården, gynekologin och psykiatrin skall undantas från remissförfarande. Detta är naturligtvis bra och mycket tillfredsställande, en sak som jag har kämpat för i många år. Men jag har också en fundering. Denna lagstiftning gäller bara privata vårdgivare. Landstingen får i dessa fall i princip vara sina egna lagstiftare.

Detta kan, om ekonomin är urusel, leda till att enskilda landsting tvingas införa remisstvång i den egna verksamheten, låt oss säga inom barnsjukvård och psykiatri. Då uppkommer återigen den orättvisa situationen att landstinget tvingas hålla en sämre servicenivå medan den privata sektorn går fri från besparingar. Logiskt sett borde den här typen av beslut gälla både offentlig och privat vård.

Fru talman! Propositionen och betänkandet innehåller en hel del ideologiskt snömos om den privata vårdens förträfflighet. Jag kan bara beklaga att regeringen tvingats till denna högersväng, men det är kanske priset för samarbetet med Centern. Eftersom lovsångerna till privatiseringen saknar substans och mer tycks handla om tro än vetande, nöjer jag mig dock med att yrka bifall till vår reservation.

Anf. 57 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Jag är litet oklar över logiken i Stig Sandströms resonemang. Sett över de senaste 30 åren har andelen privatläkare minskat drastiskt i förhållande till andelen offentliga läkare. Det har skett en förändring med faktor fyra eller fem de senaste 30 åren. Vi har få privata läkare i Sverige, som kan utöva konkurrens och därmed ett kostnadstryck mot landstingen. Det finns skäl att tro att vården är dyr enbart därför.

Landstingen har planeringsansvaret. Om kostnaderna skenar i väg därför att man har låtit privatläkarnas verksamhet öka – vilket inte är fallet – måste planeringsansvaret innebära att landstingen drar ned på sin egen verksamhet, om de vill ha konkurrenseffekten. Det blir en nödvändighet. Annars får vi, som Stig Sandström säger, två stora, parallella

system. Det är ingen betjänt av. Att väga in det ingår i landstingens planeringsansvar.

Jag kan inte tro att Stig Sandström menar att alla som går till privatläkare i dag egentligen inte skulle behöva gå till läkare. Det är först då det blir en besparing i det system som han talar om. Om de som går till privatläkare behöver sjukvård, skulle det bli ännu dyrare om det inte fanns privatläkare och de fick gå till landstinget. Alla undersökningar visar ju att privatvården är billigare. Jag förstår inte riktigt vad Stig Sandström vill uppnå. Om det är så att dessa personer inte behöver gå till sjukvården över huvud taget, blir det en besparing. Om de faktiskt behöver sjukvård, är det en besparing att de går till privatläkare.

Anf. 58 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det var en lång replik, så jag vet inte om jag kan svara på allt på en gång. Behovet av sjukvård är inte konstant. Det är inte en fast massa, som Leif Carlson tycks tro, som kan delas mellan det privata och det offentliga. Om den privata sektorn ökar genom fri etablering, minskar för den skull inte behovet av den offentliga sjukvården. I stället blir det en total konsumtionsökning. Vi vet att det alltid finns behov av sjukvård. Det är inte så enkelt att man bara skär ned inom den offentliga verksamheten om den privata vården tillåts öka.

Som jag nämnde förut blir det dessutom väldigt svårt att planera för utbildning. Man kanske inte vet hur stor omfattning verksamheten kommer att ha. Då kanske man inte vill åta sig utbildningsinsatser. Det har vi sett konsekvenserna av.

Det är klart att det blir kostnadsdrivande med två parallella system. Det kan man inte komma ifrån. Det blir svåradministrerat, svåröverskådligt och svårt att ha kostnadskontroll.

Anf. 59 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Stig Sandström uttalar sig som den sanne planeekonomen – om det offentliga bara har en sak att sköta, blir det bra. Planeekonomi har visserligen aldrig visat sig vara bra i något annat land. Men uppenbarligen är den det i Stig Sandströms värld.

Om det finns konkurrerande möjligheter, pressas priserna. Det bygger all ekonomi i världen på i dag. Planeekonomin är utmönstrad. Konkurrensen gör att det blir billigare. T.o.m. Landstingsförbundets egna undersökningar visar att den privata vården är billigare.

Det måste väl ändå ligga något i landstingens planeringsansvar. Om det finns ett antal privata läkare, minskar behovet av offentliga läkare. Då får man dra ned på verksamheten. Landstingens planeringsansvar kan väl inte innebära att man bara skall dra ned för privata läkare. Det vore intressant om landstingen också försökte planera sin egen verksamhet efter vad som finns i omvärlden.

Anf. 60 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det är inte utrett vilket som är billigast, privat eller offentlig vård. Det står i betänkandet att samverkansdelegationen skall se på det. Det har gjorts ett pilotprojekt, men underlaget är så litet att vi inte kan dra några slutsatser av det ännu.

Leif Carlson borde lyssna på hur landstingsledarna i Stockholm, Göteborg och Malmö ser på situationen. Det är däriifrån protesterna kommer. Jag har hört uttrycket gökunge i samband med den fria etableringen. Kostnaderna växer utan kontroll. Den övriga sjukvården blir lidande på det. Sådana konsekvenser upprör. Det är inte rättvist ur konkurrenssynpunkt, om vi skall gynna privat verksamhet bara för glädjen i att upprätthålla en viss privat sektor.

Jag har ingenting emot privata läkare. Men jag ser en historisk trend. Det är svårt att upprätthålla privat verksamhet. Det är som med alla andra hantverk, som på sikt tynar bort. I och med de stora investeringskostnaderna för att upprätthålla verksamheten är det naturligt att samhället tar över. Det är en naturlig trend som moderaterna, borgarna, försöker vända genom stimulanser och konstlade medel. Jag tycker att man borde se verkligheten som den är och anpassa sig efter den.

Anf. 61 CONNY ÖHMAN (s):

Fru talman! I samband med att riksdagen våren 1995 behandlade regeringens proposition om primärvård och privata vårdgivare fastställdes det regelverk som nu gäller för privata vårdgivare. Delegationen för samverkan mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård påbörjade sitt arbete under 1996 med att utvärdera resultatet av propositionen. Delegationens arbete är ej slutfört ännu.

De nya reglerna har gällt under en mycket kort tidsperiod. Samverkansdelegationen har i sin rapport konstaterat att det är för tidigt att på ett allsidigt sätt kunna belysa olika effekter av nuvarande regler. Jag vill instämma i den bedömningen.

Den proposition vi behandlar i dag handlar i huvudsak om vissa smärre förtydliganden och ändringar i lagen om läkarvårdsersättning samt ett antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden. En fråga som alldeles uppenbart vållat bekymmer och olika tolkningar är hur lagen om offentlig upphandling skall tolkas och tillämpas när det gäller vårdavtal med sjukvårdshuvudmän om hälso- och sjukvård. Regeringen säger i propositionen att man avser att tillsätta en utredning med uppgift att göra en analys av denna fråga. Det finns anledning att välkomna detta besked. Fortsatt oklarhet i denna fråga gynnar ingen.

I hälso- och sjukvårdsdebatten förekommer ofta uppgifter om och bedömningar av den privata vårdens omfattning. Alltför ofta presenteras uppgifterna om den privata vården på ett sätt med tydliga politiska förtecken. I propositionen presenteras det faktiska läget i början av 1997. Jag vill ta fasta på några av de siffrorna.

Det finns 1 645 privata specialistläkare med läkarvårdsersättning i landet. Det finns dessutom 182 enskilda läkare med vårdavtal, 386 vårdavtal med juridiska personer och 422 privata allmänläkare. Det motsvarar 13 % av det totala antalet läkare i primärvården.

Det finns 2 136 sjukgymnaster med ersättning enligt taxa. Det finns 56 vårdavtal med enskild sjukgymnast och 116 vårdavtal med juridiska personer. Ser man till den öppna vården utgör de privata sjukgymnasterna således ungefär 50 % av det totala antalet.

Jag är givetvis medveten om att spridningen av dessa vårdresurser över landet borde vara bättre än i dag. Samtidigt är det utomordentligt svårt att ta till sig den beskrivning av den privata vårdens situation som

återfinns i ett antal borgerliga motioner från allmänna motionstiden, när man tar del av dessa siffror.

Utredningen om ersättningen till privata vårdgivare har dessutom visat att landstingens totala utgifter för den privata vården ökat kraftigt sedan den nya nationella taxan infördes 1994. När utredningen jämfört taxor för läkare och sjukgymnaster som var yrkesverksamma både före och efter den nya taxan har man konstaterat betydande ersättningsökningar sett som procentuella förändringar. Jag drar slutsatsen att den eländesbild man ibland kan få när det gäller den privata vårdens omfattning här i landet helt enkelt inte kan stämma.

En viktig fråga är hur styrningen av patienter till rätt vårdnivå skall gå till. Under senare tid har många sjukvårdshuvudmän infört betydande avgiftsskillnader mellan primärvård och sjukhus. Effekten har blivit den man kunde tänka sig, nämligen en överströmning av patienter till primärvården. Frågan om det är ändamålsenligt med remisskrav eller ej har därmed minskat i betydelse, om man ser den ur ett helhetsperspektiv för sjukvårdens del. För vissa specialiteter är dock frågan av utomordentligt stor betydelse.

Regeringen föreslår nu att landstingen inte skall ha möjlighet att införa krav på remiss vid specialistbesök hos gynekolog, psykiatriker och barnmedicinare. Även om det är få landsting som har använt sig av denna möjlighet menar utskottet att det är angeläget att stödja regeringens förslag när det gäller den här förändringen.

Sjukvården är en verksamhet som med nödvändighet innehåller ganska mycket regler. Den enskilde patientens primära intresse torde dock vara vilka samlade resurser som står till sjukvårdens förfogande. Både den offentliga och privata sjukvårdens utveckling hänger, förutom när det gäller regelverkets utformning, samman med vårdens resurser.

I nästa vecka skall vi i kammaren behandla regeringens vårproposition. Regeringen föreslår där att bl.a. sjukvårdshuvudmännen tilldelas ytterligare några miljarder för att bedriva sin verksamhet. Mot detta står bl.a. Moderaternas förslag till ekonomiska ramar, som drastiskt skulle minska vårdens resurser. I debatten vill man framställa det som att regelverket inte har något samband med de ekonomiska resurserna.

För var och en som vill ha en ansvarsfull ekonomisk utveckling även för sjukvården torde det dock vara uppenbart att regelsystemet måste vara sådant att det finns möjlighet att klara av sjukvårdens ekonomi och styrningen av sjukvården. Det system vi har i dag – och det visar väl utfallet av ekonomin i de allra flesta landstingen – är ett sådant system att det faktiskt är möjligt att klara av den uppgiften.

I övrigt vill jag instämma med de talare före mig som har sagt att underlaget för en helhetsdebatt om den privata vården har vi framme när den delegation som nu jobbar har gjort hela sitt arbete.

Fru talman! För dagen nöjer jag mig med att slutligen yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet och avslag på de reservationer som har fogats till detta.

Anf. 62 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! När det först gäller ökningen av taxan, som tycks förvåna Conny Öhman något, vet han lika väl som jag att taxan låg still i fyra fem år. Det fanns ett uppdämt behov för att man över huvud taget skulle över-

leva. Det är inte märkligt när man efter många år genomför en taxehöjning att det märks något. Man kan inte räkna med att den privata vården skall kunna existera med ersättningsnivåer som gällde för tio år sedan.

Sedan skulle jag vilja fråga Conny Öhman hur man resonerar inom Socialdemokraterna när man låter konkurrenten, landstingen, bestämma om jag skall få etablera mig och om den etablering som jag har, och som jag måste sluta eftersom jag blir pensionär, skall få övertas av någon annan eller inte, dvs. att man skall göra ingrepp i min äganderätt på det sättet. Hur resonerar man när man låter konkurrenten bestämma vem som skall driva praktik och vem jag skall ha som vikarie?

Det är ytterst märkligt att den som man skall ha konkurrensförhållandet med får bestämma varenda sak som man skall göra. Det förekommer inte i någon annan verksamhet. Just ersättningsetableringar tycker jag är allra mest förvånande. Detta är något som man har investerat i, lagt ner allt arbete i, och plötsligt tas det bort och är inte värt ett vittne. Jag förstår de äldre privatläkarnas bitterhet när de slutar.

Anf. 63 CONNY ÖHMAN (s) replik:

Fru talman! När det först gäller taxorna, Leif Carlson, tog jag dem som ett exempel för att visa på en motbild till den eländesbeskrivning som inte minst från moderat håll frammålats om hur den privata vården har det. Jag drog ingen annan slutsats av det exemplet.

När det sedan gäller etableringsrätt eller inte är det inte något som har med detta betänkande och propositionen att göra. Våra ståndpunkter är där tämligen väl kända. Men skall man ha kravet på en ansvarsfull ekonomi även för sjukvården, Leif Carlson, måste väl ändå det system som skall finansiera sjukvården ha ett visst inflytande över vilken sjukvård vi skall ha i landet. Annars får vi det på samma sätt med sjukvårdens ekonomi som vi hade det med landets ekonomi under den tid då inte minst Leif Carlsons partivänner hade ett betydande inflytande över landets ekonomi.

Anf. 64 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Det har nog väldigt mycket med propositionen att göra. Där står överallt: "om huvudmannen så tillåter". Man får alltså etablera sig, man får behålla etableringen efter 65 års ålder, man får skaffa vikarie, osv. "om huvudmannen så tillåter". Hela tiden är man utlämnad till sin konkurrent. Man är inte herre i sitt eget hus.

På något sätt tycks Conny Öhman tro, när han säger att landstinget har de här pengarna, att det är någonting som de äger. Det är svenska folkets skattepengar. Om de går till privat eller offentlig vårdgivare spelar ingen roll i det fallet. Det är mycket märkligt om man som privat vårdgivare skall leva på undantag medan den offentliga vårdgivaren använder de medel som vi gemensamt betalar in. Jag borde själv rimligen få välja vilken vårdgivare jag vill gå till, privat eller offentlig, och de skall behandlas lika.

Anf. 65 CONNY ÖHMAN (s) replik:

Fru talman! Det Leif Carlson nu förordar är ett system där de som ansvarar för sjukvårdens ekonomi inte skall kunna ha något inflytande över den ekonomin, samtidigt som man säger att tilldelningen från statlig nivå av medel till sjukvårdssystemet skall minska drastiskt. Åtminstone inbillar jag mig att Leif Carlson om någon vecka här i kammaren kommer att stödja moderata förslag som innebär att tilldelning av ekonomiska resurser till sjukvårdssystemet skall minska drastiskt, samtidigt som man säger att möjligheterna att styra dessa pengar skall bli mindre än vad de är i dag.

Det är precis den typen av politik som ledde oss in i förra mandatperiodens ekonomiska moras, Leif Carlson. Det är inte två saker som är förenliga vid samma tidpunkt om man har ett krav på sig att få ut mesta möjliga sjukvård av vår sjukvårdsekonomi och samtidigt kunna ha en ekonomi som är under kontroll.

Anf. 66 CARINA MOBERG (s):

Fru talman! Jag deltar i denna debatt för att understryka några för mig viktiga saker angående krav på remiss för sjukgymnastisk behandling i primärvård, dels utifrån min motion So36, dels utifrån utskottets behandling av densamma.

En effektiv sjukvård måste ha möjlighet att organisera sin verksamhet efter principen om lägsta effektiva omhändertagandenivå. I annat fall får vi ett dåligt resursutnyttjande, onödiga sjukskrivningar och onödig läkemedelskonsumtion. Detta måste naturligtvis ligga till grund för bedömningar och beslut.

Jag är därför bekymrad över att det i detta betänkande endast föreslås åtgärder i läkarlagen. Det är bra att patientens ställning stärks och att tillgängligheten till de tre föreslagna läkarspecialiteterna markeras. Men med tanke på det sätt remisskravet infördes och de resultat regeringen redovisar finns enligt min mening skäl att även markera tillgängligheten till sjukgymnastik.

I det läge vi befinner oss i vad gäller denna fråga är vissa risker för orättvisor inbyggda, som jag ser det. Det är alltid så att högutbildade, resursstarka personer har större möjlighet att hävda sin rätt gentemot doktorn, alternativt betala sig fram till vård.

En patient i behov av sjukgymnastisk behandling kan få sin remiss av en specialistläkare och kringgår på det sättet primärvårdsläkarens roll som *gatekeeper*, på grund av olika vårbudgetar. Det förutsätter naturligtvis viss kunskap och ekonomiska resurser, eftersom det besöket i de allra flesta landsting är väsentligt dyrare. Risker är uppenbar att den ordning som införts i 22 landsting hindrar de resurssvaga i samhället att få en tidigt insatt rehabilitering.

I betänkandet skriver utskottet att regeringen har för avsikt att noga följa effekterna av eventuella krav på remiss för övrig specialistvård eller sjukgymnastik såväl vad avser patienternas valfrihet som kostnader och effekter för vård i olika driftsformer. Det är bra.

Samverkansdelegationen har följt tillämpningen av bestämmelserna vad gäller remissförfarandet. Jag anser att det man där hittills har kommit fram till stämmer väl överens med den bild jag målar upp i min motion. Kravet på likställighet har medfört att remisstvånget utökats i stället för

tvärtom. Jag tror inte att detta automatiskt är rätt väg att gå, och jag argumenterar för det i min motion.

I de flesta landsting har man inte bara i all hast beslutat om att införa remiss utan även beslutat om detaljerade remissregler. Precis som vi har hört tidigare här är dessa i regel framtagna av tjänstemän i landstingen som har utgått från att doktorn är "bäste sjukgymnasten". Antalet behandlingar skall enligt dessa regler anges i förväg av doktorn. Det är lika kränkande för professionen som om primärvårdsläkaren skulle föreskriva operationstid för kirurgen.

Ibland känner man sig litet tjugig, men tyvärr måste jag göra en upprekning av det jag tidigare sagt från denna talarstol: Sjukgymnasten är i förhållande till läkaren en specialist, och yrket är ett från läkarens skilt och självständigt yrke. Sjukgymnasten arbetar under legitimationsansvar och inte på delegation. Sjukgymnasten är enligt Socialstyrelsen skyldig att ge patienten god behandling oavsett eventuell begränsning av antalet behandlingar på remissen.

I min motion tar jag också upp jämställdhetsaspekter som jag anser inryms även i denna fråga. För mig handlar det nämligen om hur vi som lagstiftare ser på en högutbildad, kvinnodominerad låglöneyrkesgrupp. Jag ser det som min skyldighet att också lyfta fram detta i debatten. Rätt och slätt handlar det om möjligheter för denna yrkesgrupp att påverka uppläggningsen av sitt arbete, att välja en annan verksamhetsform och även då ha möjligheter att göra ett bra och fullgott arbete. Detta måste utvecklas inför framtiden.

Precis som Conny Ohman berättade om på ett väldigt bra sätt här tidigare anser Samverkansdelegationen att det ännu är för tidigt att på ett allsidigt sätt kunna belysa effekten av möjligheterna för landstingen att besluta om generella remisskrav som införts. Delegationen anser dock att det finns indikationer på att antalet remisser till privata sjukgymnaster, i synnerhet i vissa landsting med remisskrav, har minskat markant genom att allmänläkare i större utsträckning än tidigare styr patienterna till den offentliga produktionen. Delegationen har därför ansett att det är angeläget att berörda landstingsledningar tydligt informerar om patientens rätt att välja vårdgivare. Delegationen kommer även under detta år att noga följa remissförfarandet samt dess effekter.

Utskottet är alltså medvetet om det problem som jag tar upp i min motion, men anser att delegationen bör få slutföra sitt uppdrag innan riksdagen överväger något initiativ.

Min motion och dess krav har uppmärksammats. Då jag har stort förtroende för utskottsmajoritetens kompetens och klokskap nöjer jag mig tills vidare med detta och kommer inte att yrka på något. Men om det behövs så återkommer jag vid lämpligt tillfälle.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag göra en liten kommentar till ett par av de moderata reservationerna. Jag kan inte annat än förvånas av den politiska markering Moderaterna gör med anledning av min motion om jag sätter den i relation till vissa av partiets egna krav. Nog borde medlemmarna i ett parti som Moderata samlingspartiet hålla sig för goda för detta. Nog borde en riksdagsledamot som Liselotte Wågö – för övrigt sjukgymnast som jag själv – hålla sig för god för att tillsammans med övriga moderater framföra direkta felaktigheter vad gäller anslutningsgrad till ett fackförbund för att genom det ge luft åt sitt förakt för fackliga

organisationer. Jag kan upplysa om att den verkliga anslutningsgraden inom sjukgymnastkollektivet är 95 %. Jag och Wågö har faktiskt skrivit en motion gemensamt där vi uppger den korrekta siffran. Men det här bevisar väl bara det vi i och för sig redan visste – att Moderaterna aldrig kan förväntas föra en konsekvent argumentation för betydelsen av ett fackligt medlemskap.

Jag måste säga att det är mycket märkligt att man från moderat håll på ett så tydligt – och jag måste säga barnsligt – sätt markerar mot min motion i den reservation där frågan om remissförfarandet behandlas. Som sagt – man upphör aldrig att förvånas.

Allra sist har jag en liten upplysning till Stig Sandström, som påstår att det är professionen som kräver ett remisstvång. Det är fel. Åtminstone LSR, dvs. sjukgymnasternas fackliga organisation, driver krav emot detta.

Anf. 67 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! Jag begärde inte ordet med anledning av det sista, utan med anledning av ett annat påstående som även finns i betänkandet, nämligen att offentliganställda allmänläkare skulle remittera mindre ofta till privata sjukgymnaster. Det stämmer. I dagarna har det kommit en rapport från Samverkansdelegationen i samband med HSU 2000. Man har gjort en enkät och frågat hur det fungerar med remisserna. Det visade sig att offentliganställda allmänläkare remitterar i något högre grad till offentliga sjukgymnaster, men även väldigt ofta till privata sjukgymnaster. Men det kan också vara intressant att veta att privatpraktiserande allmänläkare remitterar 0 % till offentliga sjukgymnaster. Däremot svarar deras remisser för 17 % av de privata sjukgymnasternas arbetstillfällen.

Det är alltså en något missvisande bild som ges. Man kan säga att det är dåligt på bägge håll, men ännu sämre på den privata sidan. Där förekommer nämligen ett nästan systematiskt missbruk, skulle jag vilja säga, om man tolkar de här siffrorna rätt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 juni.)

*Ändring i
socialtjänstlagen*

12 § Ändring i socialtjänstlagen

Föredrogs

Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU18

Ändring i socialtjänstlagen (prop. 1996/97:124)

Kammaren biföll socialutskottets hemställan att ärendet fick avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 68 ANNIKA JONSELL (m):

Fru talman! Allt fler svenskar blir beroende av ekonomiskt stöd för att klara sig när skatten är betald. Socialstyrelsen har gjort en undersökning som visar att en genomsnittlig socialbidragstagare betalar 23 000 kr i skatt per år och får ut 21 000 kr i socialbidrag. Konsumentverket har å sin sida konstaterat i en rapport att enskilda hushålls ekonomiska situation

har försämrats under de senaste åren, bl.a. beroende på de höjda skatterna och egenavgifterna.

De här bilderna visar alldeles tydligt att någonting har gått snett. Skattetrycket har begränsat enskilda människors möjlighet att själva klara sin ekonomi och livssituation. Det kan inte vara rimligt att den som betalar skatt skall behöva ha bidrag för sin försörjning eller, om man vänder på resonemanget, att den som får bidrag skall tvingas betala skatt. Här handlar det uppenbarligen inte längre om fördelningspolitik från rika till fattiga, utan om statlig fördelning till människor som redan har betalat skatt.

Sedan början av 70-talet har den kommunala socialtjänsten byggts ut mycket kraftigt. Trots detta har de sociala problemen ökat. Det visar att socialtjänsten inte kan lösa problemen självständigt. Vi moderater menar att vad som saknas är en grundläggande insikt om att socialtjänstlagen är, och måste vara, ett komplement till de naturliga nätverk som familj, släktingar, vänner, grannar och arbetskamrater utgör för varje människa. Detta är naturliga nätverk, och de kan inte ersättas av lagstiftning. Moderaternas syn på socialtjänstlagstiftningen är att den, om den utformas rätt, kan vara ett stöd och ett komplement till enskilda människors naturliga och självklara ansvar för och rättighet att forma sina liv.

Samtidigt måste förstås de som av olika orsaker inte kan försörja sig eller som behöver stöd och hjälp av andra orsaker tillförsäkras detta. Men då måste statens grundläggande ansvar också handla om att försäkra sig om att de som behöver stödet blir så få som möjligt. Om det blir en för stor grupp är risken att de som verkligen behöver stödet blir utan.

Regeringen har nu efter många års väntan presenterat förslag till förändringar i socialtjänstlagen. Vi moderater ser det som en stor brist att regeringen trots denna långbänk inte har kunnat presentera en översyn av hela socialtjänstlagen. I stället väljer regeringen att tillsätta ytterligare en utredning kring väsentliga delar av lagen. Vi kan dock konstatera att regeringen trots allt har lyssnat på en del av den kritik som förts fram mot den nuvarande socialtjänstlagen. Därför kan man i propositionen se en hel del förbättringar som vi moderater gärna ställer upp på, då de ligger i linje med vad vi har pläderat för under lång tid. Ett exempel på en sådan förbättring är att äldre och handikappade i behov av vård nu får en lagstadgad rätt att flytta mellan kommuner.

I propositionen tog regeringen också ett litet steg i rätt riktning och föreslog att familjehemsplacering av barn skall ske så att den främjar kontakten med anhöriga. Vi moderater tyckte inte att detta var att gå barnen och deras släktingar tillräckligt till mötes och föreslog att man skulle ta in en bestämmelse i 22 § socialtjänstlagen om att man alltid i första hand bör överväga om barnet kan tas om hand av anhöriga eller närstående. Det är mycket glädjande att ett enigt utskott bestämt sig för att göra just en sådan förändring och därmed skärpa de anhörigas ställning gentemot hur det såg ut i regeringens förslag.

Det kan knappast ha undgått någon som har följt debatten att den främsta anledningen till att regeringen dröjde så lång tid med att få fram den proposition som vi behandlar var regeringspartiets interna oenighet huruvida regering och riksdag skall fastställa en för hela riket gällande socialbidragsnorm. Efter mycken vända har regeringen nu lyckats ena sig om en kompromiss där en del av socialbidraget blir föremål för norm och annan inte.

Vår inställning till riksnorm har hela tiden varit klar. Redan i socialtjänstkommittén markerade den moderata representanten mycket tydligt att vi aldrig skulle kunna acceptera någon form av riksnorm. Vi delar fortfarande den här inställningen med huvuddelen av landets aktiva kommunala socialpolitiker oavsett politisk färg. Och varför gör vi det?

Vi anser helt enkelt att socialbidragets storlek naturligen skall avgöras av de enskilda kommunerna. I grunden handlar det om man har tilltro till den kommunala självstyrelsen eller inte. Det är en viktig princip att den nivå som har betalningsansvaret också skall ha rätt att bestämma över t.ex. hur stort ett bidrag eller stöd skall vara. Tyvärr andas förslaget om riksnorm en inställning som går ut på att vi som är politiker på riksnivå skulle ha större förmåga att ta ansvar och göra riktiga bedömningar än de politiker som agerar på den lokala nivån och som ju faktiskt är nära den sociala verksamheten. Men så är det förstås inte.

När det gäller innehållet i försörjningsstödet tycker vi att det är oskäligt att stöd skall utgå för medlemsavgift till fackförening. Det finns ingen annan intresseorganisation som får sina medlemsavgifter bekostade av skattemedel.

Något som däremot är i högsta grad skäligt och en helt riktig prioritering av offentliga resurser är t.ex. att ge ett stöd som underlättar för dem som vårdar anhöriga som är funktionshindrade eller långvarigt sjuka. För familjer som har funktionshindrade barn är kommunernas bistånd i form av avlösning så viktigt att det ofta är själva förutsättningen för att dessa barn skall kunna bo kvar hemma hos sina föräldrar. Därför menar vi i vår reservation att den här formen av stöd bör ingå i rätten till annat bistånd i socialtjänstlagens § 6 f och alltså inte, så som nu föreslås, enbart vara en rekommendation till kommunerna.

Vi har ett annat förslag som också handlar om närståendevård, nämligen att regeringen bör ta initiativ till överläggningar med kommunerna för att se hur ett utökat stöd skall kunna ges till dem som vårdar närstående. Man bör t.ex. se över möjligheterna till fortsatt utbyggnad av avlastning och växelvård, hur man kan förbättra kommunernas regler för hemvårdsbidrag och hur man kan öka möjligheterna att anställa anhöriga. Man skulle kunna utvidga den krets som har rätt att vara närståendevårdare med ersättning från försäkringskassan och titta på om man kan förlänga ledigheten för dem som vårdar.

Anledningen till att vi tror att detta är så oerhört viktigt är att förbättrade förhållanden för dem som önskar vårda anhöriga framför allt kommer att innebära oerhörda humanitära vinster, men även ekonomiska vinster för samhället.

Eftersom det här betänkandet är så stort och vittomfattande blir det lätt att man hoppar mellan olika områden. Nu skall jag gå till ett gammalt krav från oss moderater. Det är att vi skulle vilja att de sociala myndigheterna får en annan möjlighet att stötta t.ex. missbrukarfamiljer där barn riskerar att råka illa ut. Vi vill därför återinföra 26 § i den gamla barnavårdslagen. Den var konstruerad så att man stegvis kunde sätta in hjälp och även ställa krav på en enskild familj. Vi menar att detta sätt att arbeta visar respekt för familjen. Det har som mål att familjen själv skall kunna förbättra sin situation. Men samtidigt skall föräldrarna bli medvetna om att olika åtgärder kan komma att vidtas om det inte blir bättre och om de inte själva tar ansvar för situationen.

När det gäller vård av missbrukare är problemen delvis likartade. Erfarenheter visar att nuvarande LVM inte ger tillräckliga möjligheter att ingripa på ett tidigt stadium. Även här borde insatser mer kunna inriktas på dem som är i början av sitt missbruk. Man bör ha möjlighet att ta till vissa former av tvångsåtgärder ganska tidigt för att det inte skall bli för omfattande och förvånande effekter i ett senare skede.

Jag kommer inte att hinna presentera samtliga våra förslag. Men jag vill avsluta med en viktig reservation som handlar om tillsynen över enskild verksamhet. Enligt regeringens förslag skall enskild verksamhet som bedrivs som alternativ till den kommunala stå under löpande tillsyn av socialnämnden i respektive kommun. Vi tycker att det är otillfredsställande. Det är i princip alltid så att när en verksamhet står som alternativ till den kommunala kan man inte säga att socialnämnden är neutral gentemot den alternativa verksamheten. Vi anser därför att länsstyrelsen måste anses som mer neutral i detta sammanhang och därför borde vara mer lämplig att sköta tillsynen.

Fru talman! I vår reservation nr 1 förklarar vi närmare hur vår grundläggande syn på socialtjänsten ser ut. För tids vinnande yrkar jag bifall endast till den reservationen, men vi står givetvis bakom samtliga våra reservationer.

Anf. 69 ROLAND LARSSON (c):

Fru talman! En av socialtjänstens huvuduppgifter är att utifrån det individuella behovet ge människor stöd och bistånd så att de kan försörja sig och leva ett så gott liv som möjligt. Socialtjänstens roll är med andra ord att täcka in det behov av socialt stöd som inte kan tillgodoses inom ramen för den generella välfärden.

En förutsättning för att socialtjänsten skall kunna uppfylla denna roll är att de generella systemen i realiteten också är generella.

Så är det inte i dag. Stora grupper i samhället står utanför den sociala och ekonomiska trygghet som de generella trygghetssystemen erbjuder. Med de kvalificeringsregler som gäller för KAS och a-kassa och med inkomstbortfallsprincipen som grund är det väldigt många, framför allt ungdomar, som faller utanför. Det innebär också att man faller utanför rätten till ersättning från socialförsäkringen.

Detta är ett grundläggande fel med vårt generella trygghetssystem. Man måste ha haft arbete och inkomst för att ha någon ekonomisk trygghet.

Med det läge vi har haft på arbetsmarknaden de senaste åren innebär det bl.a. att ungefär 50 000 av de ca 100 000 ungdomar mellan 18 och 24 år som är arbetslösa inte har rätt till varken KAS eller a-kassa.

En av åtta av dessa arbetslösa ungdomar levde under året på socialbidrag. 16 % av alla ungdomar fick socialbidrag någon gång under 1996. Fyra av tio levde på mindre inkomster än det som brukar betecknas som skälig levnadsnivå. Under 1996 ökade antalet socialbidragstagare bland ungdomar under 20 år med 200 %.

Många kvinnor tillhör också av olika anledningar den stora grupp som står utanför de generella trygghetssystemen.

Konsekvensen har blivit att kommunerna, utöver de stora besparingar som man på grund av minskade skatteintäkter och den ekonomiska saneringen tvingats göra, också har fått bära en allt högre kostnad för att ge-

nom socialbidragen kompensera ett dåligt fungerande generellt trygghetssystem.

I stället för att angripa problemet genom att reparera bristerna med generella åtgärder väljer nu regeringen att fortsätta med sitt lappverk. Genom att lagstifta om en riksnorm för socialbidragen lastar man av sig på kommunerna.

Ett system där riksdag och regering fattar beslut och kommunen står för kostnaderna strider både mot socialtjänstens syfte och mot den kommunala självbestämmanderätten. Att den som fattar besluten också skall svara för finansieringen är i detta avseende en grundläggande princip. Därför borde staten i detta fall också ha svarat för kostnaderna.

Dessbättre tycks regeringen själv ha insett bristfälligheten i det man presterat eftersom man redan när man lägger fram sitt förslag föreslår en ny utredning där man vill koppla socialbidragens roll till andra system. Att man trots detta nu ändå lägger fram ett förslag till lagändring beror på att man har hamnat i en kniptång mellan å ena sidan de stora bristerna i de generella ersättningssystemen, å andra sidan trycket från kommunerna som upplever att socialbidragskostnaderna håller på att växa dem över huvudet.

Från Centerns sida tycker vi att det är bra med en ny utredning, men menar att en sådan måste få ett uppdrag som också rymmer en total översyn av hela det ekonomiska skyddsnätet och också inkludera Centerns förslag till en s.k. arbetslivsförsäkring.

Från Centerns sida föreslår vi en helt ny modell för de generella ersättningssystemen som bygger på grundtrygghetsprincipen. Vårt förslag innebär att socialförsäkringen, a-kassan och KAS slås samman till en gemensam försäkring, en arbetslivsförsäkring. Kvalifikationskravet till denna försäkring är att man står till arbetsmarknadens förfogande.

Försäkringen är uppbyggd i tre nivåer. Det är en grundnivå som utgår lika för alla och som finansieras helt över statsbudgeten. Det är en inkomstrelaterad nivå som över grundnivån utgår med 80 % av den tidigare inkomsten upp till en normal lönenivå på 180 000–200 000 kr. Denna nivå finansieras med avgifter till en obligatorisk allmän försäkring utanför statsbudgeten, som tas ut efter inkomst. Ovanpå denna inkomstrelaterade obligatoriska nivå vill vi skapa frivilliga privata försäkringar som gör det möjligt för den som har höga inkomster att gardera sig mot inkomstbortfall även för inkomster över den obligatoriska nivån.

Jag vill att ni observerar att inkomstbortfallsprincipen alltså fortfarande gäller för alla som har haft inkomster som ligger över grundnivån, men att det bygger på ett försäkringssystem.

Det är mot denna bakgrund som Centerns alternativ i fråga om ändringen av socialtjänstlagen skall ses. Med Centerns arbetslivsförsäkring skulle socialtjänsten få den roll som ursprungligen varit avsikten och kunna ägna sig mer åt sina många andra viktiga uppgifter. Att ge ekonomiskt bistånd skulle bara behöva bli aktuellt som en del av ett socialt behandlingsarbete.

Vi delar regeringens uppfattning att det är önskvärt med en större likformighet vad gäller det ekonomiska biståndets innehåll. Vi ställer oss därför bakom förslaget i fråga om de olika kostnadsposter som skall rymmas inom en socialbidragsnorm. Men med hänsyn till de variationer som finns, både beträffande kostnadsläget och vad som är normala in-

komster mellan olika kommuner, anser vi att det är kommunerna och inte regeringen som skall besluta om beloppens storlek.

Vi har mycket svårt att förstå varför kommunpolitikerna, med sitt omfattande ansvar för vård, omsorg och utbildning inte också skall kunna betros med ansvar även för det ekonomiska biståndets storlek. Denna misstro mot de kommunala beslutsfattarna är främmande för oss i Centern.

Dessutom är rättstryggheten större om kommunfullmäktige fattar besluten än om regeringen gör det. Ett regeringsbeslut går inte att överklaga. Det går däremot med ett fullmäktigebeslut.

Om det beslut om normens storlek som fattas av kommunen inte uppfyller kravet på skälighetsnivå eller som vi föredrar att formulera det, social grundtrygghet, kan vilken kommuninnevånare som helst överklaga beslutet med kommunalbesvär, och få det upphävt av domstol.

I övrigt har ett kommunalt beslut i det enskilda fallet i stort sett samma rättsverkan som ett regeringsbeslut när det väl har vunnit laga kraft. Så länge den enskilde får ekonomiskt bistånd enligt den norm som fastställts gör det ur rättssynpunkt således ingen skillnad vem som fattat beslutet i det enskilda fallet.

Ett stort problem i kommunernas hantering av socialbidragen har varit de många ärenden som överklagats. Domstolarna har dessutom ofta ändrat kommunernas beslut. I praktiken har det successivt inneburit att det politiska ansvaret har urholkats. Ett av de uppdrag som socialtjänstkommittén fick var att komma med förslag som återställde balansen mellan politikernas och domstolarnas ansvar.

När domstolarna ändrat kommunernas beslut har det ofta varit grundat på begreppet skälighetsnivå som finns i lagtexten. På det viset har begreppet kommit att få en innebörd som, om inte lagtexten förändras, riskerar att bli normgivande även sedan lagen i övrigt nu justerats. Vi tycker dessutom att formuleringen utifrån Centerns förslag till grundtrygghetssystem har dålig träffsäkerhet och föreslår därför i stället begreppet social grundtrygghet.

En av de frågor som ofta tagits upp i anslutning till diskussionen om socialbidragen är om socialtjänsten skall få sätta upp villkor för den enskilde för att han eller hon skall få ekonomiskt bistånd.

Från vår sida har vi ofta frågat oss vad det är för typ av villkor som avses och på vilka bidragstagare dessa villkor skall ställas.

I det betänkande vi nu har att ta ställning till föreslås att ungdomar under 25 år för att få ekonomiskt bistånd skall delta i praktik och kompetenshöjande verksamhet. Enligt vår uppfattning täcks därmed det behov som eventuellt kan finnas när det gäller att på något sätt utforma villkor.

Även om det ekonomiska biståndet inom socialtjänstlagen är en viktig del i det betänkande vi nu behandlar föreslås där flera förändringar av lagen på andra områden.

En positiv sådan förändring är att barnperspektivet nu förs in i lagtexten. Det ligger i linje med Centerns ställningstagande i fråga om att överföra FN:s barnkonvention till svensk lagstiftning. Ett enigt utskott har även i förhållande till propositionen gjort en mycket viktig förändring av förslaget till lagtext vad gäller placering av barn utanför det egna hemmet.

Det har ofta påtalats att socialnämnderna, trots att det finns intresserade och lämpliga anhöriga som är beredda att ställa upp som fosterföräldrar, väljer andra placeringar av barnet.

Enligt vår uppfattning mår barn oftast bäst av att få finnas kvar hos någon anhörig eller närstående inom det naturliga nätverk man är van vid. Det är därför ett mycket bra förslag som utskottet nu lägger fram.

Att få välja på vilket sätt man skall få den vård och omsorg man är berättigad till borde vara en självklarhet. Tyvärr har inte heller det fått utrymme i den nya lagtexten när det gäller äldrevård och omsorg.

Fru talman! Slutligen vill jag, när nu socialministern har kommit hit, passa på att ställa en liten fråga med anslutning till lagförslaget. Det är viktigt att socialtjänstens roll klarläggs i samhällsplaneringen, framför allt när det gäller vilken roll den skall ha i förhållande till annan lagtext och till andra myndigheters, utöver de socialas, agerande. När socialministern mycket vällovligt aviserar sin avsikt att ta krafttag mot den brant stigande försäljningen och konsumtionen av alkoholisk, och när våra EU-parlamentariker agerar för att få EU att förbjuda alkoholiken, då beviljar NUTEK bidrag till det enda företag i Sverige som tillverkar sådan alkoholisk. Det är uppenbart att regeringen och Socialdepartementet behöver hävda socialtjänstens roll inom den egna sfären för att hindra denna typ av övertramp. Jag skulle vilja passa på att fråga vilka åtgärder socialministern har för avsikt att vidta för att få bukt med denna bristande respekt för socialtjänstens intentioner.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 5 men står naturligtvis bakom samtliga reservationer där Centern finns med som undertecknare. Av tidsskäl nöjer jag mig med bifallsyrkande på de här två.

Anf. 70 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Ramlagar, som den lag vi nu bitvis skall ändra, har ju den fördelen att de tar avstånd från det förmynderi som fanns i gammaldags lagstiftning, som den vi hade inom socialtjänsten fram till början av 80-talet. Men de har också nackdelar. En sådan är att de ger utrymme för olika tolkningar i myndigheter och i domstolar. Det är inte alltid man som lagstiftare känner igen sig när man ser deras beslut och känner att det var så man menade när man fattade riksdagsbeslutet.

För en f.d. socialstyrelsebyråkrat som jag, som levt med bekymren att det har varit domstolarna som fastställt ersättningsnivån – med de långdragna och arbetskrävande processer det inneburit för såväl den enskilde som tjänstemännen – är det tillfredsställande att det nu i socialtjänstlagen införs en precisering av rätten till försörjningsstöd med införande av en riksnorm genom ändringen av 6 § socialtjänstlagen. Vi i Folkpartiet liberalerna tycker dock inte att namnet är det bästa utan hade velat använda begreppet ”miniminivå” i stället. Vi skulle också ha velat ha en korttidsnorm för personer som under kort tid har behov av socialbidrag, t.ex. studerande under somrarna.

Det som är allvarligt i den här propositionen är att det är otydligt preciserat i §§ 6 g och 6 h vad som skall ingå. I 6 g inräknas under begreppet ”annat bistånd” rätten till färdtjänst, hjälp i hemmet och särskilt boende. Det här är insatser som är av yttersta vikt för många äldre och för personer med funktionshinder. Syftet är ju att underlätta den dagliga livsföringen och i många fall möjliggöra kvarboende i det egna hemmet.

I propositionen räknar man upp vilka behov som skall tillgodoses men inte hur det skall ske. Man vet t.ex. inte om "hjälp i hemmet" omfattar ledsagning och nattpatrull. Man vet inte heller om här inräknas avlösning och tillgång till kontaktfamilj, eller om detta inräknas i 6 h, "bistånd i andra fall", vilket inte kan överklagas genom förvaltningsbesvär.

Den oklart formulerade lagtexten i propositionen innebär att utsatta människor, t.ex. personer med funktionshinder och många äldre, kan mista sina möjligheter att påverka och bestämma över sin egen situation. Detta står inte i samklang med portalparagrafen, där det står att social verksamhet skall bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet.

Vi i Folkpartiet liberalerna anser därför att regeringen bör återkomma med tydligare lagtext när det gäller §§ 6 g och 6 h, så att rättssäkerheten är garanterad för utsatta grupper som funktionshindrade och äldre, vilka är beroende av en fungerande socialtjänst. Med det yrkar jag bifall till reservation 19 under mom. 11.

Vi är också kritiska mot att regeringen inte lägger fram en mer heltäckande förändring av socialtjänstlagen. Socialtjänstkommittén under ledning av Carl-Anders Ifvarsson, som var statssekreterare i Socialdepartementet när detta leddes av Folkpartiet under tiden 1991 till 1994, presenterade hösten 1994 ett förslag till ny socialtjänstlag som var mycket mer heltäckande än det vi ser på riksdagens bord i dag.

En rad områden vill regeringen nu utreda vidare. Min fråga, eftersom socialministern är här, är: Får vi verkligen svar på de här frågorna 1998? Det är viktiga frågor för att det hela skall fungera väl.

De frågor som gäller är först och främst belysning av förändringarna i transfereringssystemen och deras påverkan på socialtjänstsystemen. Vi har ju problem med att få skattemedlen att fungera effektivt eftersom det finns spärrar av olika slag mot ett effektivt utnyttjande. Vidare skall socialtjänstlagens struktur och konstruktion ges en översyn. Avgränsningarna mellan rättighets- och skyldighetslagstiftning är en svår fråga men viktig att komma till rätta med. Gränssnittet mot arbetsförberedande verksamhet samt tillsynen av socialtjänstens verksamhet är också viktiga gränsdragningsfrågor. Viktigt är naturligtvis också socialtjänstens finansiering i en tid av svag ekonomi.

Här är inte tid att ta upp alla reservationer som Folkpartiet liberalerna står bakom, men jag vill ta upp tre punkter.

Den första är att vi anser att det är bra att kommunen får rätt att begära att den som är under 25 år och uppbär försörjningsstöd skall delta i sådan verksamhet som möjliggör för den enskilde att i framtiden försörja sig själv – men varför denna åldersdiskriminering? Kan vi få en förklaring på detta? Vi tycker att det bör gälla alla åldersgrupper. Givetvis är det viktigt att utvecklingen av den enskilde används på rätt sätt, så att man inte lägger in uppgifter som direkt motverkar den enskildes sökande efter jobb.

Det andra jag vill understryka är att jag, i likhet med tidigare talare här i talarstolen, är väldigt glad över att ett enigt utskott har ställt sig bakom att det i portalparagrafen nu sägs att det vid åtgärder som rör barn särskilt skall beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Jag känner glädje över att far- och morföräldrar och andra släktingar nu äntligen blivit myndigförklarade när det gäller fosterhemsplaceringar.

Jag vet minst ett morföräldrapar som i dag ser fram emot vårt tillkännagivande till regeringen om lydelsen i 22 § socialtjänstlagen, där det står: "Vid placering av barn bör i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Enligt 1 § skall dock barnets bästa alltid beaktas." Jag har nämligen här ett brev från en mormor, som kom till mig i förra veckan. Hon skriver så här:

"Jag vädjar till dig om hjälp som mormor till ett litet barn på knappt 1 år. Min familj önskar inget annat än att han ska få bo hos oss under den tid hans mamma inte orkar och klarar av att ha hand om honom. Enligt socialförvaltningen så får han det bättre hos en främmande familj. Det har vi mycket svårt att förstå. Han har varit placerad hos oss i 5 månader och nu ska han tas härifrån. Vad ska det bli av honom? Hur mycket skada tar han av det här? Hur mycket förstår han? Vad får han för men i vuxenlivet? Vad tänker och känner han när morfar, mormor, moster, gammelmormor och 'gammelmorfar' inte längre finns där för att trösta, 'gosa', leka eller busa?"

Och hon fortsätter litet längre fram:

"Vi i familjen upplever det som att hans mamma tappat en bit av sin motivation till att komma tillbaka till livet nu när hennes son ska till en främmande familj.

Detta lilla barn är en länk i en kedja. Om länken tas bort blir det ett tomrum som hans mor faller ner i.

Jag vädjar: Hjälp oss, hjälp hans mamma, hjälp oss!!!"

Jag ringde upp mormodern, då var det en tonårsmoster som svarade. När jag sade vem jag var blev utropet: "Får Sebastian stanna hos oss? Det får han väl, kan du ordna det?"

Det kunde jag ju inte lova honom. Men det jag lovade familjen var att skicka dagens betänkande och det här debattprotokollet. Nu hoppas jag på en omprövning av det här omplaceringsbeslutet för Sebastian, som har tillbringat halva sitt liv, som är en lång tid i en bebis liv, hos mormor och morfar och alla de andra. Det man nu måste göra är att se till Sebastians bästa. Vi vet av forskning från adoptionsområdet vilka allvarliga följder det kan bli för ett barn som i tidig ålder separeras från sina närstående. Men bebin kan ju inte beskriva det här, inte föra sin talan.

Det sista som jag vill ta upp är en fråga som socialminister Margot Wallström och jag har tragglat ett par gånger, och vi har pratat litet förbi varandra. Det gäller kvalitetssäkringen av de utländska behandlingshem dit kommuner för samhällets medel skickar personer som är i behov av hjälp och vård. Bakom detta ligger att trycket på behandlingshemmen här hemma ökar med det ökande antalet narkotikamissbrukare. Dessutom är kommunernas ekonomi sviktande, därför kan det finnas en naturlig förklaring till att man söker billigare vårdalternativ utomlands.

Men det är viktigt att inte okritiskt köpa de här platserna. Jag vet att sådana köp har ägt rum i Frankrike, där det från franskt auktoritativt håll finns en kritik mot den aktuella verksamheten. Medan de svenska behandlingshemmen står under Socialstyrelsens tillsyn har vi naturligtvis inget ansvar för dem som finns utomlands. Vi kan inte heller gå in och ha tillsyn över dem. Men det som jag och Folkpartiet liberalerna är ute efter är att vi på något sätt skall få en dialog mellan de kommuner eller länsting som skickar sina klienter/patienter utomlands och de tillsynsmyndigheter som finns i det aktuella landet, så att man är säker på att det är en

kvalitativt bra vård som den enskilde får och att vederbörande inte får illa av en behandling som vi inte skulle acceptera här hemma. Jag hoppas därmed att socialministern är på det klara med vad det är som jag är ute efter, för jag kommer att tjata om det här.

Med respekt för kammarens trängda tidsschema och i enlighet med det som har sagts i talmanskonferensen om antalet voteringsrättigheter i kammaren yrkar jag bifall endast till reservation 19 under mom. 11. Men givetvis står Folkpartiet liberalerna bakom alla sina övriga reservationer.

Anf. 71 MARIE ENGSTRÖM (v):

Fru talman! När vi nu skall debattera socialtjänsten tänkte jag inleda med att läsa några texter som har tagits fram i ett skivprojekt som vi har i mitt hemlän. Det är Länsstyrelsen i Värmland som har tagit initiativet och som just nu håller på att sammanställa materialet till en rapport.

Det som förenar de människor som har skrivit är att de alla just nu har socialbidrag. Alla har varit beroende av det en längre tid och anledningen har varit arbetslöshet. De är ändå alla unika exempel på människor som har tvingats söka socialbidrag. Jag tror också att de historier de berättar för oss gäller väldigt många andra runt om i landet.

Det är alltså mycket målande beskrivningar av olika livsöden. Det handlar om hur man blir bemött. Det handlar om hur man upplever skam och förnedring. Några berättar om uppväxtförhållanden i missbrukarhem och andra om hur man försöker leva på marginalen. Men det handlar också om tankar och drömmar om framtiden och om familjeband som känns viktiga.

Meningen är att detta skall läsas av beslutsfattare, t.ex. av oss som sitter här. Det skall kunna öka förståelsen för de här stora och svåra frågorna. Avsikten är att vi verkligen skall tänka till på vad vi menar när vi pratar om delaktighet i samhällslivet och respekt för den personliga integriteten.

Jag tänkte först läsa upp en kort berättelse där en ensamstående mamma beskriver sitt första besök på socialförvaltningen. Hon kallar berättelsen för Bemötandet:

Socialförvaltningen. Redan på gatan utanför, i trappan på väg upp, känner jag ögonen på mig. Känner hur det pirrar i huden. Det känns som om alla känner mig, vet vem jag är. Situationen känns plötsligt absurd. Jag biter ihop tänderna, lyfter på huvudet och går in.

Tjejen bakom glasrutan känner jag sen tidigare. Hon ler igenkännande. Hennes ansiktsuttryck skiftar mellan förvåning, nyfikenhet och, som jag upplever det, förlägenhet, när jag frågar efter socialsekreteraren. Jag tvingar mig till att stå avslappnad och lugn när hon ringer upp och frågar om jag är väntad.

– Varsågod! Trappan rakt upp. Sitt och vänta utanför dörren, uppmanar hon.

Så sitter jag ytterst på stolen i korridoren. Väntar. Känner mig som om jag vore ett utställningsföremål. Folk går förbi. Alla tittar.

Jag känner hur jag svettas. Först är det varmt, sedan kallt och klibbigt. Fastän jag är nyduschat känner jag mig ofräsch.

Så öppnas dörren och socialsekreteraren säger:

– Hej, varsågod!

Jag ser framför mig en tjej, tuggummituggande.

– Jaha, varför har du kommit hit?

Jag börjar förklara. Ensam med fyra barn, inga pengar. Så ringer telefonen. Det var tydligen en kompis. De diskuterar vad de ska göra tillsammans på kvällen. Så småningom läggs luren på.

– Nu, vill du berätta från början!

Jag orkar inte detta. Det smakar galla i munnen. Detta är mitt liv. Men vad har jag för val. Jag har ju inga pengar.

I slutet av berättelsen skriver kvinnan så här:

Jag försöker hålla huvudet högt när jag går ut. Trottoaren gungar. Jag hittar en tom bänk i parken. Förödmjukelsen, skammen, svider i mig. Att jag kände mig så liten.

Efter detta tänkte jag läsa upp några mycket korta avsnitt. Det första är skrivet av en kvinna. Hon kallar sin berättelse En dag som alla andra:

Livet utanför den sociala samvaro som en arbetsplats innebär har börjat kännas påträngande. Den ekonomiska situationen har också börjat bli oroväckande svår, vilket även det hindrar mig från möjligheten att i någon större utsträckning träffa folk. Tandläkarbesök är ett minne blott. De gånger någon tand behöver lagas får tandläkaren dra ut den i stället. Det blir billigare. Läkarbesök får vänta i det längsta.

En kopp kaffe och sedan är det bara att invänta dagens stora händelse, posten. För att spara på el brygger jag kaffe i större mängder och slår upp på en termos. Det betyder att mitt kaffe nu inte är dagsfärskt utan bryggdes kvällen före.

Nu kommer posten. Undrar om han har pengar med sig i dag. Jag skyndar ut till brevlådan för att se efter.

Jag skall avsluta med ett kort stycke där en annan kvinna beskriver hur svårt det är att få pengarna att räcka till:

Själv har jag slutat att äta varje dag. Mjölk, bröd och pålägg är inte att tänka på för min egen del, det får gå till barnen. Jag lagar riktig middag till dem. När jag äter själv blir det bukföda. Makaroner eller ris. Än så länge har barnen haft mat varje dag, tack vare vänner som ställer upp. Men detta håller ju inte i längden. Jag måste få ett snabbt slut på detta. Vänner är vänner, inte försörjare till mina barn.

Fru talman! Jag har nu använt en ganska stor del av min talartid till att läsa upp delar av enskilda människors berättelser. Men som jag sade har jag valt att göra så därför att jag tycker att det är det bästa sättet och det som ger de bästa argumenten i arbetet för att få människor att känna sig delaktiga och få möjlighet att leva på en skälig nivå. Det är också viktigt när vi pratar om att visa respekt för den personliga integriteten.

Vänsterpartiet har ställt sig bakom förslaget till riksnorm. Vi tycker också att det är bra att portalparagrafen har kompletterats med en skrivning om barnens bästa. Vi är också nöjda med att man nu vid familjehemsplaceringar i första hand kommer att se över om barnet kan placeras hos någon anhörig eller annan närstående. Att på det här sättet betona familjens och den närmaste kretsens betydelse tycker vi är en bra signal. Forskning har också visat att man många gånger underskattar familjens eller de närståendes betydelse.

I en rad reservationer har vi utvecklat våra förslag som vi tycker är förbättringar. Vi tar t.ex. upp behovet av könsbaserad statistik som underlag för konsekvensanalyser. Vi tar också upp problematiken med hushållsgemenskap i de fall föräldrar har vuxna hemmaboende barn.

Några av våra reservationer tänkte jag utveckla litet mer.

Vi anser att det skall finnas skäl att lägga in ytterligare poster i försörjningsstödet. Dessa skall behovsprövas utifrån den kostnad som kan uppkomma under den period som den enskilde får ekonomisk hjälp. Beräkningar skall göras efter vad som är skäligt. De poster som vi vill ha med är möbler, tandvård och psykologisk behandling.

Tandvårdsförsäkringen har urholkats på ett sådant sätt att det många gånger är svårt för socialbidragstagare att få nödvändig tandvård. Att som regeringen gör dela på akut tandvård och annan tandvård tror vi är olyckligt. För det första måste det ju innebära svåra gränsdragningsproblem. För det andra är ju all vård tandvård egentligen preventiv just i syfte att man skall slippa lidande och att tänderna blir dåliga. Det är egentligen ingen ekonomi i att vänta med tandvård. De stora behandlingarna är ju också många gånger mycket dyrare än de små behandlingarna. Och inte är det väl värdigt att det blir som för kvinnan i det avsnitt jag läste nyss?

När det gäller s.k. annat bistånd tycker vi att det är olyckligt att vissa delar inte omfattas av möjligheten att överklaga till förvaltningsdomstol. Det gäller bl.a. avlösar- och ledsagarservice som enligt förslaget endast skall vara frivilliga insatser för kommunerna. När det gäller avlösning är vi rädda för att detta särskilt kommer att drabba föräldrar till funktionshindrade barn och personer som ställer upp och bistår sina anhöriga.

Annat bistånd omfattar också beslut om vård och behandling. När det gäller att upphöra med ett missbruk är det viktigt att missbrukaren själv kommer till insikt om att han eller hon vill sluta med droger. Ett sätt att nå framgång är, tycker vi, att man själv så långt möjligt har möjlighet att påverka behandlingsform.

Socialstyrelsen och AMS har nu i uppgift att lämna förslag för att öka möjligheten för ungdomar upp till 25 år att delta i kompetenshöjande verksamhet. Detta kan gälla både arbete och utbildning. Det är väldigt bra att man arbetar på det här sättet för att öka ungdomarnas kompetens. Häromdagen fick vi t.ex. genom Socialstyrelsen höra att ungdomarna tillsammans med ensamstående föräldrar och invandrare hittills tillhör 90-talets förlorare i flera avseenden, inte minst när det gäller möjligheten att få jobb. Syftet med den kompetenshöjande verksamheten är, som det står i betänkandet, att förhindra att yngre människor fastnar i ett passivt bidragsberoende. Jag delar helt den målsättningen.

Från Vänsterpartiets sida har vi ändå några frågetecken.

För det första har vi ju inte fått någon rapport än om vad verksamheten skall innehålla.

För det andra vill vi att kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna skall klargöras på det här området innan vi fattar beslut. Kommer kommunernas kostnader att öka i och med detta, eller kommer staten att gå in? Finns det i så fall pengar avsatta i budgeten? Vi har i en reservation tagit upp frågan om hur kostnaderna över huvud taget skall fördelas mellan staten och kommunerna i de här sammanhangen, och vi menar också att det är viktigt att finansieringsprincipen får råda.

För det tredje skall ersättningen uppgå till minst vad man kan vara berättigad till i socialbidrag, sägs det i propositionen. Bör man inte se upp här, så att man inte hamnar i en gråzon? Vi är av den uppfattningen att om man utför ett arbete skall de lagar som råder på arbetsmarknaden

också råda här. Det som betalas ut skall betraktas som lön, och de rättigheter som finns på arbetsmarknaden skall också beaktas.

Tidigare i år har fall uppmärksammats där enskilda socialbidragstagare har blivit i stort sett gratis arbetskraft åt företag. I denna del bör förslaget ses över bättre för att motverka att vi får en marknad med människor som varken är arbetstagare eller socialbidragstagare utan befinner sig i en gråzon.

Ungdomssatsningarna skulle kanske i stället göras inom arbetsförmedlingens verksamhetsområde. Personligen skulle jag hellre vilja skicka i väg arbetslösa ungdomar till arbetsförmedlingen än till kommunens socialförvaltning. Arbetslösa ungdomar skall inte vara socialbidragstagare. Det är viktigt att vi gör vad vi kan för att socialbidragen skall motsvara sitt ursprungliga syfte: att vara ett ekonomiskt stöd då alla andra vägar är uttömda. I dag har tyvärr socialbidragen alltför mycket fått karaktären av att vara en försörjningskälla.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom Vänsterpartiets alla reservationer, men jag yrkar bifall till reservationerna 6, 13 och 16.

Anf. 72 THOMAS JULIN (mp):

Fru talman! Det gläder mig att det s.k. mormorsupprorets envisa kamp för att anhöriga och närstående i första hand utreds när ett barn av någon anledning måste placeras utanför hemmet nu vunnit gehör hos ett enat socialutskott. Därmed har också ett av Miljöpartiets viktiga yrkanden vunnit gehör.

Trots detta beslut vet jag att det finns en oro över att det i texten står ”bör” i stället för ”skall” när det gäller att i första hand utreda en placering hos anhöriga. Men jag utgår från att landets socialtjänster tar till sig detta tänkande och alltid prövar om det är möjligt med en placering hos anhöriga. Vi vet ju alla hur viktiga rötterna är.

Jag vet att man på många ställen redan arbetar efter de här idéerna, men genom alla kontakter jag har haft runt hela landet under de senaste två åren vet jag också att det finns ett stort antal fall där man inte över huvud taget har försökt hitta en placeringsmöjlighet i barnets släkt eller närhet och där man medvetet avstått från att utreda om det finns någon möjlighet till släktplacering. Detta förfaringsätt har skapat många tragedier, mycket sorg och mycket vrede då t.ex. mor- och farföräldrar i 50-årsåldern anses vara för gamla samtidigt som en moster i 30-årsåldern kan anses vara för ung.

Nu gäller det att vi följer upp det här beslutet och ser vad som sker hos socialnämnderna så att vi verkligen får den här viktiga förändringen genomförd såsom vi tänkte oss.

Fru talman! I våra motioner har vi i Miljöpartiet även ett flertal andra viktiga yrkanden. Det handlar bl.a. om att vi anser att modellen med familjerådslag skall användas i större omfattning än i dag när situationen för ett barn är sådan att socialtjänsten måste ingripa. Vi anser att man bör använda sig av den modellen för att försöka lösa alla de gamla konfliktfall som i dag finns mellan familjer, anhöriga och socialtjänsten där barnets anhöriga många gånger med all rätt upplever att de inte får delta i viktiga beslut som berör dem och deras anhöriga och där socialtjänsten stänger dem ute i stället för att hjälpa, stödja och finna en gemensam lösning.

När det gäller familjerådslag tycker jag att det är synd att vi inte även här kunde komma överens, så att vi redan nu kunde gå vidare med ytterligare satsningar på familjerådslag jämsides med att metoden utvärderas. Det finns så många förtvivlade människor i vårt land som snarast borde få pröva att lösa sin situation genom ett familjerådslag och som borde få känna att även de har rätt att komma med förslag till en lösning och att någon verkligen lyssnar på dem.

Söderhamns kommun är den kommun som har kommit längst i landet när det gäller familjerådslag. För mig har denna kommun blivit den goda förebilden, och den är värd att studeras. Familjerådslag är den arbetsmetod som ger de berörda familjerna rätt att vara delaktiga, en rätt som alla familjer med problem måste få.

Men än är det inte för sent. Röstar Centern och Vänsterpartiet med oss andra – Miljöpartiet, Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna – och stöder reservation 40 kan familjerådslagen fortsätta utvecklas samtidigt som utvärderingen genomförs.

Fru talman! Jag passar här på att yrka bifall till reservation 40 som handlar om familjerådslag.

Vi i Miljöpartiet vill också tillsätta en kommitté som ser över den sociala lagstiftningen och dess tillämpning för att skapa ett humanare omhändertagande av barn och en bättre rättssäkerhet.

Under den senaste tiden har jag vid ett flertal tillfällen fått uppgifter som gör att rättssäkerheten inom socialtjänsten i vissa fall måste ifrågasättas.

Ett flertal personer som utretts har gjort gällande att man vid utredningarna enbart tagit upp det som talar mot dem och då ofta också förstorat det negativa. Samtidigt har man medvetet utelämnat det som varit till fördel. Många har också upplevt att sanningen har förvanskats. Det är även vanligt att s.k. frivilliga omhändertaganden av barn upplevs som att de sker under hot. Många har även uppgivit att de av rädsla för repressalier inte vågar ifrågasätta socialtjänstens beslut, eftersom de är rädda för att de skall straffas av socialtjänsten genom att t.ex. umgänget med ett omhändertaget barn försvåras.

De påståenden som jag beskrivit har framförts till mig vid ett flertal tillfällen i telefon, muntligt och brevledes. De har också bekräftats som tillämpliga arbetsmetoder av socialtjänstemän.

Det är min övertygelse och förhoppning att de allra flesta socialtjänstemän arbetar på ett annorlunda sätt än vad jag har beskrivit, men det finns ändå all anledning att uppmärksamma frågan.

När barn far illa är det samhällets skyldighet att ingripa. Men sådana ingripanden måste ske med stor försiktighet och på ett rättssäkert sätt. Ett felaktigt ingripande kan skapa livslånga sår hos barnet och dess anhöriga, och tron på rättssamhället kan för alltid gå förlorad.

En annan viktig fråga som vi tar upp är att man bör se över socialsekreterarnas utbildning och införa legitimation för socialsekreterarna. Någon som är oerfaren skall inte kunna få hand om utredningar som kan vara avgörande för en människas hela fortsatta liv.

Fru talman! När det gäller socialtjänstlagen i övrigt anser vi att alla beslut som fattas med stöd av lagen skall kunna överklagas, vilket vi yrkade i vår motion. I reservationen räknas ett antal situationer upp där vi

anser att man skall ha rätt att överklaga, men tanken är att det skall gälla alla beslut som fattas med stöd av lagen.

Vi i Miljöpartiet ställer oss inte bakom regeringens förslag om aktiva åtgärder för att ungdomar under 25 år skall få försörjningsstöd. Vi anser däremot att kommunen skall erbjuda någon form av arbete. Det måste ske på frivillig basis. Det måste finnas en dialog mellan kommunen och den hjälpsökande. Det måste vara den hjälpsökande som bedömer vad han eller hon anser är kompetenshöjande och utvecklande. Annars kan det här förslaget få utvecklas till en form av tvångsarbete, där man får arbeta till en väldigt låg lön. Det kan aldrig vara meningen.

Fru talman! Jag står bakom samtliga av Miljöpartiets reservationer. Jag yrkar bifall till reservation 35, som handlar om omhändertagande av barn, samt till reservation 40, som handlar om familjerådslag.

Anf. 73 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Jag tycker att jag alltid närmar mig sådana här frågor med stor ödmjukhet. Man skulle egentligen vilja ha dessa människor här, så att man riktigt fick tala om hur väl man vill människor som har en utomordentligt svår situation. Det kanske inte alltid är så lätt att förstå, för den som varje dag kämpar för att få matkassan att gå ihop och för att få pengar till att betala de nödvändiga räkningarna. Man kan alltid försöka.

Fru talman! Jag vill först tala litet grand om den s.k. riksnormen, som också tas upp i detta socialtjänstbetänkande.

I direktiven för översynen av socialtjänstlagen angavs en klar målsättning vad gäller socialbidragen:

”Det finns enligt min mening inte någon anledning att överge den princip, enligt vilken kommunerna har stor frihet att med vissa begränsningar själva bestämma normer för socialbidragen. Det är däremot angeläget att åstadkomma större enhetlighet vad gäller normernas konstruktion och innehåll.”

Så skrev statsrådet Bengt Lindqvist, Socialdemokraterna, när han den 13 juni 1991 utformade direktiven för denna översyn av socialtjänsten. Statsrådet Bengt Westerberg, Folkpartiet, företog ingen ändring i direktiven när han tillträdde vid regeringsskiftet i oktober samma år.

Det är märkligt att majoriteten har avlägsnat sig från dessa direktiv. En liten gnutta komiskt är det, med tanke på den politiska hemvisten för de två statsråd som haft sitt ord med när det gäller att ange direktiven för utredningen. Nu uppvisar dessa två partier, Socialdemokraterna och Folkpartiet, tillsammans med Vänsterpartiet ett förslag där man helt uppenbart ikläder sig rollen som förmyndare åt sina egna och andras partikamrater ute i kommunfullmäktige, kommunstyrelser och socialnämnder.

Fru talman! Därför har jag reserverat mig mot majoritetens förslag på denna principiellt avgörande punkt. Så har också vår representant i Socialtjänstkommittén gjort.

Jag hävdar att kommunerna skall ges förtroendet att bestämma normer för socialbidragen. I grunden är det en fråga om tilltron till den kommunala självstyrelsen.

Enligt mina utgångspunkter som kristdemokrat är det naturligt att låta de beslut som kan fattas på en beslutsnivå nära människorna fattas där. Motivet till att kommunerna skall ges mandat att fastställa normnivån är bl.a. att såväl kostnadsnivå som lönenivån för breda löntagargrupper

skiljer sig mellan olika delar av landet. Den nivå på biståndet som skall utbetalas för de i lagen angivna biståndsområdena bör vara i överensstämmelse med vad man i den enskilda kommunen finner rimligt. Detta är grundläggande för den kommunala demokratin. Socialbidragsnivåer som saknar folkligt stöd är ofta nedbrytande för den gemenskap som är nödvändig i samhället. Enligt min mening borde majoriteten i så fall ha tagit de logiska konsekvenserna och samtidigt förordat ett statligt finansierat socialbidrag. Men det har man inte gjort.

Att det föreligger skillnader mellan olika kommuner vad gäller lönenivån för breda löntagargrupper är uppenbart för de flesta. För en tid sedan fick jag från Länsstyrelsen i Kalmar län, som är mitt hemlän, en statistiksamling som bl.a. redovisade inkomstnivån i vårt län i jämförelse med genomsnittet för riket. Förutom att medelinkomsten i Kalmar län hör till de lägsta i landet visar det sig att skillnaden mellan olika kommuner blir tydlig när man ser förhållandet för gruppen löntagare med en inkomst under 100 000 kr per år. Genomsnittet för riket är att 27 % återfinns i denna inkomstgrupp. För exempelvis Borgholm på Öland finner man att hela 43 % av löntagarna i denna kommun har en årsinkomst under 100 000 kr. I Torsås kommun är det 38 % och i Högsby 34 %, för att plocka några siffror från mitt hemlän.

För alla som vill visa respekt för skillnaden mellan olika delar av landet blir majoritetsförslaget obegripligt. Det är ju via kommunalskatten som kommittémajoriteten vill finansiera den s.k. riksnormen. Den variation som vi tvingas acceptera vad gäller medelinkomster för olika kommuner bör rimligtvis kunna beaktas i någon mån också när det gäller att fastställa normnivån för biståndet. Det är trots allt från dessa skattebetalare, med en relativt sett låg inkomst, som finansieringen av biståndet skall tas.

Detta sätt att se på kommunala frågor hotar inte solidariteten. Tvärtom stärker det respekten för kommuninvånarna och grundlägger det folkliga stöd som socialtjänsten behöver. Jag är övertygad om att det bland landets kommunpolitiker finns en vilja att visa solidaritet med utsatta grupper och fastställa normnivåer som skapar en grundtrygghet för alla kommunmedborgare.

Fru talman! Jag vill kommentera några av de reservationer som finns fogade till betänkandet. Jag vill redan nu yrka bifall till reservationerna 18 och 26.

Till skillnad från regeringen föreslog kommittén att även personligt stöd samt vård och behandling som inte är hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen skulle omfattas av begreppet "annat bistånd". Enligt min mening bör de anhörigas situation lyftas fram och deras arbete uppvärderas. De måste få veta att deras arbete är viktigt. De behöver stöd och avlastning, men också information, kunskap om sjukdomar och träning i t.ex. olika handikapp. Det är angeläget att rätten till bistånd även omfattar personligt stöd samt stöd och avlastning för anhörigvårdarna.

Fru talman! Den enskildes inflytande över vården och möjlighet att välja insats är avgörande för motivation och behandlingsresultat. Regeringens förslag innebär emellertid att exempelvis en missbrukare inte längre har möjlighet att överklaga ett beslut om viss vård eller behandling genom förvaltningsbesvär. Detta är otillfredsställande. Rätten till bistånd

bör därför omfatta även vård och behandling som inte är hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen.

Jag vill säga några ord om reservation 22. Det förebyggande arbetet bland barn och ungdomar görs i dag till stor del av andra kommunala organ än socialtjänsten. För att nå en samordning av de resurser som finns i kommunens förvaltningar och i de frivilliga organisationerna bör det enligt min mening vara en skyldighet för kommunerna att upprätta en särskild plan till stöd för det allmänt förebyggande arbetet bland barn och ungdomar. Detta är utomordentligt viktigt i en tid när många barn och ungdomar får illa.

Så vill jag gå till reservation 38 om kontaktpersoner. En stor del av de ungdomar som vistas på LVU-hem återfaller tyvärr i kriminalitet och drogmissbruk när vården upphört. Uppföljningsverksamheten har stora brister. Ett alternativ till det nuvarande systemet vore att minska på tiden som tillbringas på vårdhem för att på så sätt finansiera kontaktpersoner som ansvarar för uppföljning på ungdomarnas hemort. Det skulle göra behandlingen effektivare inte bara ur kostnadssynvinkel utan framför allt ur vård- och rehabiliteringssynvinkel.

Fru talman! Jag vill också uttrycka min stora glädje över att ett enigt socialutskott nu vill ha ett tillägg när det gäller barn som måste placeras, nämligen att man i första hand skall undersöka om det finns några i barnets närstående krets som kan ta över ansvaret. Det är ett oerhört framsteg, tror jag, för först och främst barnen, men även för den lilla gemenskapens betydelse. Släktbanden kan inte nog betonas när föräldrarna av någon anledning inte kan ta ansvar för sina barn.

Fru talman! Som jag sade tidigare står vi naturligtvis bakom alla våra reservationer, men för tids vinnande har jag bara yrkat bifall till två.

Anf. 74 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Chatrine Pålsson apostroferade Folkpartiet. Vi utgår från den enskildes behov och hur det bäst kan tillgodoses genom en ramlag som socialtjänstlagen. 15 års erfarenhet har visat att ramlagen har tolkats på olika sätt med, som jag nämnde tidigare, långdragna rättsliga processer och andra problem. Det är därför vi ställer oss bakom en miniminivå, som vi vill kalla det, för sådana ting som livsmedel, kläder, skor etc., som är lätta att prissätta.

Problemet, som vi ser det, är att rätten till annat bistånd inte är ordentligt preciserad i lagen och därför kan ge utrymme för olika tolkningar i olika delar av landet till men för den enskilde. Det är den enskilde vi vill värna om.

Anf. 75 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag är väl medveten om att det blev något slags liten kompromiss på slutet. Vad jag tog fram i mitt inledningsanförande var Bengt Westerbergs grundsyn när han tillträdde som socialminister. Det finns väl alltid anledning att göra vissa justeringar, men det fanns ju redan när Bengt Westerberg tog över socialministerposten ganska många års erfarenhet.

Jag tycker ändå att man måste använda subsidiaritetsprincipen. Besluten skall fattas på lägsta effektivaste nivå i så stor utsträckning som det är möjligt, eftersom det de facto är kommunerna som betalar.

Prot. 1996/97:112

2 juni

*Ändring i
socialtjänstlagen*

Anf. 76 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Direktiven gav utrymme för detta ställningstagande, om det fanns fakta i målet som talade för det. Det var det som kom fram och dokumenterades i den utredning som Carl-Anders Ifvarsson ledde. Vitsen med utredningar är att de får sina direktiv. Direktiven får inte vara för hårt bindande. Sedan kommer man fram till erfarenheter som dokumenteras och som är viktig grund för denna typ av ställningstagande. Då måste man naturligtvis gå vidare och också föra fram förslagen. Det är det som nu sker.

Anf. 77 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Under de år i början av 1990-talet när arbetslösheten steg upp till höjder vi aldrig tidigare skådat förändrades Sverige. Arbetslöshetens pris är högt. Arbetslöshet leder till ökade klyftor mellan människor, till ökade motsättningar och i värsta fall till att människor slås ut inte bara från arbetslivet utan också socialt.

Därför måste vi på alla sätt motverka de tendenser till ökade klyftor som finns mellan dem som har arbete och dem som är arbetslösa, mellan dem som kan försörja sig själva och dem som behöver samhällets hjälp, mellan infödda svenskar och invandrare.

Därför är kampen mot arbetslösheten den viktigaste insatsen också på det socialpolitiska området. Den öppna arbetslösheten skall halveras till år 2000. Det är det överordnade målet för allt vårt arbete här i riksdagen och i regeringen. Därför har vi fattat beslut som räddat oss ur den akuta krisen i Sveriges ekonomi. Därmed har vi också pressat ned räntor och börjat få fart på tillväxten och ekonomin.

Därför behandlar riksdagen nästa vecka regeringens förslag om att ytterligare stärka kommuner och landsting genom att fördela ytterligare 8 miljarder till vård, omsorg och skola. Alla dessa beslut, och fler därtill, leder mot målet att halvera den öppna arbetslösheten.

Det var tankvärda texter som lästes upp. Jag tycker att det är viktigt att ha med detta i bakgrunden.

Fru talman! Den fråga som vi behandlar här i kammaren gäller förändringar av socialtjänstlagen, betänkande 1996/97:SoU18. Det känns angeläget att placera socialpolitiken i det sammanhang där den hör hemma, nämligen i en helhetssyn på samhällsutvecklingen.

Från att tidigare i många avseenden ha haft en överordnad och kontrollerande funktion i förhållande till den enskilde skall socialtjänsten ha en serviceinriktad och hjälpare funktion. De övergripande målen för verksamhet inom socialtjänsten som kommer till uttryck i lagens inledande målparagraf är demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet. Fri-villighet och självbestämmande skall vara vägledande vid handläggningen av enskilda ärenden.

Det är i ljuset av de förändringar som har skett under kanske framför allt 1990-talet som dagens ärende skall ses. Utvecklingen på arbetsmarknaden och de ekonomiska ansträngningar som kommunerna och staten

har gått igenom – bl.a. som en följd av minskade skatteintäkter i arbetslöshetens kölvatten – är grunden för de förändringar i socialtjänstlagen som regeringen har föreslagit och som en majoritet i socialutskottet har tillstyrkt.

Fru talman! Jag skall inte uppta kammarens tid med att gå igenom varje enskild förändring av lagen som föreslås i betänkandet och i propositionen. Men jag vill gärna gå in på några områden litet närmare. Det gäller de mest avgörande förslagen. Det handlar om en s.k. riksnorm för försörjningsstöd, om rätten till annat bistånd, om rätten att överklaga kommunens beslut, om stöd till anhöriga, om rätten att flytta till en annan kommun även om man har behov av omfattande vård och omsorg och om barnens rätt i kontakter med socialtjänstlagen.

Jag börjar med barnens rätt. Jag är glad över att kunna konstatera att alla partier i riksdagen i sak ställer sig bakom förslaget om att en ny bestämmelse förs in i socialtjänstlagens portalparagraf. Den nya bestämmelsen innebär att socialtjänsten måste ta särskild hänsyn till vad barnets bästa kräver. Med dagens beslut ser vi också till att flickor och pojkar har rätt att komma till tals när en åtgärd berör dem. Deras inställning skall så långt som möjligt klarläggas, och socialtjänsten skall ta hänsyn till barnets egen vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Det betyder inte nödvändigtvis att barnets inställning alltid väger tyngst, men det betyder att hans eller hennes synpunkter alltid måste utredas, redovisas och beaktas.

Därmed kan vi i enighet i denna riksdag föra in den tredje artikeln i FN:s barnkonvention i socialtjänstlagen. Det är ett beslut som vi har anledning att vara både glada och stolta över.

En förändring som också har nämnts när det gäller barn rör barnens rätt vid familjehemsplacering. Det är också i det fallet viktigt att understryka att det i första hand handlar om barnets bästa.

Även när det gäller frågan om rätten att flytta till en annan kommun känns det bra att kunna konstatera att vi nu ger lagstöd åt äldre och funktionshindrade med stora behov av vård och omsorg. Även om detta är ett problem som inte har berört så stora grupper känns det angeläget att frågan nu har fått en lösning. Och för de individer som berörs är detta beslut ett viktigt steg mot rätten att själv bestämma över sitt liv.

Jag vill i detta sammanhang också konstatera att det är glädjande att äldres rätt till självbestämmande, integritet och trygghet lyfts fram på flera ställen i betänkandet.

När det gäller kommunens stöd och avlösning till anhöriga som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder kommer vi att noga följa utvecklingen. Det är viktigt att se anhöriga som en resurs i vården och omsorgen.

Fru talman! Det i propositionen som har vållat mest debatt gäller förslagen om socialbidragen och den s.k. riksnormen. Det har också tagits upp här av tidigare talare. Det fanns skäl att göra förändringar och införa en riksnorm i stället för att ha det som tidigare – att kommunen beslutade. Den utredning som debatterades här tidigare kom fram till att det var stora skillnader mellan kommunerna – större än vad som var skäligt med hänsyn till olika löneskillnader i de olika kommunerna.

Socialbidrag och andra insatser från socialtjänsten riktar sig till dem som är mest utsatta i samhället. Socialbidraget är samhällets sista skydd,

när allt annat har prövats. Utskottets majoritet delar regeringens bedömning att det krävs en lagstiftning med garantier om lika behandling över hela landet när det gäller den grundläggande försörjningen. Det är en fråga om rättssäkerhet för de mest utsatta – för dem som verkligen behöver samhällets stöd.

Den rättssäkerheten är ett nationellt ansvar. Samtidigt måste detta balanseras mot kommunernas rätt till självbestämmande och inflytande. Många frågor avgörs bäst i kommunerna, där man känner till de lokala förhållandena.

De förslag som vi behandlar i dag är en klok avvägning mellan å ena sidan den enskildes rättssäkerhet och rätt till lika behandling och å andra sidan det kommunala självbestämmandet. I propositionen föreslås en rikstäckande schablon som garanterar alla ett visst grundläggande skydd.

De förändringar som vi nu gör i socialtjänstlagen innebär att vi minskar utrymmet för tolkningar i domstol. Därmed förflyttas inflytandet från den juridiska till den politiska sfären, och det är angeläget mot bakgrund av att antalet överklaganden har ökat markant under senare år. Men det är också viktigt att konstatera att behovet av överklaganden minskar tack vare den tydlighet som nu finns i förslaget till lagstiftning.

När det gäller resonemangen om socialbidragen och annat bistånd är det viktigt för mig som socialdemokrat att säga att det handlar om solidaritet. Socialbidraget är det yttersta skyddet för de människor som av olika skäl inte klarar sin försörjning. Det är ett skydd som måste finnas när man behöver det – oavsett vem man är eller var man bor. Och det är en rättighet.

Fru talman! Till betänkandet har fogats 50 reservationer och ett särskilt yttrande. Jag kan inte kommentera alla reservationer här, men jag har några kommentarer.

Moderaterna tar i sin reservation om allmänna utgångspunkter för socialtjänsten upp frågor som rör den enskildes ansvar och att grunden för socialtjänstlagen måste vara att aktivera människor i stället för att passivera dem.

En viktig förändring i lagen, som vi skall fatta beslut om, rör ungdomarna. Kommunerna skall ställa krav på att våra ungdomar skall delta i studier eller praktik för att de skall få socialbidrag. Det är viktigt att våra ungdomar inte blir bidragsberoende, men så långt som moderaterna vill gå – att detta skall gälla alla – vill majoriteten i utskottet inte gå.

Det finns också i moderaternas reservationer vissa motsägelser. När det gäller riksnormen sägs det i en reservation att förslaget innebär ”ytterligare en detaljstyrning av kommunerna”. Det står också att det är en fråga om tilltron till det kommunala självstyret. I reservation 15 vill man dock ha rätt att överklaga när det gäller rätten till annat bistånd. Hur är det? Har moderaterna tilltro till det kommunala självstyret eller inte?

Barnens bästa lyfts fram i betänkandet. Och, som jag sade, tredje artikeln i FN:s barnkonvention skrivs in i lagen. Barnkommitténs arbete är i slutskedet. Och ett omfattande arbete har under senare år skett när det gäller barnens bästa. Därför vill jag fråga Barbro Westerholm vad vi kan göra ytterligare. Jag tänker på den reservation från Folkpartiet som finns fogad till betänkandet; jag har inte kunnat se vad Folkpartiet vill göra som inte redan är under arbete.

Ett flertal reservationer rör annat bistånd och rätten att överklaga. Att vi gör förändringar när det gäller överklaganderätten innebär ju inte att kommunerna kan låta bli att ge vård till missbrukare och stöd och avlösning till anhöriga. Och vi kommer, som jag sade tidigare, att följa utvecklingen.

Flera reservanter vill att en ny utredning skall tillsättas för att se över ett antal områden, bl.a. finansiering och samband mellan socialbidraget och övriga transfereringssystem. Här vill jag säga att reservanterna är tillgodosedda i och med att regeringen i propositionen har föreslagit att en ny utredning skall tillsättas.

Fru talman! Låt mig sluta där jag började. Vi måste på alla sätt motverka de tendenser till ökade klyftor som finns mellan dem som har arbete och dem som är arbetslösa, mellan dem som kan försörja sig själva och dem som behöver samhällets hjälp, mellan infödda svenskar och invandrare.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 78 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Vad gäller den fråga som Christina Pettersson ställde till mig vill jag säga att ord ibland har fasligt svårt att lyfta från papperet och bli till konkret handling. Jag tror att Christina Pettersson och jag i själva verket vill samma sak, men med vår formulering blir det tydligare vad som skall göras.

Christina Pettersson tog upp frågan om arbetslösheten, och det är bra att få höra detta från socialdemokratiskt håll. Vi måste få i gång jobben för att få resurser till välfärden, men då är det ju bekymmersamt att arbetslösheten ökar. Christina Pettersson nämnde att målet är att arbetslösheten skall halveras till år 2000, men för närvarande ser det ju dystert ut. Vi skall inte ha en arbetsmarknadspolitisk debatt här nu, men jag vill ändå påpeka att det finns en rad hinder som behöver undanröjas för att skapa mer jobb.

Sedan till frågan om familjehemsplaceringar. Vi vill alla ha barnets bästa för ögonen. Kunskapen om vikten av placering hos anhöriga och att de problem som barn möter när de skiljs från sin vårdnadsgivare vid väldigt späd ålder behöver nu spridas ut i landet, så att alla som är verk-samma inom socialtjänsten känner till den och handlar efter den. Många har ju tyvärr varit inne i trallen att använda barnet som belöning i ett rehabiliteringsarbete, och så får bara inte ske. Vi måste trycka på att det är barnets bästa som skall vara utgångspunkt för placeringen och lyfta fram den kunskap som finns om värdet av att placera barnet hos nära släktingar.

Anf. 79 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi är överens om betydelsen av att se till barnets bästa, och ett enigt utskott har också tidigare uttryckt detta i ett betänkande.

Jag är ändå inte riktigt på det klara med vad Barbro Westerholm vill med reservationen, men det kanske vi kan reda ut så småningom. Jag kan nämligen inte se att man utifrån det som sägs i reservationen skulle komma längre än dit där vi i dag redan befinner oss. Jag tänker då på de

kommittéer som redan finns. Det gäller Barnkommittén, som arbetar för att få in barnkonventionen i alla lagar som vi har i Sverige, och det gäller Barnpsykiatrikommittén, som ser över olika områden och som skall var klar i år – detta arbete togs för övrigt upp i olika inlägg tidigare i debatten. Det är alltså ett omfattande arbete som pågår.

Vi skall som Barbro Westerholm säger inte nu ha en diskussion om arbetslösheten, men apropå de siffror hon pekar på som visar att det ser dystert ut vill jag säga att de senaste rapporterna faktiskt pekar på att det ljusnar. Man kan nu se att det är fler som får arbete. Det är också väldigt viktigt att påpeka den satsning som regeringen har gjort med ytterligare 8 miljarder, som leder till att färre än vad som hade befarats blir uppsagda i kommuner och landsting. Det här är en oerhört viktig satsning i kampen för att få ned arbetslösheten.

Anf. 80 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Vi har tillgång till litet olika siffror. Faktum kvarstår ändå, att det finns en del hinder t.ex. mot att starta fåmansföretag som måste undanröjas för att vi skall få fart på Sverige.

Jag håller med om att det görs en massa på barnområdet, t.ex. de här utredningarna. Jag tycker ändå att det är viktigt att markera att det är väsentligt att de kommer i mål och att det i fråga om utbildningsfrågor verkligen kommer till konkret handling. Det handlar väl här mer om olika formuleringar än om åsiktsskillnader.

Anf. 81 MARIE ENGSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag tänkte ta upp frågan om ledsagnings- och avlösarservice. Enligt förslaget kommer beslut i sådana frågor inte att kunna överklagas med förvaltningsbesvär. Jag är rädd att man i det läget kanske överskattar kommunernas förmåga att frivilligt tillgodose de stora behov som trots allt finns i dag. Familjer med funktionshindrade barn kan behöva avlösning för att orka med en väldigt krävande situation, och jag tror att det många gånger kan leda till en oönskad isolering. Delar inte Christina Pettersson den oron i någon mån? I sitt anförande sade hon ju att hon skulle följa utvecklingen.

Jag tänkte också ta upp frågan om vård och behandling av missbrukare. Vi från Vänsterpartiet tycker att det är viktigt att man tar till vara den insikt som missbrukaren så småningom kommer fram till, och det blir då viktigt att även valet av behandlingsform kan överklagas med förvaltningsbesvär. I propositionen skriver man att frågan inte lämpar sig för juridisk överprövning. Jag skulle vilja ha Christina Pettersons kommentar till det.

Anf. 82 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Marie Engström trycker på att stöd och ledsagning blir frivilligt för kommunerna och får det att låta som att kommunerna nu kan strunta i det här. Så är det ju inte, utan kommunerna har ju ett ansvar för sina invånare. De som behöver får också stöd och även avlösning. I lagen lyfter man ju också fram anhörigstödet som någonting viktigt. När vi genomför förändringar måste vi självfallet följa utvecklingen. Jag har en

tilltro till att kommunerna kommer att ta ansvar för sina invånare i det här avseendet.

Vad gäller vård och behandling av missbrukare är det viktigt att man i samråd med vårdtagarna kommer fram till vilken vård som är bäst och att man tillsammans utformar en behandlingsplan. Jag har tilltro till att de socialsekreterare som arbetar med de här frågorna har kompetens att föra den diskussionen med vårdtagarna.

Anf. 83 MARIE ENGSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Christina Pettersson! Jag tror inte alls att kommunerna på något sätt kommer att strunta i det här. Däremot är jag alldeles förvissad om att kommunerna har en ganska kärv ekonomi och att man många gånger kanske i första hand ser till den.

Jag vill hänvisa till vad som står i propositionen i avsnittet om ekonomiska konsekvenser. Där står att relativt blygsamma insatser i form av avlösning kan förhindra alternativt uppskjuta behovet av betydligt mer kostsamma alternativ, t.ex. särskilt boende. Många gånger kan det alltså t.o.m. vara ekonomiskt att göra de satsningar som vi nu pratar om.

Jag och Vänsterpartiet menar vad gäller vård och behandling av missbrukare att det trots allt handlar väldigt mycket om respekt för människors integritet att man själv skall kunna påverka valet av behandlingsform.

Anf. 84 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att våra kommunalpolitiker och socialsekreterare är mycket kunniga om att stöd och avlastning till anhöriga på sikt medför att tunga vårdtagare med hjälp av de anhöriga kan bo kvar hemma. Jag vet att man arbetar mycket med detta. Det finns också ute i kommunerna en uppbyggd organisation kring avlastning, och jag tror inte att kommunerna nu kommer att skrota den, utan man kommer även i fortsättningen att inse behovet och vikten av att ge stöd till anhöriga.

När det gäller vård av missbrukare, att man skall kunna påverka sin behandling, är det meningen att man tillsammans med sin socialsekreterare tar fram en behandlingsplan. Jag tror inte att det är ett intrång i integriteten eller att vårdtagarna inte blir hörda i den dialog man skall ha om behandlingen.

Anf. 85 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Christina Pettersson säger att det underlag som Socialtjänstkommittén tog fram tydligt visade att det var stora skillnader i socialbidragsnivån mellan kommunerna. Det är en ganska förenklad tolkning av vad utredningsmaterialet visade. Det visade nämligen att det var en relativt stor skillnad mellan de kommuner som betalade ut de högsta bidragen och de kommuner som betalade ut de lägsta. Däremot låg de flesta kommuner, även de som låg under Socialstyrelsens norm, ganska nära normnivån, alltså strax under den nivån. Skillnaden var stor mellan dem som låg på ytterkanterna vad gäller lägst och högst, men i övrigt var inte skillnaderna särskilt stora.

Det här problemet hade man kommit till rätta med om man hade följt vårt förslag som överensstämmer med regeringens när det gäller socialbi-

dragsnormens innehåll, alltså vilka komponenter som skall ingå i en socialbidragsnorm, och låtit kommunerna själva bestämma beloppen.

Det andra Christina Pettersson säger är att behovet av överklagande minskar med det beslut som riksdagen nu kommer att fatta. Att behovet skulle minska kan vi diskutera. Möjligheterna minskar. När regeringen har fastställt en norm går det knappt att överklaga. Om man hade följt vår konstruktion och låtit kommunerna fastställa den normen skulle vilken invånare som helst genom kommunalbesvär kunna överklaga beslutet vid det tillfälle då fullmäktige fattar detta beslut. Då skulle domstolarna ha kunnat säga: Detta följer inte lagstiftningens beskrivning av vad som är skälig levnadsnivå eller social grundtrygghet. Och man hade haft en möjlighet till att överklaga än man får enligt det förslag som nu ligger från majoriteten.

Anf. 86 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! När jag lyssnar på Roland Larsson kan jag nästan få intrycket att han tycker att det är bra att man överklagar. Ändringen i lagen innebär en inriktning att man inte skall behöva överklaga. Lagen skall vara så tydlig att vi kommer ifrån alla överklaganden och från att domstolarna skall avgöra vilken hjälp människor skall ha.

De allra svagaste har inte den styrkan och den kunskapen att de kan överklaga. Därför är det viktigt att lagen är utformad så att det inte finns skäl för överklagande. Det här anser vi vara ett steg i den riktningen.

Anf. 87 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Några andra än de allra svagaste i samhället är inte beroende av socialbidrag. Att skilja ut några inom den gruppen är inte särskilt lätt.

Beträffande önskvärdheten att överklaga är det i varje fall från min utgångspunkt viktigt att det finns rättstrygghet, att människor har möjlighet att få sin sak prövad. Det tycker jag är en viktig del. Därför är inte antalet överklaganden i sig någon målsättning. Det minskar även med vårt förslag därför att möjligheten att överklaga i det enskilda fallet när fullmäktige väl har fastlagt normen inte finns kvar. Däremot kan fullmäktigebeslutet överklagas. Det blir bara en gång varje år då man fastställer normen.

Jag tycker att ni något missat poängen i diskussionen. Detta borde ha tagits upp på ett annat sätt. Det hade förenklat både för kommunerna och inte minst i den interna diskussionen i frågan.

Anf. 88 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har svårt att se att det skulle ha förenklat för kommunerna. I och med att det är en riksnorm och det är klart fastställt vad som skall ingå i den måste det vara enklare för kommunerna än att varje år besluta om normen.

Jag sade i mitt anförande, något som är oerhört viktigt, att var man än bor i landet skall man ha rätt till samma stöd.

Anf. 89 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Christina Pettersson talade om de moderata kraven på aktivisering och kravet på eget ansvarstagande gentemot socialbidragstagarna. Möjligheten att ställa krav på dem som är under 25 år, som regeringen föreslår, är ett bra steg i rätt riktning. Jag ger gärna regeringen beröm för det.

Min fråga är: Om man nu genom detta steg erkänner att villkorat bistånd är en bra metod för att motverka passivisering och liknande, varför då inte använda detta även gentemot andra grupper?

Anf. 90 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande är det viktigt att ungdomar inte blir bidragsberoende, att de inte går ut skolan och börjar sitt aktiva liv med att vara bidragsberoende. Det här är ett sätt att komma ifrån det.

När det gäller de övriga, dem som är över 25 år, pågår mycket arbete. Det är inte så att de sitter hemma och får socialbidrag, utan de har en dialog med sin socialsekreterare och får uppgifter om arbeten att söka. Det ställs krav på socialbidragstagare redan i dag, men det sker i en dialog och i samförstånd, vilket är viktigt för vuxna bidragstagare.

Eget ansvarstagande understryks mycket tydligt i propositionen och betänkandet. En väldigt viktig del i den förändring av socialtjänstlagen som gjorts är att man tar hänsyn till individen och jobbar på ett helt annat sätt i dag med dem som får socialbidrag mot tidigare då man hade en mer kontrollerande uppgift. Utvecklingen har skett i den riktning som jag också kan utläsa i moderaternas reservation. En viktig del är att ta hänsyn till den enskilda personen.

Anf. 91 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Christina Pettersson säger att det för dem under 25 år är extra viktigt att inte bli bidragsberoende och att man därför tar till detta med villkorat bistånd. Men det är väl viktigt för alla grupper i samhället att inte bli bidragsberoende. Om man kan se att detta är en bra metod bland alla de andra som Christina Pettersson räknar upp är det väl bra att använda den även för 25–30-åringar eller ännu äldre personer. Jag förmodar att det som Christina Pettersson räknar upp beträffande dialog och andra former av krav även gäller dem som är under 25 år. Varför inte ha hela skalan av metoder för alla grupper som socialtjänsten möter för att ge så adekvat stöd och hjälp som det bara går?

Anf. 92 CHRISTINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Det är extra viktigt för ungdomar att inte bli bidragsberoende. Det blir svårare att komma ur beroendet och komma in i utbildningar osv. om man inte är väldigt aktiv. Det är särskilt viktigt för ungdomar.

Man kan tycka att vi skall villkora socialbidraget för alla. Men vi tycker att det är viktigt för vuxna människor att få vara med och känna en viss frihet över i vilka former man skall söka arbete, delta i en utbildning osv. Därför tycker vi att vi kan villkora för ungdomar men att det skall finnas en viss frihet att välja för dem som är över 25 år.

Fru talman! Socialtjänstreformen i början av 1980-talet innebar en genomgripande förändring av de vägledande principerna för socialtjänsten. Styrande begrepp som infördes var helhetssyn, frivillighet, självbestämmande, kontinuitet, normalisering, flexibilitet, närhet och valfrihet. I botten låg en i regeringsformen uttryckt grundläggande princip om alla människors lika värde och att demokratins idéer skall vara vägledande inom samhällets alla områden. De övergripande målen för socialtjänsten präglas också av en positiv tilltro till den enskildes egen förmåga och vilja att förändra sin situation.

Dessa förändringar var en uppgörelse med resterna av en föråldrad förmyndarinriktad sociallagstiftning med rötter i den tidigare legostadgan, fattigvårdslagen och lösdriverilagen.

En huvudlinje i reformen var frivillighet i stället för tvång. En annan huvudlinje var helhetssyn i stället för splittrad symtombehandling. En tredje huvudlinje var att man skulle använda socialtjänstens kunskaper och erfarenheter i ett förebyggande och samhällsplanerande arbete. Socialtjänsten skulle inte längre enbart vara städgumma åt en samhällsutveckling som var ogynnsam för många svaga grupper i samhället.

En annan förändring i syfte att undanröja kvarvarande inslag av förmyndarskap var det ändrade perspektivet, från att myndigheterna bedömde vad som var bäst till att den enskildes vilja skulle vara avgörande för insatsen. Frivillighet och självbestämmande var en stor attitydförändring som präglat utvecklingen ända sedan mitten av 1970-talet.

Samhällsförändringar under efterkrigstiden ligger i hög grad bakom den förändrade inriktningen av socialtjänsten genom 1980 års socialtjänstlag. Jag vill klart deklarera att samma grundtankar som låg bakom 1980 års socialtjänstlagstiftning fortfarande står sig. Ingen av de utvecklingstendenser som vi i dag kan se i samhället motiverar några avgörande avsteg från de grundläggande principer som har formulerats i nu gällande socialtjänstlag.

Inte heller finns det någon anledning att misstro människors vilja och förmåga att, när möjligheter erbjuds, aktivt förändra sin situation. Snarare har människors vilja till inflytande och ansvarstagande och att bli tagna i anspråk ökat. Det grundläggande synsättet för socialtjänsten måste därför bli oförändrat.

En annan fråga är att medlen för att uppnå dessa mål kan i många fall behöva omprövas. Den dramatiskt ökande arbetslösheten och tendenserna till ökade klyftor i samhället ställer krav på aktiva insatser från socialtjänsten för att verka för människors ekonomiska och sociala trygghet i ytterligare relief. Förslagen i propositionen när det gäller krav på aktiva insatser skall ses mot den bakgrunden.

Syftet med de förslag som regeringen lagt fram är att vidareutveckla och förstärka socialtjänstreformens grundtankar i en samhällsutveckling som på många sätt avviker från 1970-talets. Arbetslösheten, de neddragna kommunala resurserna, förändringarna i socialförsäkringssystemen, den ekonomiska brottslighetens och knarkhandelns tillväxt och en omfattande nyliberal systemkritik av välfärdspolitikens grundvalar är några av de förändringar som präglar socialtjänstens verklighet i dag. Fler människor än tidigare är utsatta för olika sociala problem. Samtidigt är resurserna för att ge stöd och hjälp mer begränsade än tidigare.

Enligt min uppfattning är det i detta läge desto mer angeläget att slå fast socialtjänstlagens grundläggande målsättningar och värderingar och att hitta praktiska vägar att skapa största möjliga effektivitet i det sociala arbetet.

Utöver dessa mer allmänna iakttagelser vill jag ta upp ytterligare några viktiga faktorer.

En utvecklingstendens är samhällets ökade krav på familjen som riskerar att ställa barnet i en mer utsatt position och göra det angeläget att socialtjänsten mer än tidigare inriktas på att verka med barnets bästa för ögonen. Förslaget om att i socialtjänstlagens första paragraf införa bestämmelser som tydligt markerar detta bör ses mot denna bakgrund.

Genom det växande trycket på äldreomsorgen har också anhörigas insatser inom vård och omsorg uppmärksammas. Det har blivit tydligt att de anhöriga svarar för betydande delar av insatserna inom äldreomsorgen. Förslaget om att socialtjänsten genom stöd och avlösning skall underlätta för närstående som vårdar långvarigt sjuka, äldre och människor med handikapp är en viktig politisk markering för att synliggöra anhöriga och deras insatser. Genom en särskild bestämmelse ges nu äldre med behov av vård och omsorg rätt att flytta till en annan kommun.

Det är också viktigt att socialtjänsten i ökad utsträckning får stöd av och samverkar med andra verksamheter. Psykiatri, den öppna sjukvården, arbetsförmedlingen, försäkringskassan, familjerådgivningen, mödra- och barnhälsovården, barnomsorgen och skolan är verksamheter som socialtjänsten måste samverka mera med och där man tillsammans kan göra mer än i dag för att socialtjänsten skall fungera väl. Det finns också ett stort behov av att mer effektivt utnyttja samhällets samlade resurser för att bättre kunna tillgodose människors behov av stödåtgärder. Många människor med långvarig arbetslöshet, psykosociala eller hälsomässiga problem kan annars lätt hamna i en rundgång mellan olika välfärdssystem, eftersom de inte renodlat faller inom en viss myndighets ansvarsområde. Ett synsätt där individens problem och behov betraktas snävt utifrån endast den egna myndighetens perspektiv har alltför länge präglat en stor del av den offentliga sektorn. Detta synsätt måste ändras.

Socialbidraget skall vara en rättighet. Det skall visserligen vara ett stöd som ges efter prövning och först när andra resurser är uttömda eller otillräckliga. Men socialbidraget skall inte behöva kännas förnedrande. Människor som behöver socialbidrag för sin försörjning skall bemötas med respekt och ha samma rättigheter som alla. I Sverige av i dag skall ingen behöva känna sig som en andra klassens medborgare. Kravet på respekt och fullvärdiga rättigheter står inte i strid med eget ansvar.

Den enskilde skall inte heller behöva överklaga till domstol för att vid varje tillfälle få sina rättigheter tillgodosedda. Lagen måste vara tydlig. Förslagen till precisering av rätten till bistånd skall ses i detta sammanhang.

Socialbidragen är det yttersta skyddsnätet i vårt sociala trygghetssystem och skall så förbli. Den senaste tidens utveckling har inneburit ett starkt ökat tryck på detta yttersta skyddsnät. Utvecklingen under framför allt 1990-talet har inneburit att alltfler människor än tidigare ställts utanför det generella välfärdssystemet och i stället tvingats anlita socialbidraget. Det har blivit mer av en allmän inkomstgaranti för allt större grupper av människor och under allt längre tider där det enda problemet är arbets-

löshet. Detta är en utveckling som måste bromsas upp. Socialbidraget måste återgå till att vara ett sista skyddsnät och ett tillfälligt stöd i en åtminstone för de flesta tillfällig svår situation.

Det finns tendenser till ökande klyftor i vårt samhälle mellan dem som har arbete och dem som är arbetslösa, mellan dem som kan försörja sig själva och dem som är i behov av samhällets hjälp och mellan svenskar och invandrare. Det finns en risk att allt fler människor ställs vid sidan av, inte är behövda vare sig på arbetsmarknaden eller någon annanstans. Ökande skillnader och olikheter leder till polarisering och också till ökade kostnader som följer av detta genom t.ex. ohälsa, ökande missbruk och kriminalitet. Denna utveckling måste på alla sätt motverkas. Att bekämpa arbetslösheten är och förblir det viktigaste målet också för det socialpolitiska området.

Sedan vill jag kommentera några av de saker som har tagits upp i debatten.

När det gäller att kunna ställa krav på insatser från framför allt ungdomar är detta långt ifrån okontroversiellt. Detta är en principfråga som man hittills har haft en mycket strikt inställning till, att man inte skall få ställa motkrav på den som söker socialbidrag. Det är viktigt att ha historisk beskrivningen i bakgrunden. Vi har sagt: Låt oss börja med gruppen ungdomar för att se om vi kan hitta ett system. Vi har också gett i uppdrag till AMS och Socialstyrelsen att försöka hitta ett system av dansk modell där framför allt socialbidragssökande ungdomar kan slussas vidare till utbildning, praktik eller arbete av något slag. Då måste man också kunna gå in och kräva en motprestation på ett eller annat sätt.

Det kan vara lämpligt att börja med ungdomarna också med tanke på att de är den största gruppen socialbidragstagare. 40 % av socialbidragstagarna utgörs av ungdomar. Det är viktigt att noga följa utvecklingen. Men vi har inte ännu varit beredda att, precis som Christina har sagt, utsträcka detta till att gälla hela gruppen socialbidragstagare. Låt oss börja med att se om vi kan finna ett system som fungerar. Det krävs då en ändring i lagen för att kunna genomföra det.

Roland Larsson frågade vad vi skall göra åt alkoholismen och åt NUTEK. Det är klart att vi måste se till att vi har möjlighet att ändra på reglerna. Som Roland Larsson också vet tänker jag ta upp detta i EU-sammanhang för att se om vi helst kan få gemensamma regler. Men jag inbillar mig att man kanske också tar upp diskussionen om huruvida alkoholpolitiska hänsyn skall vägas in när man beviljar NUTEK-bidrag.

Barbro Westerholm frågade när den nya utredningen kan komma. Målet är ju att den skall kunna vara klar vid den här tiden nästa år. Det är ett väldigt tufft tidsschema, eftersom det är stora principiella frågor som utredaren skall ta hand. Men vi skall jobba med den tiden som utgångspunkt. Jag kommenterade också detta med åldersdiskriminering när det gäller kravet på motprestationer, och det är svar också på Barbro Westerholms fråga.

Avslutningsvis vill jag säga att propositionen naturligtvis är en kompromiss. Men jag känner mig i alla fall väldigt glad över att kunna lägga fram ett förslag som innehåller viktiga markeringar, som jag tycker är ett stöd för den som är mycket svårt utsatt i samhället. En av de första frågor som jag fick som nytilträd socialminister var: Hur går det med normen?

Allt var koncentrerat till en diskussion om socialbidragsnormen. Den var en symbol för hela debatten om socialbidragen.

I delar av denna proposition framgår också att vi måste göra en avvägning mellan kravet på kommunal självstyrelse och, som många här värtaligt har beskrivit, kravet på likabehandling och rättssäkerhet för den enskilda personen liksom att vi måste försöka få ett system som kan fungera i hela landet – så här kan visst finnas sådant som upplevt som motsägelsefullt. Det är ett resultat av att vi ibland har tvingats kompromissa för att finna en framkomstväg. Men den nya reviderade socialtjänstlagen innehåller ändå så pass många viktiga markeringar att jag kan stå för den och faktiskt kan känna mig litet stolt över att vi nått fram till ett resultat. Att behöva leva i osäkerhet om många principfrågor är ju inte bra för människor som är i starkt behov av stöd och hjälp från samhällets sida.

När det gäller de markeringar som vi gör om barnets rätt välkomnar jag riksdagens enhälliga förstärkning av skrivningarna. Som jag ser det är det fortfarande barnets behov man skall utgå från. Men man markerar ännu tydligare släktskapet och skriver att blodsband faktiskt betyder något. Det har jag alls ingenting emot, utan jag välkomnar det.

Också det som sägs om anhöriga, de gamla, är mycket viktiga markeringar, liksom att man med den här konstruktionen förhoppningsvis kan låta socialtjänstens personal få jobba på ett mer långsiktigt sätt och med det som är grunden för socialtjänsten, nämligen att genom att ingripa tidigt och arbeta förebyggande faktiskt spara lidande och i slutänden också pengar för kommunen och alla inblandade.

Anf. 94 MARIE ENGSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag tänkte återigen ta upp frågan om ungdomar upp till 25 år, som vi har diskuterat tidigare. Min fråga till Margot Wallström är om ett villkorande av socialbidragen skulle vara den bästa lösningen för våra ungdomar.

Jag har ytterligare en fråga, som gäller den rapport som nu kommer från Socialstyrelsen och AMS. Kommer det att innebära att ytterligare pålagor läggs på kommunerna – vad jag förstår kommer utbildning, kompetenshöjning, praktikarbete och annat att ske i kommunal regi – eller får kommunerna statliga pengar för dessa ändamål?

Jag vill också fråga Margot Wallström om vi även i fortsättningen skall skicka våra arbetslösa ungdomar till socialförvaltningen eller om de kommer att ha möjlighet att gå till arbetsförmedlingen, vilket jag skulle tycka vore mycket trevligare.

Jag vill också ta upp en fråga som vi egentligen inte har debatterat. Det finns inga reservationer i frågan, men den finns beskriven i propositionen. Det gäller hushållsekonomisk rådgivning. Från vänsterpartiets sida har vi flera gånger skrivit motioner i frågan och tagit upp den i andra sammanhang. Kommer behovet av hushållsekonomisk rådgivning att uppmärksammas i och med den nya utredningen? Det finns ju försök som visar hur väl det har slagit ut och att kommunerna många gånger tjänar på att göra satsningar inom det här området. Kommer dessa satsningar att utökas också inom socialtjänsten?

Anf. 95 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Självfallet skall förstahandsalternativet vara att gå till ordinarie utbildning eller till arbetsförmedlingen. Det är ju alltid de första dörrarna som man skall öppna. Men för dem som inte har någon möjlighet den vägen har vi undersökt den danska modellen.

Det är många socialarbetare som säger att det naturligtvis skulle vara en hjälp för dem att till en ung kille på väg in i ett narkotikamissbruk, vilken tar socialbidraget och går raka vägen hem och köper narkotika, kunna säga: Du får faktiskt lov att ställa upp på vissa aktiviteter. Det kan nämligen vara ett sätt att åstadkomma ett brott i en missbrukskarriär. Detta har många socialarbetare återkommit till. Men det handlar också om att det framför allt skall vara ett erbjudande från samhällets sida. De arbetslösa ungdomarna får chansen att, precis som i Danmark, pröva på en utbildning, en praktikplats eller ett jobb, antingen i offentlig eller i privat sektor. Det är först när de fått alla dessa erbjudanden som man skall kunna säga: Vi kräver en motprestation från din sida för att du skall kunna få bidrag. Jag tycker inte att det är en princip som är märklig på något sätt. Vi skall alltså få förslag från Socialstyrelsen och AMS i mitten av juni. Finansieringen är ju inte på något sätt klar, så den kan jag inte uttala mig om. Först när jag har sett förslaget får vi se hur finansieringen skall hanteras.

Jag är nästan säker på att vi har nämnt detta med hushållsekonomisk rådgivning. Kommunerna har säkert upptäckt att det är ett effektivt sätt att hjälpa många människor, så vi utgår från att kommunerna fortsätter med den verksamheten.

Anf. 96 MARIE ENGSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag får tacka för det uttömmande svaret.

Men jag är fullständigt övertygad om att de flesta ungdomar absolut vill ha jobb. Man skall egentligen inte behöva villkora bidrag. Jag är helt övertygad om att de vill ha jobb, utbildning, kompetenshöjning och att de vill delta i alla möjliga verksamheter.

Jag skall förtydliga min fråga litet grand: Är det arbetsförmedlingen eller socialförvaltningen som kommer att förmedla erbjudandena till ungdomarna?

Anf. 97 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Ja, Marie Engström, jag tror också att de allra flesta ungdomar inte vill något hellre än försörja sig själva eller få en utbildning som de förstår att de kommer att ha nytta av längre fram i livet. Men tyvärr är det också så att om man är på väg in i ett begynnande missbruk, så tar det intresset över. Jag tror att detta kan tjäna som en bra möjlighet till avbrott på en begynnande destruktiv karriär detta, speciellt för den grupp som har haft svårt att komma till rätta och där annat har tagit över. Det har ju hela tiden sagts att villkorandet av bidragen måste ske på ett sådant sätt att det inte används för någon sorts slavarbete eller mot den enskildes önskan om hur det skall vara utformat. Det skall i möjligaste mån vara en hjälp att komma vidare. Jag tycker att författningskommentarerna faktiskt säger en hel del om detta.

Marie Engström frågade vem som skall förmedla erbjudandena till ungdomarna. Låt mig även här få titta på förslaget innan jag ger besked om den organisatoriska uppläggningsen. Vi får alltså vänta ett par veckor till innan vi vet hur förslaget ser ut.

Anf. 98 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Först vill jag rikta ett tack till socialministern för hennes ambitioner och kraft att försöka komma till rätta med alkoholismen. Jag hoppas bara att hon också kommer att lyckas sprida litet grand av detta sociala patos till den övriga delen av statsförvaltningen. Det är väl det som egentligen är konststycket, har jag förstått.

Jag vill egentligen ta upp en annan fråga. Socialministern säger att ingen av de förändringar som har skett i samhället under senare år ger någon anledning till förändring av de principer som socialtjänstlagen bygger på och att socialbidraget skall vara det yttersta skyddsnätet när det gäller det ekonomiska biståndet inom socialtjänsten. Jag tycker att detta är positivt.

Jag vet inte om Margot Wallström hade kommit hit när jag i mitt anförande tidigare berättade litet grand om hur många av våra arbetslösa ungdomar som i dag är helt och hållet beroende av socialbidrag för att klara sin försörjning. Det är siffror som är mycket tråkiga och allvarliga. Därför vill jag fråga: Om man inte vill ändra socialtjänstlagen för att hantera detta problem, och det tycker jag inte är den väg som man skall välja, vilka generella åtgärder anser då regeringen att man bör vidta för att lösa problemet? Det är en viktig fråga. Jag tycker att det inför de närmaste årens sociala debatt är något av en huvudfråga hur man löser detta problem, för även långsiktigt kommer problemet att finnas kvar i icke obetydlig grad.

Anf. 99 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Naturligtvis är kungsvägen utbildning. Utbildning kan man aldrig få för mycket av. Vi skall inte slå oss för bröstet och säga att vi är bäst på det här fältet – det behövs mer utbildning. Men det behöver ju också göras en koppling till näringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Det är klart att det hänger ihop med konjunkturer och huruvida vi kan skapa fasta riktiga jobb, både i offentlig sektor och i privata företag, så det finns ju ett samband med samhällsutvecklingen i övrigt.

Glädjande nog rör de senaste positiva siffrorna ungdomarna. Det är den gruppen som i första hand får jobb nu. Det är, som Christina Pettersson också sade tidigare, en oerhört trist erfarenhet att behöva starta ett aktivt liv med att gå in i ett socialbidragsberoende. Det är då viktigt att vi vidtar alla tänkbara åtgärder för att förhindra att det blir så. Men som sagt, här måste hela batteriet av åtgärder till.

De arbetslösa ungdomarna skall först och främst vända sig till arbetsförmedlingen eller söka sig till en utbildning. Först därefter kan de kanske vända sig till socialbyrå.

Anf. 100 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror inte att någon har någon annan uppfattning än att man skall sätta in all kraft på att försöka undvika att ungdomar blir beroende av socialbidrag.

Men jag tycker ändå att frågan också har en principiell sida. Förhållandet är att en stor del av den svenska befolkningen står utanför vårt generella trygghetssystem. Det gäller framför allt ungdomen. Visst skall vi göra allt vi kan för att ungdomarna inte skall behöva bli beroende av stöd för sin försörjning utan skall klara sig genom sitt arbete. Men när de blir beroende av stöd, och det blir några, är det då inte rimligt att också de omfattas av det generella trygghetssystemet? Vad detta är för grupp i samhället som vi skall särbehandla på det här viset har jag inte riktigt förstått.

Anf. 101 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Detta har Roland Larsson rätt i. Det stod också i den sociala rapporten att i och med att en av grundprinciperna för socialförsäkringar i vårt välfärdssystem är inkomstbortfallsprincipen, så är det klart att de som aldrig får en fast inkomst hamnar utanför trygghetssystemet. Det är ett bekymmer.

Det är i massarbetslöshetens spår som man börjar fundera över om man skall hålla fast vid denna princip eller om man skall byta till något annat system. Vår slutsats är nog ändå att det är viktigt att hålla fast vid inkomstbortfallsprincipen, både därför att den faktiskt gynnar arbetslinjen och därför att man kan ha enhetliga generella regler för den. Har man ett annat system, som jag vet att Roland Larssons parti står för, innebär det att man i väldigt många fall får lov att köpa sig kompletterande försäkringar. Det innebär förstås också en individprövning i många fall. Jag tror att det i stället kan leda till ökande klyftor.

Men allt detta ställer ju saken på sin spets när vi lever i en tid med mycket, mycket hög ungdomsarbetslöshet. Därför är det särskilt viktigt att vi funderar på hur vi kan hjälpa ungdomarna att snabbt etablera sig på arbetsmarknaden. Kanske bör vi också se över en del av trygghetssystemen, så att ungdomarna kan tas in i generella system i möjligaste mån.

Jag tycker t.ex., som jag tidigare har sagt i en tidningsintervju, att ungdomarna borde ha rätt till studiebidrag också under sommaren. Det är ju vansinnigt att studiebidraget helt plötsligt skall upphöra, att en del skall behöva gå på socialbidrag under sommaren och därefter fortsätta sina studier. Vi har kanske inte pengar till att finansiera det nu, men det är definitivt en princip som måste etableras förr eller senare.

Anf. 102 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Folkpartiet välkomnar naturligtvis att regeringen lyfter fram närståendevården och att socialministern gör det också här i kammaren. Vi tycker dock att lagen är litet vagt utformad på den här punkten. Man glömmer ofta hur viktigt det är att närståendevården skall vara frivillig, både för den som vårdar och för den som vårdas.

Vidare tycker vi att man måste underlätta för närståendevårdarna. Därför har vi i vår reservation, som stötts av moderater, centerpartister och kristdemokrater, lyft fram att regeringen borde ta ett initiativ till

överläggningar med de båda kommunförbunden, för att se hur ett ökat stöd till närståendevårdarna skulle kunna komma till stånd. Vid sådana överläggningar skulle man ta upp en fortsatt utbyggnad av avlastning, frågan om växelvård, förbättringar av kommunernas regler för hemvårdsbidrag, ökade möjligheter att anställa närstående, möjligheten att utvidga kretsen av närstående till att omfatta fler och också möjligheten till en förlängd vårdperiod.

Min fråga till socialministern är om regeringen kan tänka sig att ta ett sådant initiativ till överläggningar med kommunförbunden. Det skulle vara bra för alla parter, inte minst av humanitära skäl men också av ekonomiska skäl.

Anf. 103 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det är lätt att säga att man är positiv, och jag är positiv till en sådan idé. Men frågan är när i tiden överläggningarna skall ske. Jag träffar ju kommunförbunden regelbundet, och mitt intryck är att det händer väldigt mycket, trots allt. Även om kommunerna är pressade ekonomiskt, förstår man ändå från kommunernas sida hur viktigt det är med avlastning och stöd till anhöriga. Annars blir det större kostnader och krångligare i andra änden. Anhörigvården är många gånger också det bästa för de enskilda.

Även om vi nu skriver som vi gör i lagen, tror jag att det bör få gå en liten tid. Därefter kan parterna kallas till en diskussion om dessa frågor. Som Barbro Westerholm nämnde är ju en del av dem utpräglat kommunala frågor. Det gör att man verkligen måste fundera över vad som är bäst för den egna kommunen och hur det går att organisera det hela på ett sätt som passar respektive kommuns struktur, traditioner och lokala förhållanden. Jag har alls inget emot det. Jag tycker att det kan vara ett bra förslag, och det bör göras när vi så att säga har hunnit en bit in med hjälp av den nya lagen.

Anf. 104 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Då hoppas vi att tiden inte blir för lång. Jag skulle helst se att man satte i gång med det här ganska omgående. Vi har ju signaler om närstående som så att säga håller på att bli patienter själva. Vi har också signaler om önskemål från yngre närstående om den här förlängda perioden, signaler om att det som det i dag är möjligt att övertyga sin arbetsgivare om i många fall är en för kort period. Vi skulle, i enlighet med vår reservation, vilja se att det här inte fick dröja.

Anf. 105 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tycker också att mycket av det som socialministern här framme har sagt om förslaget till socialtjänstlag är mycket bra. Det gäller inte minst ambitionerna för framtiden. Men det finns en fråga som vi kristdemokrater har tagit upp i vår motion och som inte har fått så där hemskt mycket utrymme. Det gäller missbruksvården. Vi vet att många missbrukare har det jättesvårt i dag. Väldigt många kommuner under stark ekonomisk press har inte kunnat prioritera som man kanske borde ha gjort.

I och med regeringens förslag, tappar man nu möjligheten att överklaga ett beslut om viss vård eller behandling genom förvaltningsbesvär. Då har jag en fråga till socialministern. Hur tror socialministern att det här skall kunna fungera? Redan nu är det ju ytterst svårt för vissa missbrukare att få riktig vård och behandling. Vi vet hur det har gått med LP-stiftelsen. Den håller på att rekonstrueras. Kommunerna har de facto haft ytterligt svårt att prioritera den här verksamheten. Ser Margot Wallström någon fara i att ta bort den här möjligheten? Det gör jag.

Anf. 106 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det här är naturligtvis en av de punkter där jag, om jag bara fick se det utifrån Socialdepartementets synpunkter, gärna hade sett en annan utformning. Men kommunerna säger ju å andra sidan: Är det verkligen domstolarna, eller juristerna, som skall bedöma behovet av vård och behandling? Låt oss få ta det här ansvaret! Vi skall ta det.

Det viktiga är att man också här har en helhetsbedömning. Även här är det så att ett tidigare ingrepp ofta innebär att man sparar pengar i slutändan. Självklart ligger det på oss att via myndigheterna se till att det finns en tillsyn över den här verksamheten. Det ligger ju också ett sådant uppdrag på Socialstyrelsen, som skall se på vad som händer med institutionsvården, så att inte denna rustas ned för mycket eller i för snabb takt, så att man tappar kompetens.

Vi vet också att man inte kan upprätthålla vårdhem och annat på samma sätt som det såg ut för några år sedan. Kraven och möjligheterna att genomföra en mer anpassad vård, med mer av öppenvård, har förändrats. Det har ibland kanske faktiskt varit en förändring till det bättre, men det är ju allvarligt om man rustar ned och ser till att man avskaffar alla de här institutionsplatserna. Så kan vi naturligtvis inte heller ha det.

Det här är en svår balansgång. Man hade kunnat önska en annan ordning, men det gäller också att lyssna på kommunerna när de säger att de fortfarande har skyldigheten att erbjuda vård och behandling till dem som behöver det i kommunen. Jag är säker på att de kommer att ta det ansvaret. Även den frågan måste vi följa mycket noga.

Anf. 107 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Fru talman! Det tenderar ju ibland att bli så i samhället att vi hamnar i det ena eller det andra diket. Vi har ju ett exempel nu som gäller omstruktureringen av psykiatrin. Där har vi verkligen sett att man har stängt utan att bygga upp något annat. När det gäller missbruksvården tycker jag också att det är fantastiskt med öppna vårdformer. Det är väldigt många som har fått mycket god hjälp av dessa. Men sedan vet vi att det finns ett antal missbrukare som inte klarar en rehabilitering under öppna vårdformer, utan som på olika sätt behöver en mer fast behandling, som jag vill kalla det.

Eftersom det här inte är något som finns inom hälso- och sjukvårdslagen utan som kommer utanför finns problemet med de gränsdragningar som vi, ibland kanske felaktigt, har gjort. Jag ser ett antal människor som kanske hamnar mellan stolarna av det skälet. Dem vill jag verkligen värna om, och jag hoppas att vi skall kunna följa upp det här, så att vi verkligen ser vartåt det lutar. Det är fråga om missbrukare av alla slag, och tyvärr

ser vi ju att blandmissbruket ökar generellt sett. Det gör att det väldigt ofta verkligen behövs professionella specialenheter för att klara den här formen av rehabilitering.

Jag vill då fråga socialministern om det den kommande tiden kommer att ske någon uppföljningsverksamhet när det gäller missbrukarnas problemsituation i dag. Kommer man bara att invänta signalen? Det tycker jag i så fall inte är tillräckligt.

Anf. 108 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Chatrine Pålsson har ju rätt i att det är viktigt att det finns kvar en kompetens, och att det finns institutioner med högt kvalificerad personal och möjligheter att ta sig an de svåraste fallen, de svåraste missbrukarna. Vi har ett uppdrag som ligger på Socialstyrelsen att kartlägga de senaste årens förändringar. Det finns också naturligtvis ett uppdrag att följa upp propositionen. Det är ju viktigt att vi kontrollerar att kommunerna, om de säger att de skall leva upp till det här ansvaret, också gör det. Det är viktigt att man kanske också hjälper varandra med att utveckla metoder och hitta vägar framåt på det här området.

Jag vill också säga att det här verkligen är en process. Synen på vilka metoder som är effektivast skiljer sig nästan från år till år. Man hittar någon ny metod, och så vill man pröva den, för den verkar effektivare. Inom nästa tvåårsperiod är det något annat. Tyvärr räcker ju antalet missbrukare till både den ena och den andra metoden som det ser ut i dag. Men det här skall vi följa mycket noga, Chatrine Pålsson!

Anf. 109 THOMAS JULIN (mp) replik:

Fru talman! Min fråga till socialministern gäller också socialbidraget till ungdom under 25 år. Miljöpartiet anser att kommunerna skall *erbjuda* någon form av arbete. Vi vill inte ha det här med att man skall kunna kräva motprestationer av dem som får pengarna. Om man skall kunna göra ett bra arbete, känner vi att det måste finnas en dialog mellan bidragstagarna och kommunen i stället för att man har en tvångssituation. Det tycker vi är litet olyckligt, och det kan hanteras väldigt olika i olika kommuner. Det kan ju vara så att de här personerna blir dåligt motiverade för att utföra de här kompetenshöjande arbetena, eller praktikarbetena. Varför har ni inte valt den mjukare linjen med att man i stället kanske hade haft ett *erbjudande* om ett arbetstillfälle?

Anf. 110 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det är precis det som är meningen, och det står faktiskt i propositionen. Meningen är att man skall göra upp en plan ihop med den unga människan. Det skall ske i samarbete och samverkan. Det är först när alla *de* möjligheterna är uttömda och t.ex. – som jag nämnde tidigare – i syfte att kunna erbjuda någon med ett påbörjat missbruk det här, som man kan behöva använda den här påverkansmöjligheten. Det är i första hand ett erbjudande. Det är så hela systemet skall byggas upp. Det är först när alla erbjudandena har gått ut som man också skall kunna kräva något tillbaka.

Anf. 111 THOMAS JULIN (mp) replik:

Fru talman! Det låter ju bra, men i många fall är det inte fråga om missbrukare. Det finns ju också många som i dag har en ekonomiskt besvärlig situation. De kan känna sig väldigt besvärade inför det här. Ändå finns det ju i propositionen också med ett förslag om att man, om man inte ställer upp på de kompetenshöjande åtgärderna eller praktiken, faktiskt kan få ett minskat socialbidrag. Då har man ju ett tryck på sig. Hur klarar man sig då? Skall man svälta, eller vad skall man dra ned på då? Socialbidraget är ju relativt litet som det är redan nu.

Anf. 112 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill bestämt tillbakavisa det sättet att beskriva detta. Som ung måste man naturligtvis också ha rätt att få sitt socialbidrag, om man av olika skäl inte kan vara med i sådan här verksamhet. Det står också så i lagen. Det står även uttryckligen att deltagande i sådan här verksamhet skall vara ett led i en medveten strategi som syftar till att förbättra den enskildes förutsättningar att komma in på reguljär arbetsmarknad eller utbildning. Det skall finnas en individuell plan.

Tanken är hela tiden att det är just den vägen som gäller. Först skall man så att säga komma sams om att det här är det bästa för personen i fråga. Det är också preciserat vad det inte får vara fråga om. Det får nämligen inte vara fråga om tvångsåtgärder som liknar en del av det som vi sett exempel på i medierna under den senaste tiden. Det skall i stället handla om sådant som är till gagn för den enskilde. Tyvärr är det en högst realistisk situation att det för några ungdomar kan behövas en påtryckning, varvid man säger: Du får faktiskt lov att aktivera dig litet, för annars tar drogintresset över. Jag tycker att det är ett ganska rimligt krav. Detta har efterlysts åtminstone av många av de socialarbetare som jag har träffat. Men det här får inte användas repressivt. I första hand är det fråga om ett erbjudande som ungdomarna skall få, och detta skall vara positivt. I direktiven till Socialstyrelsen och AMS har jag varit noga med att detta skall hållas fram vid utformningen av förslagen.

Anf. 113 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Trots statsrådets värtalighet kan jag inte komma bort från intrycket att argumenten för riksnormen andas något som kan liknas vid att vi politiker på riksnivå skulle vara bättre skaffade att bedöma vad som är lämpligt och att vi skulle ta ett större ansvar än de lokala politikerna. Men det viktiga är väl egentligen inte att det ser likadant ut över hela landet, utan det viktiga är väl att bra beslut fattas. Där kan jag ännu inte se att riksdagens beslut skulle vara bättre än beslut som fattas i varje kommun av lokala företrädare, som dels har nära till verksamheten, dels har en specifik kunskap om de lokala förhållandena. Jag är litet rädd för att metoder cementeras i stället för att mångfaldens blommor får blomma på olika orter så att man sedan kan ta lärdom av varandras modeller.

Anf. 114 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Som politiker på riksplanet råkar vi då och då ut för att det handlar om att försöka balansera mellan dels de kunskaper som vi har om kommunernas förmåga och vilja att just utforma lokala villkor och att

ta hand om frågor på det sätt som anses bäst, dels behovet av att övervaka och se till hela landet och till möjligheten att ha en likabehandling av medborgarna. Det är just den balansgången som så tydligt kommer till uttryck i den här lagstiftningen. Är det så att man skall känna att man behandlas ungefär som andra människor runt om i landet, att man har samma rättigheter som andra medborgare i Sverige, eller är det så att det är upp till kommunen att avgöra sådant här? Det handlar, som sagt, om en balansgång. En viss del kan påstås vara ungefär likartad över hela landet. Det gäller då behoven och vad vi uppskattar att det kostar för den enskilde. Annat överlåter vi på kommunen att faktiskt anpassa efter lokala förhållanden – lokala priser etc.

En erfarenhet under senare år är väl att väldigt många har känt sig utlämnade, att det har varit en evig strid om detta och att det var tvunget att komma till ett avgörande. Då tycker vi att det här, som jag tidigare sade, i slutändan ändå är en klok kompromiss. Men visst, vi kommer nog att uppleva den här striden många gånger till – kanske ännu tydligare i takt med att vi har en decentralisering, samtidigt som det finns ett behov för riksdag och regering att följa utvecklingen i hela landet och att se till att medborgarna i alla fall kan känna att de lever i samma rike.

Anf. 115 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Jag håller givetvis med socialministern om att det finns frågor som det lämpar sig att fatta beslut om på riksnivå, liksom att det finns frågor som det lämpar sig att fatta beslut om på en annan nivå. Jag tycker att ett slags närhetsprincip, en princip om lägsta möjliga nivå nära verksamheten, är en ganska bra princip. Just i det här fallet hamnar detta, som jag ser det, i kommunen. Jag har nämligen svårt att se att det här är en fråga som behöver lyftas upp på nämnda vis. Som sagt: Man kan ha olika åsikter om den saken. Mig förefaller det klart att här borde de lokala politikerna ha bästa kunskapen om vilka förhållanden som gäller och därmed om vilket beslut som det är bra att fatta.

Anf. 116 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det som i allra högsta grad återstår för kommuner att besluta om är detta med att klara av helhetssynen. Trots allt utgör det här en begränsad del, som det är lätt att skilja av och som rör pengarna. Men kommunen måste utifrån lokala förhållanden se till helheten för varje enskild hjälpsökande och försöka forma en socialpolitik också som en del av andra politikområden. Det är kanske ännu viktigare att det görs och att man känner att det finns tillfälle att göra det lokalt. Det är alltså fråga om både–och här. Vi kan väl konstatera att vi har olika åsikter och knappast kommer längre i det avseendet, åtminstone inte i dag.

Anf. 117 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Jag skulle vilja tala om en av de motioner som jag varit med om att väcka under allmänna motionstiden och som ligger mig närmast om hjärtat.

Först skulle jag vilja uttrycka min besvikelse över att vår motion behandlats i socialutskottet. I första hand tycker jag att det handlar om en

arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Således borde motionen bli behandlad i arbetsmarknadsutskottet.

Med tanke på hur socialutskottet har behandlat motion 1996/97:So803 – utskottet skriver helt enkelt att man inte är beredd att tillstyrka den; detta utan någon som helst argumentation e.d. – tror jag att det skulle ha varit lyckat om motionen hade behandlats just i arbetsmarknadsutskottet.

Jag behöver inte tala om för utskottets majoritet eller för någon annan vilken kris världen och omsorgen i dag lever i. Säkerligen känner ni liksom jag, och många med mig, väldigt mycket för dem som drabbas hårdast av nedskärningarna. Självklart är det mest eftersträvarsvärda att världen, omsorgen och utbildningen får de resurser som behövs för att det skall gå att ge en så god service som möjligt.

Vi måste dock också titta på frågan om vilken arbetsmarknad vi skall ha i framtiden. I motionen föreslås att staten inrättar en fond för arvodering av konsulter inom vård, omsorg och utbildning. Målet är att slå två flugor i en smäll. Först och främst vill vi som har skrivit motionen försöka skapa en marknad för sådana tjänster som det finns ett starkt behov av – ett behov som dock inte kan omsättas i verklig efterfrågan, eftersom det saknas ekonomiska resurser. Här har vi alltså en imperfektion i marknadsekonomin som jag anser att det är ett samhälleligt ansvar att rätta till. Det finns en kompetens. Det finns nämligen år av erfarenhet hos stora grupper, framför allt hos kvinnor inom nämnda sektorer. Däremot finns det få utvecklingsmöjligheter. Framför allt finns det få möjligheter att styra den egna yrkesutövningen.

I dag tyngs de personer som arbetar inom vård och omsorg framför allt av de ordinarie uppgifterna. Jag säger: Låt de här kvinnorna, för det är mest kvinnor vi talar om, starta eget vid sidan av! Låt arbetslösa få behålla a-kassan och gå in tillfälligt då luckor uppstår, varvid de som startar eget kan få tillfälliga uppdrag! De arbetslösa får därmed fotfäste på arbetsmarknaden och kan fortsatt ha en fot i verksamheten, samtidigt som en fast anställd kan utvecklas och få ett ekonomiskt incitament att verkligen fördjupa sin kunskap. Det här är också en väg att sätta etikett på den specialistkompetens som hittills varit starkt undervärderad och som inte fått den status som den förtjänar.

Det är bra med eget företagande för kvinnor. De flesta egenföretagarna är ju män. Ett egetföretagande vid sidan av ger också möjlighet till att nya vyer öppnas och till att man får ett bättre självförtroende.

Jag skulle kunna ge några exempel. Det gäller då tre nivåer. Den första nivån – jag tar skolan som exempel – är den direkta undervisning som en elev kan få. Det är den resurs som samhället står till tjänst med.

Den andra nivån inträder när ett barn har ett problem. Då får barnet gå till kurator, skolpsykolog eller skolsköterska.

Den tredje nivån gäller ett tillfälligt specifikt problem i en verksamhet vilket det i dag inte finns någon möjlighet att åtgärda, eftersom kommunernas ekonomi är så pressad. Jag talar nu om direkta konfliktpunkter som behöver åtgärdas men som på grund av det ekonomiskt begränsade utrymmet tyvärr läggs åt sidan.

Jag skulle vilja ta upp några motargument mot den modell som jag har föreslagit. Det första är att detta är en kommunal angelägenhet och att kommunalt självstyre skall gälla. Vi i Miljöpartiet värnar mycket starkt

om det kommunala självstyret, men det är kommunerna och verksamheterna själva som avgör hur och när en konsulttjänst behövs. Kommunerna kan inte inom sin verksamhet ha en sådan specialistkompetens. Det kommer troligen aldrig att finnas ekonomiskt utrymme för detta. Låt oss uppmuntra dem som specialiserar sig och blir verkligt bra på någonting.

Ett annat argument mot den här modellen skulle vara att den slår ut ordinarie jobb. Jag vill först säga att statsunderstödda konsulter inte skulle konkurrera med det utbud som i dag finns. Det finns i dag nästan ingen efterfrågan på sådana. Den är så oerhört begränsad att det inte skulle bli en osjyst konkurrens.

Den fond som vi föreslår för utbetalning av de aktuella medlen skall vara tidsbegränsad till förslagsvis fem år för att inte slå ut ordinarie verksamhet. Ansökningar skall prövas av en myndighet eller av ett kansli på ett sådant sätt att den ordinarie verksamhet som kommunen är skyldig att ha inte inskränks.

Ett annat argument skulle kunna vara att den här modellen skapar en konsultexplosion. Jag tror inte det, eftersom det rör sig om begränsade taxor. De flesta verksamheter har redan i dag ett konsultanslag, men det förslår inte tillräckligt långt. Antalet timmar som varje projekt kan ta i anspråk skall också vara begränsat.

Det skulle också kunna sägas att det här skapar byråkrati. Inte heller det kan jag hålla med om. Det skulle med enkla regler kunna skapas en relativt liten administration för handhavandet av de här projekten.

Jag var mycket förvånad över att motionen behandlades i detta betänkande. Faktum är att det här förslaget inte kräver någon ändring av socialtjänstlagen. Kommunen svarar visserligen för socialtjänst inom sitt område, men arbetsmarknadspolitiska åtgärder och utbildning på högskolenivå, dvs. det som den här motionen och modellen syftar till, är inte först och främst kommunala verksamheter.

Den stora svagheten med den här motionen är finansieringen. Vi har inte föreslagit någon direkt finansieringsmodell eller något fast anslag. Vi anser att regeringen skulle kunna utreda det här.

Detta var den första sak som jag ville ta upp. Den andra är den debatt som i dag har förts om arbetsplikt för ungdomar. Det blev riktigt hårresande när socialdemokraternas företrädare Christina Pettersson sade beträffande socialbidragstagare som är äldre än 25 år att det sker en dialog i samförstånd för vuxna bidragstagare. Underförstått är någon dialog i samförstånd inte nödvändig när det gäller dem som är under 25 år.

Christina Pettersson sade också: Vi tycker att det är viktigt för vuxna bidragstagare att själva få påverka och vara med om att bestämma. Är det inte viktigt för dem som är under 25 år? Vi kan konstatera att en ung person har rätt att sitta i Sveriges riksdag fr.o.m., som t.ex. i mitt fall, 21 års ålder men inte har någon lagstadgad rätt att själv påverka vilka kompetenshöjande åtgärder som är lämpliga i det egna fallet.

Socialministern talade även om frivillighet i stället för tvång. Jag vill här konstatera att den lagändring som föreslås i högsta grad innebär ett tvång, eftersom den innefattar en repressalie. Låt mig citera ur utskottsbetänkandet:

”Enligt den föreslagna 6 d § skall den som utan godtagbart skäl avböjer att delta i praktik eller kompetenshöjande verksamhet eller utan god-

tagbart skäl uteblir från sådan verksamhet kunna vägras fortsatt försörjningsstöd eller få utgående stöd nedsatt.”

Vad betyder det här? Ni som står bakom den här lagen blir mig i dag svaret skyldig. Inte heller socialministern gav ett svar på detta till min kollega. Vad skall de som inte uppfyller det här villkoret och blir fråntagna sitt stöd försörja sig på i stället? Skall de tigga, skall de stjäla eller skall de svälta ihjäl? Det måste ni svara på. Annars kan ni inte införa en sådan här lag.

Man kan också undra om det är socialsekreteraren som i samråd med länsarbetsnämnden skall avgöra vilken lämplighet olika åtgärder har. Har socialsekreteraren kompetens att styra en annan människas framtida yrkesutövning och yrkesliv? Jag känner inte till att de har det i så stor utsträckning.

Socialministern talade om drogmissbruk och sade i samma andetag att ungdomar är de största socialbidragstagarna. Men de flesta ungdomar är inte drogmissbrukare, och det verkar därför vara väldigt underligt att mot det stora flertalet införa en tvångsåtgärd, något som är ett viktigt principiellt avsteg från en tidigare politik. Det rör sig alltså inte om ett erbjudande utan om ett tvång.

Det sista som jag vill ta upp är det faktum att även studenter som inte kan få ett feriejobb skall underkastas denna lag, om de är mellan 20 och 25 år. Varför skall en socialsekreterare bestämma vilken praktik eller annan åtgärd som är kompetenshöjande för en person som går tredje året på KTH? Varför får inte ungdomarna föra det som Christina Pettersson kallar en dialog i samförstånd eller vara med om att bestämma och själva påverka?

Jag yrkar bifall till reservation 25 och till reservation 14 under mom. 8.

Anf. 118 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Självklart skall man föra en dialog även med ungdomar under 25 år. Att jag inte nämnde det innebär inte att man inte skall ha en sådan dialog. För mig är det kanske så självklart att jag inte nämnde det.

Det är också viktigt att komma ihåg att Socialstyrelsen och Arbetsmarknadsstyrelsen ser över det här och tar ställning till utformningen. Jag tycker att socialministern ganska väl utvecklade hur det här kommer att gå till och hur man kommer att arbeta med ungdomarna. Jag har själv tidigare arbetat med ungdomar, och det är för mig oerhört viktigt att man för en dialog, arbetar långsiktigt och ser till vilken utbildning, praktik osv. som ungdomarna behöver för att komma vidare, undvika att hamna i ett bidragsberoende och i stället förbli aktiva.

Anf. 119 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Jag måste säga att det här är rent upprörande. Jag har en mycket klar uppfattning om hur det replikskiftet såg ut. Christina Pettersson anförde då som skäl för att man gick in för just denna specifika åldersgrupp att det är viktigt för dem som är över 25 år att få påverka och vara med om att bestämma. Jag tolkar det antingen så, att Christina Pettersson inte gav något argument för att man gjorde en speciell avgräns-

ning för dem som är över 25 år eller, så som jag sade, att detta är viktigare för dem som fyllt 26 än för dem som är mellan 20 och 25 år.

Jag återkommer gärna till en fortsatt debatt med Christina Pettersson när vi har fått snabbprotokollet.

Christina Pettersson är vidare mig svaret skyldig på frågan vad de som vägras ersättning skall leva av, om de inte får socialbidrag, vilket enligt lagen är den sista utvägen. Skall de tigga, svälta eller stjäla?

Anf. 120 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Självfallet skall våra ungdomar varken tigga, stjäla eller svälta. Som jag hänvisade till utvecklade socialministern ganska väl att man i vissa fall kanske måste ta hänsyn till att det blir svårigheter, om man inte för en sådan dialog med ungdomen som jag tidigare inte nämnde. Vad jag främst vill understryka som viktigt är att ungdomar kommer i utbildning, så att de kan försörja sig i framtiden.

Vi kan tillsammans studera snabbprotokollet och prata om detta.

Anf. 121 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Christina Pettersson nämner frivilligheten och att åtgärden skulle föregås av en dialog med den unge och säger att detta står omnämnt i propositionen. Men i betänkandet finns inget sådant omnämnt. Det är betänkandet som gäller, bl.a. Denna dialog finns inte reglerad i lagförslaget, att den unge själv skall kunna vara med och påverka. Det står att socialsekreterare och socialtjänst skall samråda med länsarbetsnämnden, inte med den unge. Det finns inget lagreglerat skydd för den unge som innebär en möjlighet att själv påverka vad som skall anses vara kompetenshöjande.

Det talas om frivillighet. Men varför skall unga som t.ex. är tillfälligt arbetslösa vid högskolestudier omfattas av en tvångsåtgärd? Det betyder att man vill ha en motprestation för socialbidraget. Det anspelar på värderingen att man skall göra rätt för sig – jobbar du inte, så får du inte något att äta. Det leder till en principiellt viktig diskussion om arbetstagarens utsatthet.

Christina Pettersson sade slutligen att våra ungdomar självfallet inte skall svälta, tigga eller stjäla. Men vad skall de då göra, om de blir av med stödet? Vad skall de göra?

Anf. 122 CHRISTINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Det kan vara intressant att fördjupa sig i denna diskussion när utredningen från Socialstyrelsen och Arbetsmarknadsstyrelsen är klar och vi vet hur åtgärderna är utformade och kan ta fasta på det.

Socialministern utvecklade också detta med studerande ungdomar som får socialbidrag på somrarna. Hon sade att man kanske skall ha studiebidrag på sommaren också. Man måste försöka hitta lösningar. Det är inte rimligt att ha socialbidrag under sommaren. Det viktigaste även för den gruppen ungdomar är att de får jobb under sommaren och får erfarenhet av att arbeta.

Anf. 123 ELISA ABASCAL REYES (mp):

Fru talman! Om jag sade att det var upprörande förut, är det här dubbelt upprörande. Det visar sig här att man fattar beslut om ett principiellt viktigt avsteg från nuvarande socialpolitik och grundläggande värderingar. Ändå säger Christina Pettersson att vi skall avvakta vidare utredningar för att se hur åtgärderna skall organiseras. Man har alltså ingen kontroll och vet inte vad dessa bestämmelser kommer att få för verkan. Man har fortfarande inte tänkt färdigt om vad som egentligen skall gälla för ungdomar som är sommarlediga men inte kan försörja sig. Man måste väl tänka igenom det först, innan man gör ett så viktigt principiellt avsteg att de ungdomarna skall omfattas av en tvångsåtgärd för att få grundläggande mänskliga behov täckta.

Jag vill ge förslaget djupt underkänt. Jag hoppas att debatten i samhället fortsätter på det intensivaste. När samhällsklimatet hårdnar är det olyckligt att de som har det svårast, t.ex. invandrare och ungdomar, är de som först kommer att omfattas av tvångsåtgärder och därmed utpekade som en belastning för samhället. Denna politik är direkt ungdomsfientlig. Varför har man inte tittat på den ungdomspolitiska utredningens förslag om ungdomslön i stället? Varför detta tvång?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 juni.)

Prot. 1996/97:112

2 juni

*ändring i
socialtjänstlagen*

13 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1996/97:KU25 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regerings-
ärendenas handläggning

Utrikesutskottets betänkande
1996/97:UU13 Verksamheten inom Europeiska unionen under 1996

Jordbruksutskottets betänkande
1996/97:JoU20 Miljöarbetet inom EU

14 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 2 juni

1996/97:590 av *Per Lager* (mp) till miljöministern
Kynnefjäll

1996/97:591 av *Agne Hansson* (c) till utrikesministern
Den turkiska militära interventionen i Nordirak

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 10 juni.

15 § Kammaren åtskildes kl. 16.43.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 7 § anf. 39,
av andre vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 11.37,
av talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 73 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Svar på interpellation 1996/97:302 om sjöfylleri	1
Anf. 1 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	1
Anf. 2 ELVER JONSSON (fp).....	2
Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)	4
Anf. 4 ELVER JONSSON (fp).....	4
3 § Svar på interpellation 1996/97:288 om varvsstöd	5
Anf. 5 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	5
Anf. 6 MARIE GRANLUND (s).....	6
Anf. 7 LENNART BEIJER (v).....	7
Anf. 8 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	7
Anf. 9 MARIE GRANLUND (s).....	8
Anf. 10 LENNART BEIJER (v).....	8
Anf. 11 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	9
4 § Svar på interpellation 1996/97:291 om den elintensiva industrin.....	9
Anf. 12 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	9
Anf. 13 EVA BJÖRNE (m).....	10
Anf. 14 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	11
Anf. 15 EVA BJÖRNE (m).....	12
Anf. 16 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	13
Anf. 17 EVA BJÖRNE (m).....	13
Anf. 18 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	14
5 § Svar på interpellation 1996/97:298 om effektivare energi- användning	14
Anf. 19 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	14
Anf. 20 YVONNE RUWAIDA (mp)	16
Anf. 21 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	17
Anf. 22 YVONNE RUWAIDA (mp)	17
Anf. 23 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	18
Anf. 24 YVONNE RUWAIDA (mp)	19
Anf. 25 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	19
6 § Svar på interpellation 1996/97:304 om privata företags möjlighet att konkurrera med offentlig verksamhet	20
Anf. 26 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	20
Anf. 27 OLA KARLSSON (m)	21
Anf. 28 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	22
Anf. 29 OLA KARLSSON (m)	22
Anf. 30 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	23
Anf. 31 OLA KARLSSON (m)	24
Anf. 32 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	25
7 § Svar på interpellation 1996/97:305 om näringsklimatet.....	25
Anf. 33 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	25
Anf. 34 PER WESTERBERG (m)	27
Anf. 35 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	28

Anf. 36 PER WESTERBERG (m).....	29
Anf. 37 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	30
Anf. 38 PER WESTERBERG (m).....	31
Anf. 39 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s).....	31
8 § Svar på interpellation 1996/97:324 om centrum för traumatologi och katastrofmedicin i Linköping.....	32
Anf. 40 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s).....	32
Anf. 41 VIOLA FURUBJELKE (s).....	33
Anf. 42 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s).....	33
Anf. 43 VIOLA FURUBJELKE (s).....	34
Anf. 44 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s).....	35
Anf. 45 VIOLA FURUBJELKE (s).....	35
9 § Svar på interpellation 1996/97:282 om finansiell samordning mellan sjukförsäkringen och hälso- och sjukvården	35
Anf. 46 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	35
Anf. 47 BO KÖNBERG (fp).....	36
Anf. 48 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	37
Anf. 49 BO KÖNBERG (fp).....	38
Anf. 50 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	40
Anf. 51 BO KÖNBERG (fp).....	41
Anf. 52 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	41
10 § Förnyad bordläggning	42
Ajournering.....	42
Återupptagna förhandlingar	42
Meddelande om uppskjuten votering	42
11 § Privata vårdgivare.....	43
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU17	43
Anf. 53 LEIF CARLSON (m).....	43
Anf. 54 KERSTIN WARNERBRING (c).....	45
Anf. 55 KERSTIN HEINEMANN (fp).....	46
Anf. 56 STIG SANDSTRÖM (v).....	48
Anf. 57 LEIF CARLSON (m) replik.....	49
Anf. 58 STIG SANDSTRÖM (v) replik	50
Anf. 59 LEIF CARLSON (m) replik.....	50
Anf. 60 STIG SANDSTRÖM (v) replik	50
Anf. 61 CONNY ÖHMAN (s)	51
Anf. 62 LEIF CARLSON (m) replik.....	52
Anf. 63 CONNY ÖHMAN (s) replik.....	53
Anf. 64 LEIF CARLSON (m) replik.....	53
Anf. 65 CONNY ÖHMAN (s) replik.....	54
Anf. 66 CARINA MOBERG (s).....	54
Anf. 67 STIG SANDSTRÖM (v).....	56
(Beslut skulle fattas den 3 juni.)	56
12 § Ändring i socialtjänstlagen	56
Socialutskottets betänkande 1996/97:SoU18	56
Anf. 68 ANNIKA JONSELL (m).....	56
Anf. 69 ROLAND LARSSON (c).....	59
Anf. 70 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	62

Anf. 71	MARIE ENGSTRÖM (v).....	65	Prot. 1996/97:112
Anf. 72	THOMAS JULIN (mp)	68	2 juni
Anf. 73	CHATRINE PÅLSSON (kd).....	70	
Anf. 74	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	72	
Anf. 75	CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	72	
Anf. 76	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	73	
Anf. 77	CHRISTINA PETTERSSON (s).....	73	
Anf. 78	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	76	
Anf. 79	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	76	
Anf. 80	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	77	
Anf. 81	MARIE ENGSTRÖM (v) replik	77	
Anf. 82	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	77	
Anf. 83	MARIE ENGSTRÖM (v) replik	78	
Anf. 84	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	78	
Anf. 85	ROLAND LARSSON (c) replik.....	78	
Anf. 86	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	79	
Anf. 87	ROLAND LARSSON (c) replik.....	79	
Anf. 88	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	79	
Anf. 89	ANNIKA JONSELL (m) replik.....	80	
Anf. 90	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	80	
Anf. 91	ANNIKA JONSELL (m) replik.....	80	
Anf. 92	CHRISTINA PETTERSSON (s) replik	80	
Anf. 93	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	81	
Anf. 94	MARIE ENGSTRÖM (v) replik	84	
Anf. 95	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	85	
Anf. 96	MARIE ENGSTRÖM (v) replik	85	
Anf. 97	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	85	
Anf. 98	ROLAND LARSSON (c) replik.....	86	
Anf. 99	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	86	
Anf. 100	ROLAND LARSSON (c) replik.....	87	
Anf. 101	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	87	
Anf. 102	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	87	
Anf. 103	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	88	
Anf. 104	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik.....	88	
Anf. 105	CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	88	
Anf. 106	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	89	
Anf. 107	CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	89	
Anf. 108	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	90	
Anf. 109	THOMAS JULIN (mp) replik	90	
Anf. 110	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	90	
Anf. 111	THOMAS JULIN (mp) replik	91	
Anf. 112	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	91	
Anf. 113	ANNIKA JONSELL (m) replik.....	91	
Anf. 114	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	91	
Anf. 115	ANNIKA JONSELL (m) replik.....	92	
Anf. 116	Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	92	
Anf. 117	ELISA ABASCAL REYES (mp)	92	
Anf. 118	CHRISTINA PETTERSSON (s).....	95	
Anf. 119	ELISA ABASCAL REYES (mp)	95	

Anf. 120	CHRISTINA PETTERSSON (s)	96
Anf. 121	ELISA ABASCAL REYES (mp)	96
Anf. 122	CHRISTINA PETTERSSON (s)	96
Anf. 123	ELISA ABASCAL REYES (mp)	97
	(Beslut skulle fattas den 3 juni.)	97
13 §	Bordläggning	97
14 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	97
15 §	Kammaren åtskildes kl. 16.43.	98

Gotab, Stockholm 1997